

Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana

PALMA — JURIOL, AGOST Y SEPTEMBRE DE 1907

SUMARI

I. El Terciari francescá Beat Ramón Llull. Sa vida y la història contemporánea continuació, per *Mossen Joan Avinyó*, Rector de Cabrera de Piera.

EL TERCIARI FRANCESCÁ

BEAT RAMÓN LLULL

Doctor Arcangélich y Mártir de Christ

(CONTINUACIÓ)

La veritat es una é invariable, y la ciencia, que aspira assolirla constantment, es patrimoni de la humanitat; d'aquí que'ls problemes filosòfichs son tant antichs com el primer home que comensá raciocinar, que segurament seria nostre pare Adam, y les solucions sempre han sigut les matexes en tots temps: heus aquí confirmat el ditxo *nihil novum sub sole*.

Donchs, la excelencia de la Filosofia no consistex en son organisme científich, en la solució de les eternes qüestions metafísiques; sino en son desenrotllo històrich, en el trevall y exercici del enteniment cercant y perseguint la veritat. Y per axó algú ha dit que poch nos ha d'importar el que digan «tal filosoph es panteista, escéptich, etc.», lo que's interessa es el cóm y el per qué ho es.

¿Donchs, quin paper hi desempeña el Beat Ramón Llull dintre la Escolástica?... ¿Qué hi aportá de nou á ne'l mon científich é intelectual?... Tots els quins han estudiat un xich á fons les relacions històriques que lligan unes ab altres les ensenyances que reberem dels nostres passats, están unánims en considerar al Doctor Arcangélich com un enteniment de gran potencia armónica y crítica; y el Sr. Ca-

nalejas afirma, en sa extensa Memoria sobre «Les doctrines del illuminat Doctor Ramón Llull», que'l solitari de Randa es més sintétich que Sant Tomás.

La veritat tota no l'ha conseguida cap escola determinada, y no obstant debém aspirar conseguirla. Dues son las fons naturals del conexement: els sentits externs y les facultats de l'ánima, la observació directa y els principis generals, la inducció y la deducció, representades per els dos més grans filosophs gentils, Aristótil y Plató. Aquestes dues vies de nostre conexement no son contraries ni antitétiques, sino que la una es el complement de l'altre; no ho han entés sempre axís els homes sabis, y s'han empenyat més d'una vegada fer barallar á ne'ls dos pols del pensament humá, com vulgarment s'anomenan els dos filosophs de la antigüetat grega; no obstant, sempre y en tot temps n'hi han hagut que han intentat conciliarlos y armonisarlos, y un d'aquestos ha sigut el nostre Beat qui fundá un realisme lògich y ontològich ensemps.

El gran Boeci, que encara visqué alguns anys del sigle VI, es qui doná origen á la influencia y preponderancia del element aristotélich; escampá la llevor neoplatónica, llensá á la palestra l'embullat problema dels universals resultant d'un comentari sobre un tractat de Porfiri, y fins s'hi descobrex en sos escrits certa tendencia al racionalisme, puix al exposar el dogma de la Trinitat parla de la Esencia Divina per les forces de la rahó humana y també de les relacions entre la ciencia y la religió; tot lo qual constituex el cabal científich que descapdellaren els doctors de la Escolástica, puix l'enginyós polítich romá fou l'autor més estudiat al comensar el grandióis moviment intelectual dels sigles mitjos.

Aquell llevat aná fermentant, y en temps del Beat Lull les teoríes s'havían multiplicat y les més rares solucions eran objecte de les distintes direccions de les escoles; axís es que la filiació del Doctor Arcangélich la veyém després de Sant Agustí, en Sant Anselm, en en Bernat de Chartres y sos dexeables, que dintre la escolástica desplegaren la bandera platoniana allá en el sigle XI; continuant en la escola mística de Hugo de sant Victor, qui, ab ses tendències ontològiques y ab els elements psicològich y neoplatónich, contribuex á extremar la tendència á la unitat. Y de cap manera les ensenyances del Màrtir de Bugía derivan de les doctrines arábiques y teoríes cabalístiques, com algú lleugerament ha afirmat.

Unificar, donchs, la ciencia, cercar un revingut tronch de fondes arrels pera que puga sostenir sens gran esforços la ufanosa brotada del enteniment humá: héus aquí'l pensament del Beat Ramón Lull, y pera realisar son ideal, no inventá, sino que servintse de tots els elements que trobá, els ajuntá donantlos nova forma. Es el doctor Il·luminat una de les intel·ligències de mes pregóns conexements y la més sintética de totes les edats; aquell qui ab menos idees veyá més cosas, y ab son enteniment arcangélich combiná, metodisá y posá en forma científica lo nostre natural y prosaich modo d'entendre que sens esforços é inconcientment á cada instant practiqué.

Una de les divisions generals que de la Veritat nos ensenyan els mestres de lògica, es distingir les veritats necessaries de les contingents.

Donchs, per no acceptar aquesta distinció, per volguer encabir dintre una matexa unitat lo necessari y lo contingent, les generacions totes han restat vensudes al cercar la Ciencia Universal, y en realitat aquesta sols será possible quan gosarém de la visió beatífica; y per'axó, quan s'ha dit que'l Beat Ramón Lull era l'autor de l'Ars Magna, axó es, de la Ciencia Universal, apoyats en el fals suposit de que havia d'abarcá veritats necessaries y contingents, s'han burlat irónicament de tal pretensió. No compren el doctor Arcangélich lo contingent en sa Ciencia Universal, sino aquelles veritats necessaries, els principis generals, fonament de tota ciència; y pera que ab propietat pogan ésser tals, han d'informar totes les coses; ja he exposat la concepció filosófica del Beat, confirmant allá lo que aquí vaig dient, axó

es, que'l Beat, al enmaridar l'Aristótil ab Plató, uní'l mon metafísich ab el lògich unificant ensem els principis del ésser ab els del conèixer, sens caurer en el panteisme de Hegel.

XLII

Influencia del averroisme en les escoles catòliques

Fins avans de la meitat del sigle VII, la erudició profana y racional dels escolástichs estava reduida al *Timeo* de Plató traduït per Calcidí, á ne'ls tractats lògichs d'Aristótil interpretats per Boeci, á les compilacions ó compendis de Casiodoro, Beda, Sant Isidoro y Alcuino, y á alguns llibres de Séneca y Apuleyo, y també la *Isagoge* de Porfiri; de modo que fins aquella época l'Aristótil restá casi desconegut.

Les primeres obres árabes que aparagueren traduïdes al llatí, foren alguns tractats de medicina, de matemàtiques y d'astronomia que tentaren la curiositat de Constantí l'Africá, de Gerbert, d'Adelard de Bath, de Plató de Tívoli; mes ab les crehades s'activá'l comer humá, y de l'Orient vingueren les obres originals de la filosofia grega, mentres per Espanya entrava 'l cabal científich árab y juheu.

Després de la conquesta de Toledo (1085) y regnant Alfons VIII l'emperador, mort en 1157, protegí á ne'ls més sabis rabins permetentlosi escoles y academies; mes el primer qu'obrí la porta á ne'ls estudis árabes, fou en Ramón, arquebisbe de Toledo y gran canceller de Castella des de 1130 á 1150, que, rodejat d'una colla de traductors, entre ells algun juheu com en Joan de Sevilla, y capitanejats pel célebre ardiaca Domingo Gundisalvo, portaren á cap els primers treballs sobre Avicena. Alguns anys més tart, en Gerard de Cremona y l'Alfred Morlay hi ajuntaren diferents tractats d'Al-Kendi y d'Alfarabi.

Aparagué també'l llibre *Fons vitæ* del juheu Gebirol, anomenat Avicebron pels escolástichs, y'l clergue Amaury de Chartres, de la facultat de teologia de París, qui morí allá'l 1206 ó 1207, reduí l'alta doctrina emanatista que s'ensenya á n'aquella obra, á fórmules ontològiques brutals y precises, extrayent d'elles fins conseqüències socials donant á sa filosofia carácter popular, per lo qual vingué á ésser eficacíssim auxiliar de la rebelió albigena.

Amaury, qu'arrivá afirmar que tot cristiá es substancialment membre de Christo, fou con-

dempnat pel papa Inocenci III; abjurá llavors sos errors sens gran convicció, y morí al poch temps.

Sos dexeables, y en especial David de Dinand, se cuidaren de la propaganda, ensemps que per la ciutat de París corrian uns llibres de metafísica compostos, segons se deya, per Aristótil, quines sotileuses apoyaban la heretjía d'Amaury y en podían produir de noves, per lo qual se maná fossent cremats, posant pena d'excomunió á n'aquell qui'ls llegís, copiés ó retingués. (1)

El concili de París, reunit en 1209, condemná á Amaury de Chartres, á David de Dinand y á llurs dexeables, afegint després: «Nec libri Aristotelis de naturali philosophia, nec commenta legantur Parisiis publice vel secreto.» De modo, que'l Concili de París condemna la primera aparició de la filosofía árab, ó sia l'Aristótil traduït y comentat pels musulmans.

En 1215 se renová la prohibició dels llibres d'Aristótil y d'en David de Dinand, pel llegat Robert de Courzon; y el papa Gregori IX, per butlla dirigida á l'Abril de 1231 á ne'ls mestres y estudiants de París, prohibex axís matex l'us dels llibres de filosofía natural fins que fossen examinats y corretgits; axís com també'l tractar de materies teològiques entre'ls indoctes y en llengua vulgar. (2)

Lo que hi ha de notable en aquestes condempnacions, fa notar en Renan, es que la causa del aristotelisme árab va sempre enllassada ab la causa d'Amaury de Chartres y d'en David de Dinand, de modo que hi ha una verdadera conexió entre una y altre doctrina.

La llevar havia sigut llensada á la gentada, terror sempre abonat pera fer creixer les passions populars que no saben filosofar, pero que tenen una lògica brutal; axó aumentá'l prestigi de les heretjies comunistes, y sens trabes s'estengué'l panteisme ab totes les conseqüencies étiques y socials.

La heretjía havia esdevingut patrimoni de les multituds, y després del relaxament d'aquell company estimat de Sant Francesch, fra Elias haventse conquistat ab son comportament l'anatema y la excomunió fentse aduldor de Frederich II, escandalisats alguns frares comensaren invocar la primitiva senzillés, estremant la nota contraria que'l segon general de la Or-

dre havia introduït: héus aquí'ls primers anuncis de *zelantisme*. Era la mitat del sigle XIII, quan Joan de Parma, llavors general de la ordre francescana, s'incliná á la afició y entusiasme del poble que llegia ab interés les obres d'un abat calabrés anomenat Joaquim de Cosensa, religiós cisteriench, mort ja en 1202, y que'n son afany de mortificació y penitencia, després de visitar els Llochs Sants, havia fundat á Flora una regla molt més rígida, aprobada pel papa Celestí IV. La fama de santedat del abat Joaquim s'avía escampat arreu, essent consultat per Papas y Reys, mentres la gentada anava recullint, atemorizada, les profecies qu'un dexeable d'ell se cuidava de donar á llum. Sos llibres caldejats pels extássis d'un misticisme sospitós, tenían un caràcter apocalíptich, influint axís poderosament sobre la imaginació del poble.

Per més que concientment l'abat de Flora no es heterodoxe, puix sempre se subjecta al judici de la Iglesia, no obstant en sa doctrina s'inspiran beats com Joan Parma y heretjes com Arnalt de Vilanova. A son escalf se forman Pere de Macerata y Pere de Forosemproní, qui donan origen á la heretjía dels *Fratricelli*, venint á engrossar les files dels albigesos, begards, iluminats, insabbatats y demés heretjes populars.

De les obres d'en Joaquim de Cosensa se'n deduxen clares tres idees: exaltació desmesurada del estat monacal y de la pobresa; profecies á plasso fixo ab un xich de regust milenarista, y per últim, la famosa divisió de les épques del mon corresponentes al Pare, al Fill y al Esperit Sant.

Altres heretjes, encara que no formá escola, fou el catalá Arnalt de Vilanova; aprengué teologia ab els frares predicadors de Montpeller y l'hebreu ab en Ramón Martí, autor del «Pugio fidei», y se diu que també sabia l'árab. Encara que com á químic sos títols son dubtosos, no obstant en la medicina práctica fou eminent, donant molta importancia á la higiene. Fou metje de Pere III rey de Catalunya y Aragó, qui á l'any 1285 li fá donació del castells de Ollers en la conca de Barbara, prop de Tarragona; sigué'l metje també del papa Bonifaci VIII. S'acredita d'home de govern durant el regnat d'Alfons III y Jaume II, essent al matex temps molt estimat d'en Frederich rey de Sicilia. En 1299 fou embaxador á la cort de Fransa.

Un dels punts més foscos de sa vida no

(1) «Averroës et l'Averroïsme». - E. Renan. Cap. II. Edició de París 1893.—«Recueil des Historiens des Gaules et de la France», tomo XVII.

(2) Duboulay, Launoy, Jourdain, etc.

teològica son les seves relacions ab el Beat Ramón Llull. (1)

Arnalt morí avans del 1312.

Entremitj de totes aquestes heretjies hi havia la més gran, la més famosa, qu'era la d'Averroes, que consistia en un panteisme atrevit, sens creació, sens Providencia, sens personalitat humana, ni ànima immortal, que s'esmunyí cautelosament dins les escoles cristianes, ensenyorintse d'elles des del sigle XIII fins al XVI, y mitj amagada en la escola de Padua fins al XVII.

Miquel Scot, oriundo d'Anglaterra, qu'estudiá á París y viatjà per Espanya permanexent á Toledo per espay d'alguns anys, fou qui primer introduí l'Averroes á n'el mon llatí; traduí també casi totes les obres d'Aristótil, retirantse després á la fastuosa é impia Cort de Frederich II.

Les traduccions d'Averroes no foren conegudes, donchs, fins per'allá l'any 1230, encara qu'havían sigut fetes molt avans. (2)

En realitat, l'averroisme propiament dit no deu cercarse entre'ls musulmans, d'una part perque Ibn-Roschd no era pas tan original per ells com ho fou pels escolástichs que'l vegeren isolat de sos antecessors; y de l'altre, perque 'ls estudis filosófichs havían caigut entre'ls árabes en un complert descrédit. La verdadera posteritat de Ibn-Roschd y la continuació immediata de la filosofía árab, se troba entre'l juheus y d'un modo especial en la escola de Maimónides.

En Renan senyala la escola francescana y la Sorbona de París com á les dues corrents principals del averroisme durant la edat mitja. Y axís diu que l'Alexandre d'Hales—referintse á la primera de dites corrents—fundador de la escola francescana, es el primer dels escolástichs qui acceptá y propagá la influencia de la filosofía arábica. Que en Joan de la Rochelle, son successor, seguí les matexes tradicions y adoptá per son propi compte casi tota la psicologia d'Avicenna. Que en Roger Bacon, parla també adoptant les opinions dels mestres árabes. Y que á Oxford, centre de la escola francescana, en 1277 el dominich Robert de Kilwardby, arquebisbe de Cantorbery, censura un grapat de proposicions en un concili tingut allí, molt sem-

blantes á les que'n el matex any condempná el bisbe Tampier:

Una de les principals rahons en que's funda en Renan per assegurar que la escola francescana fou una corrent d'averroisme, es perque, diu, sortí aquella ordre d'un moviment popular molt irregular, molt poch eclesiástich y molt poch conforme en les idees de la disciplina y de la jerarquía, lo qual produí esperits exaltats essent la causa de les heretjies comunistes com els begarts, fraticelli, humillians, pobres de Lyó, etc. devingudes per la exageració de la idea de la pobresa.

Potser sia cert lo que diu'l mestre de la impietat moderna; pero també podria molt ben ser que son esperit sectari li fes veurer les coses un bon xich exagerades, atribuint á la comunitat lo que sols es imputable á n'algun individu d'ella de fogosa exaltació. Lo cert es que la influencia averroista dintre la escolástica, vingué gracies á haver la Europa cristiana recullit traduides al llatí les obres dels árabes, quan el furor dels almohades cremava llurs originals y perseguia ab rabia tot treball ó especulació racional dintre sa rassa; allavors fou quan se vegeren invadits ó innoculats d'aquest virus averroístich les universitats, convents y demés centres d'ensenyansa.

No hi ha dubte que Averroes tingué una desastrosa hegemonia entre'ls cristians, y á la seva sombra la heretjia filosófica se vulgarisá fins arribar á un punt en que ningú's fixá en el fondo del sistema sino en ses últimes conseqüencies: negació de lo sobrenatural, dels miracles, y de la immortalitat de l'ànima. El nom d'Averroes se convertí en bandera d'incredulitat y materialisme; y com á fruyt dels estudis árabes y resultat de la Cort dels Hohenstaufen, comensa correr la grollera impietat bax la fórmula d'aquell fabulós llibre «De tribus impostoribus» ó el conte dels tres anells de Boccacio. La religió es un instrument polítich, se deya, y el mon ha sigut enganyat per tres impostors: Moisés, Jesús, Mahoma. De les tres religions que's disputan l'imperi de la conciencia, la cristiana es impossible; la juheva, una religió de noys; y la mahometana, una religió de porchs. Primera florida d'aquest immens arbre del materialisme é indiferentisme que avuy per desgracia cubrex la conciencia de la humanitat, y ses branques son ja tan espeses que ni esclaxes quedan per ahont hi passi un xich de claror del esplendorós astre de la fé; de modo que tanta frondosi-

(1) «Historia de los Heterodoxos españoles» por Marcelino Menéndez y Pelayo.

(2) «Averroes et l'Averroisme» per E. Renan.—Paris, 1893.

tat menassa quedarnos complertament á les fosques.

Aquesta impietat materialista que juntament ab l'averroisme metafísich y sério havían sigut dessarrelats de la Universitat de París, florí després lliure y ufanós en Italia fo nentat pel relaxat Frederich II, princep intel·ligent y d'aficions literarias, rodejat de juheus y musulmans, astrólechs y magos, filòsofs y alquimistes, cortesanes y jutglars, apóstates y materialistes.

Petrarca, mestre dels humanistes del Renaixement, detestá y malehí la barbarie d'Averroes, se complagueren els artistes cristians en pintarlo oprimit y trepibat pel Angel de les escoles; no obstant, el Comentador imperá trionfant, no en les aules de Florencia, il·lumina les per la llum platónica que tornava encendre Marsili Ficino y'ls comensals del magnífich Llorens, sino á Bologna y Pádua, centres dels estudis jurídichs, y en la mercantil y un xich positivista Venecia.

XLIII

Campanga anti-averroista

Guillém d'Auvernia, bisbe de París des de 1228 fins á sa mort en 1249, fou el primer dels escolástichs que combaté d'una manera declarada l'averroisme, encara que'n ses obres sols una sola vegada s'hi troba'l nom d'Averroes y á pesar de que'n son temps la doctrina del Comentador no hagués esdevingut encara la representació del peripatetisme árab, no obstant ses doctrines eran perfectament conegudes dels llatins comptant entr'ells nombrosos partidaris. Mentres que l'Aristótil es combatut ab energia y Avicenna es tractat de blasfemo, Averroes es citat per Guillém com un molt noble filòsof, si be que's abusa ja de son nom y alguns dexebles desconsiderats desnaturalisan ses opinions.

No obstant, la teoria de la primera inteligencia creada immediatament per Deu y creadora ella del univers, es vivament refutada per Guillém, bax el nom d'Algazel. La sabiduria de Deu, el *logos teleios*, héus aquí la veritable inteligencia primera, que no han conegut ni'ls árabes, y han adorat Plató, Mercuri Trimegiste y'l teólech Avicibrón qui suposa cristiá en Guillém. La eternitat del mon, es, segons éll, un condemnable error d'Aristótil y d'Avicenna. En una paraula, el bisbe de París argumenta llarch y ab virilitat contra tota la teoria averroista, dirigint tota sa polémica contra l'Aristótil y sos

dexebles anónims; y en 1240 censurá multitud de proposicions tarades d'arabisme y que semblan extretes del llibre «De Causis».

Albert el gran conegué sens dubte els comentaris d'Averroes, y encara que sens atribuir-li la responsabilitat de la unitat del intelecte, combaté aquesta teoria en un tractat especial compost en 1255 per exprés manament del papa Alexandre IV.

En son temps estava ja á l'ordre del dia la distinció entre la teologia y la filosofia, axó es, que una cosa pot esser veritat segons la fé y erro segons la rahó; en aquest punt, segons en Renan, se mostrá feble Albert el gran, y resolgué la qüestió per medi de silogismes fent abstracció de la veritat revelada. Pel contrari, valent y decidit el veyem en son opúscol «De natura et origine animæ», en son comentari sobre el III llibre de l'ànima, tractant á sos adversaris ab molta severitat: la teoria del intelecte separat il·luminant á l'home per irradiació, anterior á l'individu y sobrevivint á l'individu, li sembla un absurd y error detestable. Essent l'enteniment la forma de l'home, si molts individus participessen del mateix enteniment, se seguiria que molts individus de la mateixa especie participarian de la mateixa forma, es á dir, tindrian un mateix principi d'individuació, lo qual es un absurd. L'enteniment actiu no es pas distint de l'ànima, y sols se pot separar per abstracció. No obstant, la rahó es universal, y Albert pega de ferm á ne'ls filòsofs llatins ó escolástichs contemporanis, qui, exagerant el principi d'individualisació, han arribat fins á admetre la existencia de tants enteniments com sers intel·ligents.

Diu en Renan, després d'haver exposat l'anterior passatge: «Es necessari confessar que la doctrina d'Albert no presenta pas sempre aquesta fermesa, que més tart caracterisará l'escola dominicana. A voltes les doctrines arábiques sorprenen sa ortodoxia. Sa doctrina de la creació es vacilant; l'intel·lecte aparex á vegades com la font d'ahont ragen les inteligencies; la influencia dels sers superiors sobre la inteligencia humana es espressament reconeguda. En els opúsculs reunits en el tomo XXI de ses obres, y que son al menys de sa escola, la filosofia arábica invadex totes ses parts. Dintre l'intel·lecte actiu, l'intel·ligent y l'intel·ligible son iguals. En l'intel·lecte passiu, al contrari, aquesta identitat no te lloch més que quan l'intel·ligent reflexiona sobre sí mateix. L'agent treu les

pesecies de la materia, y les torna simples y generals; axís preparades, les especies mouen é informan l'intel-lecte possible. L'intel-lecte agent s'unex al possible, com la llum á un cos transparent, y l'axeca á la dignitat d'intel-lecte especulatiu. L'intel-lecte especulatiu puja á l'ánima fins á l'intel-lecte adquiret (*adeptus seu divinus*). Aquest darrer terme l'atany quan l'intel-lecte possible ha rebut tots els intel·ligibles y s'ha ajuntat indisolublement á l'intel-lecte actiu. L'home llavors es perfet y semblant á Deu. En aquest estat, obra divinament y esdevé capás de tota sabiduría, ja qu'es la soberana felicitat contemplativa.»

Traduim á Renan de sa obra «Averroés et l'averroisme»: «Sant Thomás es sens dubte l'adversari més sério de la doctrina averroista, y's pot dir sens paradoxa, el primer dexeble del Gran Comentador. Albert imita en tot á Avicena; Sant Thomás, com philosoph, ho deu casi tot á l'Averroes. Lo més important que d'ell ha copiat es, sens contradicció, la forma de sos escrits filosóphichs.

«No hi ha dubte y s'ha de repetir que l'Averroes es el creador de la forma de Gran Comentador. Avicena y Albert son imitadors, componen llurs tractats baix els mateixos títols y sobre 'ls mateixos assumptes que l'Aristótil, mes sens distinguir llurs glossa del text del philosoph. Averroes y Sant Thomás, pel contrari, prenen per membre'l text aristotèlich, y fan sufrir á cada frase'l treball de la més rigurosa exegéssis. Un sol dels comentaris d'Albert, el de la política, es compost seguint el método d'Averroes y Sant Thomás; lo qual es una de les millors rahons per disputarli aquesta obra. Es necessari reconer al menys que si aquest comentari es d'Albert, lo composá després dels altres y havent vist ja'ls de Sant Thomás.

«Albert parafraseja; Sant Thomás, pel contrari, es un comentador. Axó es lo que Tolomeus de Lucques ha volgut dir quan nos ensenya que, sots el pontificat de Urbá IV, sant Thomás comentava á Roma la philosophía d'Aristótil, *quodam singulari et novo modo tradendi*. ¿De qui aprengué Sant Thomás aquesta manera de comentar nova y desconeguda avans d'ell? No's necessita pas dirho; ho aprengué del comentador per excelencia Averroes.»

Des d'aquest moment es desplega ab tota evidencia la doble influencia d'Averroes entre'ls filosóphs escolástichs: d'una part, es el gran intérprete de l'Aristótil, autorisat y respectat com

un mestre; y de l'altre, el fundador d'una doctrina nociva y representant del materialisme y de la impietat.

Sant Tomás, com Guillém d'Auvernia y Albert el gran, péro ab mes elevació que'l primer y més decissió que'l segon, portá tot l'esforç de sa polémica contra les proposicions heterodoxes del peripatetisme árab: la primera materia indeterminada, la jerarquia dels primers principis, l'estat intermediari de la primera inteligencia creada y creadora ensemps, la negació de la Providencia, y sobre tot la impossibilitat de la creació. El comentari del VIII llibre de la Física, está consagrat casi tot ell á refutar el d'Averroes.

Lo que combat ab més virior Sant Tomás es la unitat del intelecte; ab agudesa d'ingeni y ab forsa dialéctica ho refuta, no solsament en la *Summa theologica*, en la *Summa contra gentiles*, en son comentari sobre'l tractat de l'ánima, en les *Questiones disputatae de anima*, sino que fins composá un de sos més importants llibres, rotulat: «De unitate intellectus, adversus averroistas,» ahont s'indigna de veurer als cristians dexebles d'un infidel quina autoritat tenen per superior á la mateixa fé.

Per Averroes, el principi d'individuació es la forma; per Sant Tomás es la materia. Si la individuació prové de la forma, la forma seria la mateixa en tots els sérs de la mateixa especie, y d'aquí que'l realisme y l'averroisme haurían guanyat la causa. Albert havia ja proposat la materia com á principi d'individuació; mes Sant Tomás fou'l primer qui fixá sobre aquest punt la teoria dominicana.

En Ramón Martí de Subirats, en la primera part de son «Pugio fidei,» combat també la filosofia arábica y en particular á Averroes. Seguiren en aquesta tasca tota la escola dominicana y d'altres com Enrich de Gand, qui dissentint de dita escola, combaten tots, no obstant, ab energia, sostenint ab la doctrina tomista el principi d'individuació contra la unitat del intelecte, y en 1264 Etienne Tempier, bisbe de París, havent reunit un consell de mestres en teología, condemná tretze proposicions que son casi totes elles axiomes familiars del averroisme. Son les principals: «Quod intellectus hominum est unus et idem numero.—Quod mundus est æternus.—Quod nunquam fuit primus homo.—Quod anima, quæ est forma hominis, secundum quod homo, corrumpitur corrupto corpore.—Quod Deus non cognoscit

singularia.—Quod humani actus non reguntur providentia divina.—Quod Deus non potest dare immortalitatem vel incorruptionem rei corruptibili vel mortali.»

Els llibres que's troban escrits contra Averroes y sos dexebles pels mestres de la escolástica, no dexan dubte de que'l foc del averroisme era la Sorbona, y res més demostra la intrussió d'aquelles doctrines á n'aquest centre intelectual y del saber, que, després de les nombroses condempnacions que s'havían donades y havent en 1271 el rector d'aquella Universitat donant la veu d'alerta á ne'ls professors, no obstant en 1277 les disputes donan lloch á altre condempnació d'en Tempier contra multitud de proposicions obertament averroistes. Les principals son: Quod Deus non potest facere plures animas in numero. - Quod Deus nunquam plures creavit intelligentias quam modo creat.—Si non esset sensus, forte intellectus non distingueret inter Socratem et Platonem, licet distingueret inter hominem et asinum.—Quod intelligentia, animus vel anima separata nusquam est.—Quia intelligentiæ non habent materiam, Deus non posset plures ejusdem speciei facere.—Quod intellectus est unus numero omnium, licet omnino separetur á corpore hoc, non tamen ab omni.—Quod motus cœli sunt propter animam intellectivam.—Anima separata non est alterabilis secundum philosophiam, licet secundum fidem alteretur.—Quod scientia magistri et discipuli est una numero.—Quod intellectus agens non est forma corporis humani.—Quod inconveniens est ponere aliquos intellectus nobiliores aliis: quia quum illa diversitas non possit esse á parte corporum, oportet ut sit á parte intelligentiarum.—Error, quia sic anima Christi non esset nobilior anima Judæ.—Quod non fuit primus homo, nec ultimus erit.—Quod mundus est æternus.—Quod impossibile est solvere rationes Philosophi de æternitate mundi.—Quod naturalis philosophus simpliciter debet negare mundi novitatem, quia nititur causis et rationibus naturalibus: fidelis autem potest negare mundi æternitatem, quia nititur causis supernaturalibus.—Quod creatio non est possibilis, quamvis contrarium sit tenendum secundum fidem.—Quod corpora cœlestia moventur principio extrinseco, quod est anima.—Quod non contingit corpus corruptum redire unum numero, nec idem numero resurget.—Quod resurrectio futura non debet credi á philosopho, quia impossibilis est investigari

per rationem.—Error, quia philosophus debet captivare intellectum in obsequium fidei.—Quod sermones theologi sunt fundati in fabulis.—Quod nihil plus scitur propter scire theologiam.—Quod fabulæ et falsa sunt in lege christiana, sicut et in aliis.—Quod lex christiana impedit addiscere.—Quod sapientes mundi sunt philosophi tantum.—Quod non est curandum de fide, si dicatur esse aliquid hæreticum.»

M. Hauriau, segons afirma en Renan, fa observar que totes aquestes proposicions son de la escola francescana; no obstant, en Renan mateix confessa, que'l foc principal del averroisme era la Sorbona de París, però no de tal manera que ofeguessen el tomisme, puix la major part dels professors de dita Universitat seguían les petjades de la escola dominica.

Altres dels més declarats adversaris del averroisme fou en Gil Romá, qui escrigué diferents obres contra'ls errors averroistes: axís la que's titula: «De materia cœli, contra Averroem» y la «De intellectu possibili quæstio aurea contra Averroyn», y el tractat «De erroribus philosophorum» no es més que una llista de les proposicions heréticas tretes dels filòsofs á rabs.

No fou dels menes esforsats el Beat Ramón Lull en demostrar son esperit crítich. «Lo gran Comentador, diu mossén Bové, era l'amo del mon intelectual; la teoria de la unitat d'enteniement y'l divorci entre la filosofia y la teologia, no sols privaban moltíssim en les escoles juheves, sino també dintre la matexa escolástica, entre 'ls pobles cristians; tothom estava cegat, y si no s'hi posaba prompte remey, l'incrédul Averroes arribaria á ser lo mestre clássich de les escoles católiques.....», y com que'ls interessos de la religió no sofrían detriment, sortiren aquells doctors de la Iglesia per defensarla; mes els atachs del nostre Doctor catalá contra'l filòsof cordobés, eran d'una naturalesa més intrínseca y queyan sobre ses ensenyances ab molta més intensitat, de modo, diu lo citat autor, «que si Guillém d'Auvernia, Albert el Gran, Sant Tomás d'Aquino, Gil de Roma, y'ls agustins, francescans y dominicans eran la oposició del averroisme, la filosofia luliana es la crítica del averroisme.» El Beat Ramón Lull fou qui sotregá les conciencies dels teólechs reunits en el Concili de Viena, pera que desterressen la especie averroista que s'havían inoculat les escoles católiques, y la característica de nostre Doctor

Arcangélich es armonisar lo natural ab lo sòbrenatural; sempre en sa obra s'hi nota lo matex, puix la unitat en quina funda son sistema no es una unitat única, sino ab varietat y diversitat riquíssimes é inagotables, ja que'l Beat no es un panteista sino un vident; no centralisa, no absorvex, sino que desde'l centre irradia sabà y vida en el tot diferent. Heus aquí l'arbre de la ciencia fecondat per una gran potencia racional.

Son autor, un catalá; l'obra, l'Ars-Magna.

XLIV

El mestre Ramón Llull héroe de la creuhada anti-averroista

El carácter més fonamental que distingex tota la ciencia de la edat mitja, es la unió de la filosofia ab la teología, y aquest armonisme que servex de centre á les disquisicions dels homes, per espay de més de cinch sigles, está revestit d'una certa tendencia racionalista; com si'ls sabis d'aquells temps se volguessen donar la rahó de llurs creencies. Els sants Pares havían exposat els dogmes comentant y parafrasejant la Sagrada Escripura; aquesta fou l'obra de text ahont aprengué el Cristianisme en sa infancia; mes al creixer sá y potent, soterrant civilisacions corcades, evolucioná son esperit, y al reaccionar les inteligencies tractaren de donar-se compte d'aquells misteris. No es que'ls hi manqués la fé, sino que aquesta ab els anys havia arrelat fundament y volían humanisarla. No es que'ls escolástichs volguessen construir una religió *à priori*; no comensaren llurs raciocinis dubtant, sino afirmant apoyats en la revelació divina; mes, en lo que cap á la inteligencia humana, volgueren esplicarse la rahó. Heus aquí una especie de crítica, nota característica defensada també y d'un modo més natural é intens pel nostre Beat Ramón Llull.

L'esperit crítich ó rahonador es sempre progressiu, y per'axó la escolástica deu sa grandesa á n'aquest esperit de lliure indignació baix el magisteri de la fé, sens jamay seguir mecànica y servilment una doctrina ni una escola determinada. Un dels més grans filosofhs del sigle IX, Escoto Erigena, estremá tant el poder de la rahó, que arrivá á confondre en una matexa cosa la Filosofia y la Religió, cayent axís en el panteisme; al cap de dos cents anys, altre filosofh célebre havia d'afirmar tot lo contrari:

Averroes fou qui ensenyá lá estrafalaria proposició de que una cosa podia esser verdadera en teología y falsa en filosofia, y també caigué en el panteisme; sempre les exageracions han portat funestes conseqüencies. En el sigle XI s'axeca l'arquebisbe de Cantorbery per sobre de sos contemporanis, qui aspira en son *Monologium* á explicar la ciencia de les coses sobrenaturals pels principis racionals admetent no obstant la infabilitat de la fé; y mes que per combatre els enemichs de la Iglesia, per necessitat de la contemplació intelectual, Sant Anselm s'entregá sens escrúpols al lliure us de la rahó, esperonat per sos monjos del priorat del Bec, però evitá admirablement la confusió determinant els límits de la filosofia y de la teología.

Ensenyan aquells escolástichs que Deu existex en tres persones, y no ho dubtan; pero es proposan arribar ab l'ajuda de la reflexió á n'el matex dogma; encara, donchs, que exaltan les prerrogatives de la rahó, no volen emanciparla, y per'axó no arriban á les temeritats de Fichte; d'aquells doctors sols l'entremaliat Abelardo se proposá demostrar racionalment la veritat revelada, quan tots els demás seguiren la tendencia d'aquest esperit crítich prudentment, fins arribar al nostre Beat Ramón Llull, que á les corrents contemporáneas hi unía una forsa intrínseca que generá en son esperit els dos distintius principals de la época: armonisme y criticisme.

El Doctor Arcangélich no podia mentir la rassa, y el catalá es per naturalesa desconfiat, observador, analítich, de criteri práctic y assimilatiu, y aborrint la servitut incondicional en totes les esferes de la vida s'envaneix de sa personalitat vigorosa y amant de la llibertat; aquest sentiment de emancipació é independència lo porta arrapat á l'ànima; aquesta fou la verdadera causa del criticisme del nostre Beat, més que les corrents escolástiques que li proporcionaren el motiu d'exteriorisarlo.

Y per axó en Renan (1) al ressenyar la campanya anti-averroista, diu que l'héroe d'aquella creuhada fou, sens contradicció, en Ramón Llull. L'averroisme era á sos ulls l'islamisme en filosofia; y la destrucció del islamisme fou, segons hem vist, lo somni de tota sa vida.

L'autor anónim y coetani diu que veyent en Ramón que per les sentencies d'Averroes, comentador d'Aristótil, molts se separaban del

(1) «Averroès et Averroïsme»—pág. 254.

camí de la veritat y principalment de la fé catòlica; y que alguns deyan que la fé cristiana en quant al modo d'entendre era impossible, si bé que opinaven ser verdadera en quant al modo de creure, tenintse no obstant per cristians, per'axó en Ramón s'esforzá en rebatre aquest llur concepte per via demostrativa y científica.» Heus aquí la causa que, juntament ab son taranná crítich hereditat de rassa y de la corrent escolástica, 'l determiná á probar en tots sos escrits els misteris de la Religió per rahons *necessaries* que'n deya éll; mes en Llull no preten que la rahó humana pugua arribar á descobrir per sí sola les veritats revelades, sino qu'era capás de *confirmarlas y probarlas*, es dir, no vol *probar* la fé, sino defensarla demostrant qu'entre aquesta y la rahó natural no hi ha incompatibilitat ni repugnancia.

Com que'ls averroistes dissimulavan llur incredulitat dient: la fé y la rahó son dos camps distints: una cosa pot esser verdadera segons la fe y falsa segons la rahó; molts han acusat á n'en Llull de que jutjá que la mellor resposta era probar per la rahó tots els dogmes, ja que no hi havia altre camí de convencer á n'els infidels. Res més lluny d'axó: en Llull no preten *explicar* el misteri (axó fora heterodoxo), ja que per sa naturalesa es incomprendible y supra-racional, ni *analisar* exegetica é impiament els dogmes, sino donar algunes rahons que adhuc en lo humá convensin de certa; congruencies que'n diuen els altres escolástichs.

Ja'l Beat Ramón Llull havia combatut en tots els seus llibres algunes proposicions dels averroistes; mes ara'ls hi declara una guerra oberta, essent contra d'ells totes les obres qu'escrigué durant aquesta época; axís en el «De prædestinatione et præscientia», combat á n'els qui suposan que tot succehex per necessitat, es dir, contra d'aquells qui substituexen la Providencia per la fatalitat, y axís nos cuidan d'obrar el bé, ni s'escusan d'obrar malament.

El llibre «De efficiente et effectu» l'ofereix á la Universitat de París, y prova racional y teològicament que Deu es un sér eficient y que l'Univers es son efecte, contre'ls averroistes qui afirmen esser axó veritat segons la fé catòlica, però que no's podia sostenir filosóficament.

El llibre «De naturali modo intelligendi», ensenya'l modo pel qual l'enteniment naturalment enten filosófica y teològicament.

En el llibre «Reprobationis aliquorum errorum Averrois», combat á ne'ls qui afirmen, que

essent certament verdadera la fé catòlica, no obstant no's poden racionalment solucionar les dificultats que contra d'ella se presentan. En el Prólech d'aquest llibre, escriu: «Ideo intendimus facere istum librum, in quo probabimus hujusmodi rationes (illas scilicet quæ fiunt contra Fidem Christianam) non habere necessitatem, licet sint aliquammodo apparentes. Sed quia intellectus noster duos habet actus, unum quidem quod est intelligere, alter vero quod credere nuncupatur; et quidam Christianorum in hujusmodi rationibus eruditi fatentur, se hujusmodi rationes intelligere, et quantum præbet humana ratio, non posse earum oppositum rationabiliter apprehendi; Fidem autem Catholicam, dicunt, se ipsos credere, intelligere vero nequaquam; quam non posse per humanam scientiam insolubili ratione firmari; ob hoc probabimus, quod eorum intelligere, potius decet vel debet dici credere; et quod credunt non intelligibile (ut dicunt), intelligibile esse monstrabimus, rationibus infra scriptis.» Y al final diu: «Diximus contra rationes possunt solvi, et Sacrosancta Fides Catholica probari rationabiliter et naturaliter. Dico autem rationabiliter quoad rationes Dei in prima distinctione designatas; et quoad Naturam Divinam naturaliter, cum quibus humanus intellectus veré et alté intelligere potest.» Y després manifesta com Averroes errá perquè's dexá porta massa pels sentits y la imaginació... «sed mirandum nimium est et dolendum de Christianis quibusdam, qui dicunt se esse Philosophos, et adhærent istis opinionibus Averrois.»

En la distinció segona d'aquest matex llibre, desfá els següents errors d'Averroes: Que Deu no es infinit en son vigor.—Que Deu no conex coses infinites.—Que no conex les coses singulars.—Que'n Deu no hi ha trinitat de personas.—Que no hi ha creació.—Que'n tots els homes sols hi ha un enteniment.—Que Deu no obra immediatament en les coses inferiors.—Que Deu no pot perpetuar un sér nou.—Que no existex l'altre vida.—Que la resurrecció no es possible.

Aquestos errors son una mostra, com tantes altres proposicions extremes de les obres dels averroistes, que aquestos foren qui primer sembraren el racionalisme-escéptich que avuy desastrosament mina la conciencia humana.

Molts altres llibres escrigué el Beat Ramón Llull contra'ls averroistes; y aquí procediria ferne un exámen detallat de cada un d'ells, sospesant llur argumentació y fent la crítica filosófica

de la campanya que feu contra'l monstre, qui s'introduí ja des de bon principi dins les escoles cristianes; mes en gracia á la brevetat, sols m'entretindrè un xich en la exposició del quin rotula: «De natali parvuli Christi-Jesu» que'l dedica á n'el rey de Fransa ab aquestes paraules: «Gloriosissimo et sincerissima charitate venerando Domino Philippo, illustrissimo et magnifico Dei gratiâ Francorum Regi. Puer nobis natus parvulus, quem invenire cupimus, Homo Christus Jesus, bonum regimen tibi tribuat, teque totum dirigat ad sui gloriam et honorem. O Rex.clementissime! hoc opusculum suscipe, in quo benedictum Puerum aliquantulum contemplari poteris ut viator, et tandem ad ipsius utriusque naturæ contemplationem pervenire te faciat, qui uná cum Patre et Sancto Spiritu regnat in Trinitate personali Deus benedictus, Amen.»

Avans de comensar el llibre hi posa aquesta devota oració: «Da, Domine, in te credentibus affectum actumque tibi placendi consimilem, atque mente perseverandi destinationem irrevocabilem, et nullam cum infidelibus portionem, legisque tuæ præceptum geminum adimplere. Fac nos, Domine, sine elatione veraces, sine fictione humiles, sine dissolutione hilares, sine errore justos, sine penuria pauperes, sine avaritia divites; doctos studere, fieri, non arrogantes velle videri.»

Introduex á n'aquest llibre sis virtuts y dotze perfeccions divines, qui parlan del nen Jesús y esplican ses perfeccions. Les virtuts son: la llohansa, la oració, la caritat, la contrició, la confessió y la satisfacció, qui es queixan del mal estat del mon, y volguentlo dexar la oració diu que empitxoraria fent desistir á les altres de llur propòsit y les enmena cap á adorar á Jesús tot just nat, qui, pobre y xiquet, jau envolcallat ab pobres volquers.

Representa á cada una de les virtuts agenollades devant de Jesús cantantli quiscuna sa cançó. Diguéli la llohansa: Gloria y llohansa vos sia donada, oh Senyor, y á la terra pau á n'els homes de bona voluntat. La oració: Vos adoro, Cristo-Jesús, qui sou l'unigénit de Deu Pare. La caritat: Beneit sia el qui ve en nom del Senyor. La contrició: Tingueu, Deu, misericordia de mi segons vostra infinita misericordia. La confessió: Vos confesso Rey del cel y de la terra. La satisfacció: En vostres mans, oh Senyor, encomano mon esperit: no com jo vuy, sino com vos vulgau.

Y desitjant aquexes virtuts que tot el mon se reduxi a un sol poble cristiá, se giran envers la Verge Santíssima, y suspirant y plorant de goig li entonan alternativament aquesta cançó: La primera: Deu vos salve, la que s'axeca com aurora de la vida. portant al mon el goig tant temps desitjat. La segona: Deu vos salve, reyna, mare piadosa, dolsa vida, esperansa y camí que porta al Fill de Deu. La tercera: Deu vos salve, reyna dels cels, mare del Rey dels ángels, noble triclini. La quarta: Deu vos salve, oh gloriosa Reyna de les verges, del cel, terra y mars. La quinta: Deu vos salve, estrella del mar, mare santa de Deu, porta del paradís. La sexta: Deu vos salve, verge María, piadosa mare de Deu y sagrari del Esperit Sant. Allavors pregan á la Verge María que demani á son Fill que les exalti á n'el cor dels homes y especialment á n'el de Felip rey de Fransa, en qui residexen, més que'n els altres reys, la justicia, la veritat, la fé, la caritat, la recta esperansa en la vida eterna, hermosura en la fortaleza, magnanimitat ab templansa, lliberalitat, prudencia, humilitat, devoció, religiositat cristiana, benignitat, sabiduría, castedat, y, per dirho en poques paraules, molts dons naturals, gratuïts é infusos, pera que, essent éll, el guerrer de la Iglesia y'l defensor de la fé cristiana, desterrí'ls llibres y sentencies d'Averroes del estudi de París, de tal modo que d'aquí endavant ja ningú més s'atrevesca á citarlos, llegirlos ni escoltarlos, perque contenen molts greus errors contra la fé. Y que'l Rey juntament ab el Papa y Cardenals ordenin y disposin que's realisin totes aquelles coses que tantes voltes en Ramón Llull ha sollicitat pel bé de la cristianitat, fins á quedar reduit tot el mon en una sola remada y un sol pastor.

Representa després que tot axó agradá molt á la Verge Santíssima y les hi maná que anessen á n'el rey de Fransa y li diguessen de sa part que acceptés ab tot son poder reyal aquexa encomana, y que per executarho y promouerho, interposessen el favor d'en Felip de Mallorca, cosí germá del rey de Fransa, clergue y tresorer de la iglesia de Sant Martí de Tours á Fransa, ja que es devot y humil, apte y ben disposat per tot, puix gosa d'influencia ab el Papa y cardenals. Y marxant dites virtuts per desempenyar aytal negoci, trobaren á n'en Ramón, per qui's feren acompanyar. Axís es que entregá en Ramón aquest llibre al Rey de Fransa, y l'acaba dient: Aquesta es la visió que jo Ra-

món, no fa gayre temps, he tinguda á París, escrivintla per utilitat del poble cristiá y honra del nen Jesús, qui ab el Pare y l'Esperit Sant regna en un sol Deu.

XLV

El mestre Ramón Llull en el concili de Viena.

Les impertinencies de Felip l'hermós pera condempnar la memoria de Bonifaci VIII y extingir la ordre dels Templaris, obligá al papa Climent V á convocar un concili general, destinant la ciutat de Viena en el Delfinat per la reunió de l'assamblea.

Tant bon punt tingué noticia'l Beat Ramón Llull del proxim concili, escrigué, essent encara á París, un llibre anomenat «Del Concili». L'escrigué en vers catalá y comensa:

Un concili vuyl comensar
En mon coratje, e xantar,
Per so que fase enamorar
Tots cells qui ho poden far
Per Deu servir,
E lo sepulcre conquerir;
Molt ho desir.

Diu l'autor anónim y coetani respecte aquest assumpto: «sabent en Ramón que'l santíssim papa Climent V havia de celebrar un concili general á Viena en l'any 1311 á les calendes de Octubre, proposá y determiná anar á dit concili pera proposar y demanar tres coses á honra y veneració y augment de la santa fé católica.

«La primera, que's construixin alguns llocs capassos ahont hi residixin varons doctes y d'alta inteligencia estudiant les diverses llengues del infidels, y axís puguin després predicar l'Evangeli á totes les nacions del mon.

«La segona, que de totes les ordres militars que existexen entre'ls cristians, se'n fés una de sola, qu'estés sempre á ultramar batallant contra'ls moros fins á recuperar la Terra Santa.

«La tercera, que contra les opinions d'Averroes que'n molts llocs corrompé la veritat y s'oposá á la santa fé católica, hi posés el Papa un prompte remey, de modo que'ls sabis católics escriguessen llibres contra aquells errors, ab la mira, solsament d'honar á Christo, proposant arguments irrefutables contra'ls seguidors d'aytals errors, qui s'oposan á la veritat y á la sabiduria increada que es el Fill de Deu Pare.

«Sobre axó composá en Ramón un llibret titulat «Liber natalis pueri Jesu», en quin promet donar contra d'ells rahons, tan filosófiques com teològiques, del modo que ja les exposá claríssimament en varios de sos llibres; puix aquest sirvent de Deu, descubridor de la veritat, composá entre sos diaris quefers moltíssims llibres á honra y gloria de la Santíssima Trinitat, ja que, després d'haverse convertit ab tot son cor, ab tota sa ánima, ab totes ses forces y ab tot son esperit á Deu, havían passat ja quaranta anys, durant quin temps, mentres pogué, escrigué continuament llibres sens parar; per lo qual aquest sant varó ab tota propietat pot dir les paraules del profeta David: eructavit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea Regi: lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. A la veritat sa llengua fou pluma d'aquell escriptor increat que s'anomena Sperit Sant, qui dona la paraula ab molta virtut á n'els que evangelisan; puix ab sa virtut increada'l feu parlar tan altament, conforme lo que, parlant de sí matex, nostre Salvador y mestre Jesús á n'els apostols digué: Non estis vos qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis; y volguent en Ramón que la utilitat de sos llibres fós comú, n'escrigué molts en llengua arábiga, puix l'havía apresada perfectament, y encara que'ls escampá per tot arreu, no obstant particularment els tenia dipositats en tres llocs, que son, en el monastir dels cartuxos de París, á casa d'un noble de la ciutat de Génova, y á casa d'un altre noble de la ciutat de Mallorca, de lo qual n'hi prové gran honra y estimació.»

Aquí s'acaba, diu el P. Pasqual, la relació de la vida d'en Ramón que escrigué l'autor coetani y anónim; axís es, donchs, que arriba solsament fins á n'aquest any de 1311 en quin en Ramón proposá y determiná d'anarsen al Concili de Viena; y no parlant de lo que li succehí á n'el Concili, ni de lo que li passá pel camí, es evident que fou á París y en aquesta época, quan en Ramón, vensut per les repetides instancies d'alguns amichs y devots, segons diu l'anónim y coetani, els hi explica tots els passos de la seva vida permetent que després un d'ells ho escrigués. Y per'axó, continua'l P. Pasqual, quan després d'algun temps posá mans á la obra, no recordant l'ordre y circumstancies que havia explicat en Ramón, alterá alguns passos, variá algunes circumstancies, olvidá alguns llocs, ó per abreviar notá solsament els extrems dexant lo d'entremix, tot lo qual s'ha suplert

complerta y satisfactoriament pels matexos llibres d'en Llull, confirmant de passada la veritat autèntica respecte de lo substancial que's narra en aquest escrit del anónim y coetani.

Axís, lo que diu que'n aquest any de 1311 feya quaranta anys qu'havía comensat escriurer, correspon exactament á lo que ja tenim dit de que'n Ramón Llull comensá escriurer á l'any 1272, ja que son quaranta justos inclòhint els extrems; y tenint quaranta anys quan comensá escriurer en aquest de 1272, els trenta, que's quan se convertí, correspon á n'el de 1262, y per conseqüencia el de son naixament es el de 1232 com ja hem manifestat.

Anant en Ramón cap al Concili de Viena, (segons diu en el llibre «Phantasticus ó Disputatio Petri et Raymundi», escrit en aquest matex any de 1311,) se trobá ab un clergue anomenat Pere, qui també anava á n'el concili; aquest li preguntá pel seu nom, y li respongué que s'anomenava Ramón Llull. El clergue li digué: «Ramón, molt temps fá que he sentit á dir que erets un gran fantástich (ximplet); diguem ara, ¿que's lo que vens á ferhí á ne'l Concili? En Ramón li respongué que venia á demanar les tres coses que'm esmentat per boca del anónim y coetani. El clergue's posa riurer estrepitosament y li digué: «ja creya que'erets un ximplet, mes ara veig que'ts un gran ximple.» Respongué en Ramón: «no sé veurer la ximpleria que suposas, ja que lo que jo demano no es cap cosa de l'altre mon, sino coses molt possibles, molt profitoses y que deuen ferse; potser ets tú'l ximple, que sens motiu te burlas de lo que, essent clergue, haurías de demanar més que jo que soch llech.» El clergue l'omplí de dicteris y de injurias amenassantlo; mes en Ramón, sens ferne gota de cas, li replicá: «tu'm creus que soch un ximple, y jo crech que ho ets tu; per lo tant, retreyém cada hú les nostres rahons y'l Concili dessidirá la discussió.»

Hi convingué'l clergue, y volguent esser el primer, comensá d'aquesta manera: «el meu pare era un pobre pagés, y jo captant vaig seguir els estudis, després d'apresas las ciencias me donaren una rica prebenda, me vaig graduar en arts y en quiscun dret; arriuat á presbítero vaig passar á arxidiaca, ajuntant molts beneficis, ab els que enriqueí á mos germans també pagesos fentlos cavallers; vaig casar á mes germanes, enlayrant á tots mos parents á un gran grau social. Aquestos tres joves estudiants que venen raderá meu á cavall, son tres nebots, y cada un d'ells

ja te una rica prebenda, y espero en aquest concili alcansaroshi altres més grossos beneficis. Y de mí ¿qué te diré? M'espera una gran diócesis, y per'axó vaig cap á la Cort, puix allavors viuré regaladament y ab gran honor. Tinch molts cavalls, escuders, criats, cochis y demés mossos de servey, com ja pots veurer; menjo en vaxella de plata, soch molt rich, y me'n porto una vida de princep. Ab axó ja't dono les probas de que no soch cap ximple, sino molt prudent y discret.»

Allavors digué en Ramón: «he escoltat y comprés les rahons per les quals no't tens per un ximple; mes avans de respondre't vull dirte algunes paraules: He sigut casat y enmaynat, bastant rich, péro luxuriós y mundá. Tot ho he dexat de bon grat per poguer procurar la honra de Deu, el bé del próxim y la exaltació de la santa fé, he sigut lligat, empresonat y assotat. He trevallat quaranta cinchs anys en mourer als prelats y princeps cristians pera que procuressen el bé públich de la iglesia. Ara soch vell y pobre, y encara tinch el matex propósit, y penso, ab la gracia de Deu, perseverar en ell fins á la mort. ¿Que't sembla es axó esser fantástich ó ximplet? Que ho judiqui ta conciencia. Mes veig que no't convenses; ja't judicará Deu á qui no pots forsar ni enganyar.»

Seguex llavors la disputa, que versa sobre aquestos cinch punts: fantasía, les quatre causes, l'honor, la delectació y l'ordenament.

Axó demostra, com nos ho confirma la Historia, la depravació extrema del clero en el moment d'obrir el Concili de Viena, de tal modo que'l Papa demaná á ne'ls Bisbes unes memories sobre'ls abusos que existían en la Iglesia y ab el medis de reformarlos.

Alguna d'aquelles ha quedat, segons diu en Cesar Cantú, (1) ahont se pot veurer la general corrupció y la necessitat d'una reforma.

Además, al obrirse el Concili, en quin hi assistiren més de trescents bisbes y gran nombre d'abats y priors, y en sa primera sessió celebrada'l 16 d'Octubre de 1311, el Papa en persona explica els objectes principals de tal assemblea: la causa dels Templaris, el socós á la Terra Santa, y la reforma de les costums y disciplina de la Iglesia.

Axís que'l Beat Ramón Llull arriba á Viena y poch avans de comensar el Concili, acaba el llibre «Benedicta tu in mulieribus», en el quin

(1) *Historia Universal*, llibre XIII, cap. XIII.

confessa expressament altre vegada que la Verge Maria fou concebuda y nasqué sens pecat original. Y no es que volgués sostenir aquesta opinió per ganes de singularisarse, sino que subjecta son judici al parer de la Iglesia, com acostuma ferho en moltes de ses obres; y axís, en acabat d'exposar les rahons, se dirigeix á la Verge Santíssima y li diu: «Perdoneume, Senyora meva, ja que si la iglesia militant declara lo contrari d'alló ab que vos he alabat, com á fill sumís d'ella, crech lo que ella creu.»

Quan el Papa publicá la Butlla convocant el Concili de Viena, n'afegí un altre pera que'ls metropolitans celebressen avans concilis provincials en quins depuessen els fets respecte á les acusacions que's lleysavan contra'ls templaris y que cada un d'ells donés sentència d'absolució ó condempnació. Molts dels templaris confesaren crims que no havían comés per por dels torments ab que se'ls amenassava, d'altres foren crudelment sacrificats, alguns foren absolts; mes després d'haver estudiat els pares del Concili els autos d'aquesta causa y haver votat que no eran suficients per condempnar á ne'ls templaris, no obstant el Papa, á 22 de Mars de 1312, celebrá consistori secret en presencia dels cardenals y molts prelats, y anulá la ordre militar dels templaris per via de previsió. Clarament en aquesta decissió s'hi veu la ma del rey Felip l'hermós, qui tenia gros interés en anihilarlos. Publicá'l Papa aquesta providencia en la segona sessió del Concili, que se celebrá el 3 d'Abril de 1312 ab assistencia del rey de Fransa y de son germá y fills.

També's demostrá en presencia del rey Felip, lo infundat y ridícul de les acusacions d'heretjia contra Bonifaci VIII, y fins dos cavallers catalans s'oferiren á defensar ab les armes á n'aquell Papa.

Respecte de la intervenció que tingué en el Concili el Beat Ramón Llull, diu el P. Pascual: que proposá ses pretensions, segons consta en el llibre «Petició d'en Ramón á n'el Concili general». Segons en Salzinger, qui'l tingué en ses mans, diu qu'está dividit aquest llibre en deu parts; mes el P. Pascual, qui no l'ha trobat, creu que aquestes deu parts son aquelles deu peticions que per proposarles á n'el Concili escrigué en el llibre «De ente quod simpliciter per se propter se est existens et agens», y trayentles d'aquí les proposa pera que's veja el zel d'en Ramón Llull pel bé públich de la Iglesia; y per refutar lo que diu Abraham Bzovio

(Ann., sub an. 1312, á núm. 17), de que'n Ramón proposá en el Concili de Viena que's fundessen per tot arreu estudis de les llengües sens esser atés ni escoltat del Papa ni dels Pares, posa després de cada petició lo que respecte d'ella disposá'l Concili.

Lo primer que proposá fou: «que'l Senyor Papa y Senyors Cardenals escullexin tres llocs, un á Roma, altre á París y altre á Toledo, ahont els versats en filosofia y teología pugan aprendre les llengües dels infidels; que de tal modo sían devots, que no'ls dolgui morir per Cristó, y exaltant la fé que vagin á predicar l'Evangelí per tot el mon. Y que'n aquells llocs hi hagen sempre residents, de modo que quan un surti d'allí per'anar á evangelisar, tot seguit á n'hi entri un altre. Aquestos homes axís instruits y ab la gracia de Deu podrián convertir tot el mon.»

Molts més colegis d'aquesta naturalesa desitjava en Ramón, y no sols en el interior dels reyalms, sino també en les fronteres, pera que ab més facilitat anés avansant la ensenyansa del Evangelí; mes á n'aquí, per no excedirse en la pretensió, ho reduhí á n'els tres esmentats; y'l Papa y Concili determinaren y manaren que fossen cinch: un á Roma ó allá hont residís la Cort romana; altre á Bolonya; altre á París; altre á Salamanca, y altre á Oxfort. Deu tenirse present que'n aquestes ciutats hi havia establertes les més principals universitats de la cristianitat, lo qual afavoria considerablement lo proposat, estalviant gastos y fent més fácil l'ingrés á n'aquestos seminaris. Ademés, en Ramón demanava que s'ensenyés la llengua dels infidels, y'l Concili determiná la ensenyansa de les llengües hebrea, arábica y caldea. Tot axó consta en les Clementines, llib. 5, tit. de magistris, cap. I, quina resolució, segons afirman molts autors y particularment Spondano en sos Anals tractant dels concilis y Lluís Bail, fou deguda á les instancies d'en Ramón Llull.

La segona es: «Convé y es decorós que'l Senyor Papa y Reverents Cardenals disposin que tots els religiosos-militars s'unexin formant una sola ordre religiosa, y que una part d'aquells s'apoderin de Constantinopla y, subjectant de mica en mica tota la Turquía, tingan pas per anar cap á la Terra Santa, y que l'altre part se'n vagi cap Espanya á conquistar la ciutat de Ceuta, que's al Marroch, puix d'allí fácilmente se podrián apoderar de tot el reyalme y també de Berbería; y un altre part d'aquells cavallers corressen pel mar atacant á n'els moros, y tot

ha de durar fins que tots moros sían convertits.»

Encara que respecte d'aquest punt no hi ha cap resolució en les Decretals, no obstant fou de l'aprobació del Papa, qui intentá executarho segons ho declara Esteve Baluzio *in Notis ad vitas Páparum Avenionensium*, tom. 2, col. 180, *in vita Clemen. V.* Continua'l P. Pascual dient que no te aquest llibre, pero que recorda que hi han una série de rahons contra aquesta unió, exposades per un cavaller á n'el papa Climent V, qui la intentava á instancies d'en Ramón Lull; y que van contra les declaracions que sobre aquest assumpto fa'l nostre Beat en el llibre «De fine» y en el «De acquisitione Terræ Sanctæ.»

La tercera es: «que s'emplea tota la décima de la Iglesia pera conquistar la Terra Santa y tota la terra dels moros, perque aquests son qui posan més traves pera que s'estenguí el cristianisme per tot el mon.»

Diuen els autors que'l Concili determiná una nova expedició á la Terra Santa, conferint-la á n'el rey Felip de Fransa, concedintli la décima per sis anys.

La quarta es: «que'l Senyor Papa y Reverents Cardenals, juntament ab els Bisbes, disposin que cap clergue pugui tenir més d'un benefici, y quels sobrants d'aquells que'n tenen més d'un s'apliquin, mentres viscan, pel peatge. Que's determini també pels Prelats un nombre fixo d'escuders y cavalleries per evitar la vanagloria, servint axís mateix pel peatge les alhajes precioses, vestits y besties superflues. Y si s'ha de dissoldre l'ordre de's templaris, que llurs bens passin á n'els demás religiosos-militars ajuntats en una sola ordre, mes de cap manera á n'els prínceps y clergues, qui ja son prou rics.»

Tot lo que demana en Ramón en aquest punt respecte al clero, es lo mateix que's demana en la carta que's conserva del bisbe Mimatense, com se pot veurer en Bail «Suma dels Concilis»; y es doná la providencia correspondent, segons consta en les Clement., llib. 3 de Præb. et Dign. Y d'un modo especial tirá el Concili á la reforma del faust y ostentació dels bisbes, com ho confirman tots els autors que d'ell tractan. En quant als bens dels templaris que no pogué alcansar la cobdicia del rey de Fransa, foren entregats á la ordre de Sant Joan (segons Spondano, any 1311, núm. 5), pera que, augmentant son poder, vencesen mellor á n'els moros.

La quinta es: «que hi haja distinció entre'l vestit dels clergues y'l dels seglars; que'l d'aquells sia d'un sol color y sério, y no mostrat ó de colors llampants; que portin la corona obeta y ben feta, y que's privi d'axó á n'els laichs; y que la capa y caputxa dels clergues sían proporcionades, sense rosechs ni llargades superflues per evitar un gasto inútil y la vanitat é hipocresía.»

En aquest punt coincidex també ab el Bisbe Mimatense, segons el ja citat Lluís Bail (Sum. conc., in conc. vien., in sufrag. episc. miramat., in addit. núm. 11), qui, parlant dels clergues, plora la deformitat de llurs vestits, el cuidado ab el pentinat, ungles y barbas y la poca modestia en llur tirat general. També hi posá remey el Concili, com se veu en les Clementines, llib. 3, tit. de vita et honest. cleric., cap. 2, determinant la forma del vestit.

La sexta es: «que creyent alguns filosofhs que pels principis y rahons de la filosofia es reproba la santa fé católica, la qual no es sensible ni imaginable, originantse d'aquí un gros detriment per la fé, á causa de que molts cristians dubtan de la veracitat perque'ls antichs filosofhs d'guerren moltes coses contra la fé, es convenient, donchs, que'l Senyor Papa y Reverents Cardenals y Prelats prohibixin tota filosofia que sia contraria á la teología, y que s'ensenyi aquella filosofia natural que concorda ab la teología, ja que aquesta es la verdadera y sentada sobre primers principis verdaders y necessaris.»

Tot axó tira contre'ls averroistes, segons ja s'ha vist per sos propis llibres, y ho confirma en Lluís Bail, lloch citat. Contra d'ells fou la Clementina única, tit. de Sum. Trinit. et Fide cathol., llib. 1, encara que no s'anomenen, ja que defensavan casi tots els errors quines veritats oposades allí's declaran. Alguns creuen que aquesta Clementina es contra fra Pere Joan Oliva, minorita; pero diu Spondano, parlant d'aquest concili, que no's retret allí per res, y Wadding (ad an. 1297, núm. 35) el defensa. Mes, si no's digué d'una manera clara en aquest Concili, se feu en el Lateranense V, any 1511, sessió 8, com ho explica Cabassucio en sa «Noticia eclesiástica» parlant d'aquest Concili.

La séptima es: «que's mani á n'els usurers cristians que no pugan fer testament, ni's dongui crédito á llurs juraments, y que sían excomunicats.»

Conforme ab axó hi ha la Clementina tit.

de usuris, llib. 5, puix en lo que diu y renova dels antichs canons contra'ls usurers hi han confirmades les penes y cástichs que demanava en Ramón Lull.

La octava es: «que á n'els infidels súbdits de princeps cristians se'ls prediqui la fé; els dis-saptes á ne'ls juheus, y'ls divendres á n'els mo-ros, perque en aquestos días celebran ells llur festa.»

Alguna cosa se disposá, mes no lo que de-mana el Beat.

La novena es: «que essent la ciencia del dret llarga y difussa, se la posi en forma silo-gística; y es pot fer fácilmente tenint en compte el modo que ho ferem en un llibre titulat «Ars juris», reduintla á principis naturals, primitius, verdaders y necessaris. Ademés, que á cada ciu-tat hi hage un cert nombre de jutjes segons con-vinga per llur servey, y que'ls princeps y prelats se cuidin de donarlos hi el salari respectiu per-que no ho fassin pagar á les parts.»

Respecte aquesta demanda, res disposá'l Concili.

La décima es: «La ciencia médica está molt atrassada, y per axó es mes comú que'ls metjes s'enganyin que no pas que acertin. La rahó es perque els metjes més aviat se fundan ab les autoritats dels metjes antichs, y no en principis evidents; y per axó seria bó que's fés una Art de medicina fonamentada en principis naturals, com jo ja'n vaig fer una; perque'ls principis naturals constituexen el cel, elements, elemen-tats y tot alló que necessita el metje per curar al malat y conexas sa enfermetat.»

Sembla que'n el Concili alguna cosa es tractá d'aquest assumpto, puix durant ell el Pa-pa escrigué que li enviessen promptament un llibre «Práctica de la medicina» escrit pel cata-lá Arnalt de Vilanova. En Waddingo, en sos Anals al any 1312, núm. 7, diu: «Dudum quon-dam magister Arnaldus de Villanova, clericus Valentinae dioecesis, phisicus noster, dum adhuc viveret, pluries, postquam assumpti fuimus ad culmen apostolicæ dignitatis, nobis dixit orete-nus, se valde utilem librum super medicinæ practica compilasse, quem nobis frequenter da-re promissit et etiam verbo dedit, in nos ex tunc in quantum potuit ejusdem libri dominium transferendo. Cum igitur dictus magister Ar-naldus morte præfatum librum tradere nobis, juxta hujusmodi promissionem, nequiverit; fra-ternitati vestrae ac vestrum singulis in virtute obedientia per apostolica scripta mandamus,

quatenus omnes electos, Abbates, Priores, De-canos, etc. moneant, quod ubicumque habeat, vel habere alium scit, prædictum librum reve-lari et ad nos transmitti curet; quod sub exco-municationis pœna fieri jubemus. Datum Vien-næ idibus Martii anno septimo.»

Aquest cuidado del Papa en las circunstan-cias actuals, denota que demanava'l llibre per veurer s'hi havia en ell la exactitut que demana-va en Lull. Axís es que aquest breu pontifici, que porta en Waddingo, tira per terra lo que diu en Bzovio de que'l Papa cercava els llibres de l'Arnalt de Vilanova per cremarlos com he-rétichs.

En aquest punt se veu que'l P. Pascual vol defensar de la nota d'heretje á n'el Arnalt, lo qual avuy está suficientment probat que errá en la doctrina de fé.

El Concili condemná totes les heretjies comunistes, com son els *fratricelli*, els *dolcinistes*, *begards*, etc., y generalisá la festa del Santís-sim Sagrament pera tota la cristianitat.

A 5 de Mars de 1313, el Papa canonisá á Celestí V; y trobantse ja molt apesarat per la manca de salut, volgué marxar cap á Burdeos, esperant que'l viatge'l restabliria un xich, y no pogué continuarlo, puix als 20 d'Abril de 1314 morí estant de camí. Y en aquest matex any, día 29 de Novembre, morí també Felip l'her-mós rey de Fransa.

XLVI

Ultims viatjes del Doctor Arcangélich

A l'any 1312, y haventse ja acabat el Concili de Viena, marxá el Beat Ramón Lull cap á Montpeller, per veurer sos dexebles, encorat-jantlos y donantlos hi les instruccions necessa-ries pera que proseguissen la práctica de sa Ars Magna. Aquesta ciutat fou considerada pel nostre Beat com sa segona patria, pel molt ca-rinyo que sempre hi tingué, pels molts amichs que'n ella hi conservá y per les moltes vegades que hi feu estada, y d'un modo especial perque fou casi la residencia habitual de son millor y desgraciat amich en Jaume rey de Mallorca; mes ara aquest ja no hi era, puix havia mort l'any anterior, per lo qual ne sentí greu pena aquell vellet qui desde petit s'havia acostumat á tractarlo com verdader germá. El succehí en el trono de Mallorca y Rosselló son fill Sanxo, qui també afavorí ab sa amistat y carinyo á n'el Beat, part perque un home tan venerable prou

s'ho merexia, part també per honrar la memoria de son pare.

El cós del rey en Jaume está enterrat á la capella de la Trinitat de la Catedral de Palma de Mallorca.

Prompte se'n aná en Lull cap á Mallorca, hont continuá escribint llibres, dedicantne alguns á ne'l rey Frederich de Sicilia pera que'ls fessen llegir á n'els juheus y estudiessen les rahons allí exposades, interessanthi també al arquebisbe de Monreal. Per aquí es veu que no dexava sa constant déria d'interposar la autoritat dels poderosos y prínceps de la terra pera que resortís la conversió dels infidels.

Además també composá alguns llibres de sermons, donant abundant materia á n'ls predicadors per abrandar la fé en els cors dels cristians y augmentar la devoció, donant á conixer les virtuts y els pecats. Demostra la severitat de costums y la exactitut que hi deu haver en totes les accions per evitar la més petita sombra de pecat, procurant pintar ab els colors més vius la bellesa de Deu pera que les ánimes se'n enamorin y procurin seguir la virtut.

En el llibre «Quæ lex sit melior, major et verior» diu en el Prólech: «Com que molts cristians llechs y molts mercaders van atalayats d'aquí d'allá ab llurs quefers, arribant fins á Berberia y Bugia y á altres terres, ahont els mahometans y demés fanátichs infidels els molestan é inquietan fentlosi veurer qu'ells están ab la veritat despreciant ensemps les creencies cristianes, d'aquí que'ls cristians senzills é ignorants no saben respondre á llurs objeccions perque la llur fé no la tenen per procediments científichs sino per la autoritat de la Santa Iglesia, d'aquí que algunes voltes dubtan de si será mellor la secta de Mahoma; per axó es necessari socorre'ls, pera que, despreciant els errors, no'ls pugan infiltrar les venenoses doctrines sectaries. A n'aquest fi, donchs, correspon aquest llibre, pera que per ell pugan distingir, afirmantse en la lley cristiana com la mellor y més perfecta de totes.»

Y acaba el present llibre dient: «Per axó en el mon no hi te d'haverhi més que un poble cristiá, perque cap poble pot arribar á la celestial y eterna gloria sens que tinga y professe la mellor lley, la més verdadera y la més perfecta». Envia en Ramón Lull aquest llibre á n'el Papa, Cardenals, Prínceps y Prelats, remarcantlosi la obligació de cuidar de la conversió dels infidels; y si ells no volen escoltar les persuasives

rahons exposades, els prínceps els han d'obligar á que escoltin el sermons que mourán llurs cors. Suplica finalment á n'en Sanxo rey de Mallorca y al bisbe Guillém de Vilanova, que fassin exposar aquest llibre á n'els juheus qui son llurs subdits y sobre quins tenen jurisdicció. Prega també á n'els mercaders que s'imposin de les rahons que trobarán á n'aquest llibre, pera que, quan viatjin per Berberia y altres llocs, sápigán respondre á n'els mahometans.

Entre tant la Italia bullia en la més endiastada lluyta entre'is güelfos y gibelinos, portant la representació dels primers Robert rey de Nápoli y la dels segons en Frederich rey de Sicilia anomenat també rey de Tinacria. L'emperador Enrich VII, que desitjava ostentar també'l títul de rey de romans, havent traspasat els Alps se feu coronar á Milán; mes sempre's tingué de sostenir ab les armes á les mans perque les ciutats güelfes no'l dexaren ni un moment en repós, fins que'n 1313, en una expedició que feu l'emperador contra Robert, morí en Buonconvento, sens haver gosat casi gens de la pau tan desitjada.

Recordant el Beat Ramón Lull els molts beneficis que havia rebut de Deu á Randa y á Miramar, no descuidá en aquesta ocasió de visitar sovint aquells llocs y agrahir una vegada més els favors del cel ensemps que hi tornava endinsarshi ab altíssima contemplació.

Per aquest temps resolgué en Ramón anarsen de Mallorca per no tornarhi ja may més, ja que á 26 d'Abril del present any de 1313 ordená son testament, en quin fa memoria de son fill Domingo y de sa filla Madalena casada ab un cavaller noble dels Sentmanat. Axís ho diu el Dr. Lluís Joan Vileta, canonge de la Catedral de Barcelona y rector y catedrátich d'aquella Universitat, en un compendi de la vida d'en Ramón que publicá devant de la Art breu que fou estampada en 1565 en aquella ciutat.

Lo matex significa la diligencia que'n aquest matex dia 26 d'Abril de 1313, practicá el matex Ramón de fer autenticar en un protocol d'un notari públich ab el testimoni d'altres, el document que tenia en'pergamí de la aprobació de sa Art breu que havían donat quaranta mestres de la Sorbona de París en 1309, com ja havém vist: puix totes aquestes diligencies denotan preparatius de marxa ab ánim de no tornar mes ó al menys que s'exposan á n'aquesta contingencia.

En efecte s'embarcá en Ramón dirigintse en-

vers Sicília, com se comproba pel llibre «De compendiosa contemplatione», en quin final s'hi llegexen aquestes paraules: «Aquest llibre pel qual l'ànima fiel es instruída en contemplar á Deu, recordantlo, entenentlo y estimantlo molt, el comensá en Ramón en el mar, navegant des de Mallorca á Sicília, y l'acabá en la ciutat de Mesina en el mes de Maig de 1313 de la encarnació de nostre Senyor Jesuchrist.»

Per espay d'un anys'estigué el Beat Ramón Llull á Mesina, ocupat, com sempre, d'ensenyar y procurar la conversió dels moros y juheus, valguentse per'axó del rey d'aquelles terres Frederich y del arquebisbe de Monreal; al mateix temps continuá escribint els ratos que la oració y la contemplació el dexavan lliurer.

Dels molts tractats y llibrets qu'escrigué'l Beat á Messina, es despren la infatigable aplicació á la ensenyansa comú pera que tothom pugués cumplir ab llurs obligacions y els qui anessen errats puguessen trobar el camí de la veritat; y com que, ademés, tots aquells tractats s'ocupan de Deu y de ses operacions, d'aquí que demostran la constant contemplació divina de son autor, puix encara que no tingám un historiador que'ns fasse saber detalladament els personals exercicis piadosos d'el Beat, com que sempre 'ls havém vistos junts ab els ordenats á n'el bé públich, per lo tant sens temeritat podém afirmar que no havía minvat gota sa devoció y foch interior, sino al contrari sembla que ab els anys multipliqués sa activitat espiritual y corporal.

Axís que hagué mort l'emperador, dos foren els candidats que's presentaren: Frederich l'hermós duch d'Austria y Lluís de Baviera, resultant abdós elegits per haverse dividits els suffragis; axís es que Lluís fou coronat á Aquisgram y Frederich á Bonn. Per espay de vuyt anys durá la guerra civil, fins que'n Frederich, venut en Muhldorf, caigué presoner (1323). No faltá per'axó qui disputá'l poder á Lluís de Baviera, no poguent consolidar el trono sino ab les armes, puix fins el Papa Joan XXII tampoch volgué regonexe'l.

Entre tant'en Llull, pel Maig de 1314, s'entorná á Mallorca, decidit anar á predicar á n'els mahometans, puix des d'aquí tindria major facilitat de ferho, ja que'l rey Sanxo des de l'any anterior havía firmat tregues ab els de Berbería, y axís cómodament podria trobar embarcació que li portés, afavorintlo aquesta mateixa circumstancia pera tractar privadament ab els moros sens donarse conexer.

Axís es que, confiant trobar encara algun d'aquells que ell ja havia mitj catequisat en altre ocasió, se'n aná de dret cap á Bugía, puix ab les disposicions que á n'alguns d'ells havia deixat, se prometia un felis éxit per sa empresa.

Que navegá cap á Bugía consta d'un document insertat en el procés de canonisació del Beat, del any 1612, foli 559, el qual fou extret d'un llibre molt antich guardat en el Real Arxiu de Mallorca. Diu axís el tal document: «Nota que avuy dimars 14 d'Agost de 1314 s'embarcá el mestre Ramón Llull en un baxell envers Bugía, en quin embarch tingué gran acompanyament de gent y particularment dels jurats, axó es Lluís de Sant Martí, Andreu Reig, Joan Borrás, Antoni Aguiló, Fra Amador de Santa... Frá Antoni Ferrer y molts altres, qui tenían gros sentiment per s'anada y embarch. Al cap d'un mes escrigué una carta á n'ls jurats d'aquest modo:—Als magnífichs y sabis senyors jurats de Mallorca. Sit nomen Domini benedictum. Magnífichs y sabis senyors: vos faig saber la nostra arribada á n'el segur port de Bugía, per la bondat y graciá de mon Deu y Senyor, qui comensa mostrarme.... (potser *ocasions*) de son servey, en les quals puga.... (potser *exercitarme*) y aprofitar á mon intent, y arreglar les meves coses, per les quals he volgut fer aquest viatge.... (Deu ó el Senyor) porti les coses á bon fí, y'm vulga donar sa graciá en tot, y acerti aquest bon y sant intent....»

Les paraules de la carta d'en Ramon, diu el P. Pascual, indican son exercici y aplicació, axó es, que privadament y ab precaució anava instruint á n'els moros del modo que podia, puix diu que Deu comensava mostrarli ocasions ó disposicions de son servey en quines pogués aprofitar en son intent, que sens dubte era convertir els moros á la fé cristiana y morir, si be vingués, per confessar á Jesuchrist.

Continua'l P. Pascual y diu: crech que'n aquestes ocasions per entrar y sortir ab més seguretat de les cases dels moros ab quins tractava per convertirlos, es vestia ab un capot ó manto com ells, y axís disfressat realisava ab més facilitat sos intents. Fonamento aquesta creencia en una escriptura en que's diu que, haventse cremat la sagristia de Sant Francisco ab tot lo que'n ella hi havia, sols se salvá l'arca en que estava'l cos del Beat Ramón Llull, que's trobá *envolupat ab lo alquasis tot ple de sanc*. Aquest *alquasis* es derivat del arábich, y significa *manto morisch*. Y com que'l cós del Beat estava

envolcallat ab aquest *alquasis* tot ple de sang, podém, donchs, deduir que'l mataren portant aquexa vestidura, quina seria de son us particular mentres tractava ab els moros.

Al cap d'un quant temps el Beat Ramón passá á Tunis, essenthi pel mes de Desembre, com consta de dos llibres que nota en Salzinger, escrits á Tunis pel dit mes de Desembre, l'un es «De Deo et mundo» y l'altre «De majori fine intellectus, amoris et honoris», dirigit ó dedicat aquest últim á Alcadi, mufti de Tunis, segons diu en Salzinger en la cronología dels llibres. Continua'l P. Pascual dient: en aquestos dos llibres, que'n Salzinger senyala escrits en el mes de Desembre de 1315, está equivocat el mes ó l'any; porque si'l mes en que van esser escrits era'l Desembre, tenia d'esser del any 1314, puix el Beat, segons demostrarem, morí el mes de Juny de 1315, y per lo tant no podia pas escriurer cap llibre pel mes de Desembre; y si l'any en que foren escrits dits llibres sigué efectivament el de 1315, te d'esser els mesos de Mars, Abril ó Maig de dit any per poguer verificarse després son viatge altre cop á Bugía hont fou apedregat pel Juny de 1315, com se demostrará. Si en aquestos llibres hagués comptat el Beat els anys del naxament de Jesuchrist des del 25 de Desembre, com solían comptar antiguament els anys del naxament, no hi hauria dificultat, porque'ls últims días del mes de Desembre desde'l 25 ja pertenenxerían al any 1315; mes com que'l Beat sempre en totes ses obres compta per anys de la Encarnació, no es de creurer, sen suna proba clara, que en aquestos dos últims llibres cambiés de taranná. Per lo tant, ó el mes ó l'any están equivocats.

De tot lo qual se'n dedux que'n aquest temps en Ramón sigué á Bugía y á Tunis, conciliant axís les opinions dels diferents autors, parlant solsament de Tunis alguns y de Bugía els altres.

Del esmentat llibre dirigit á Alcadi mufti de Tunis, se'n pot congeturar que allí no hi anava tan amagat com á Bugía, des del moment que hi enviava un llibre en quin persuadia la veritat de la fé de Christo y manifestava la falsetat dela secta de Mahoma á ne'l principal capdill de la secta musulmana; á no ser que privadament hagués tractat ab ell y després li enviés per escrit les rahons que li havia exposat de paraula per acabar-lo de convencer, y poguent-les reflexionar millor li fessen més forsa.

En el Certamen poétich celebrat en 1502 á

Mallorca en honra y glori del Beat Ramón Llull, un dels qui hi prengué part, anomenat Joan Odon Menorca, diu en sos versos que, havent arriat en Ramón á Tunis, procurá ferse amich dels moros sabis, á quins manifestá que'ls preceptes de llur depravada secta eran falsos, y regonexent cinch d'ells son error demanaren el Baptisme; per lo qual els altres moros s'escandalisaren y tumultuosament demanaren que fós desterrat d'aquella terra.

Tots els que concorregueren en aquest Certamen, va dient el P. Pascual, merexen crédito, ja que devían estar ben informats dels punts que tractavan, ja perque tots eran mallorquins y conexían la tradició y potser memories ó escrits antichs referents al Beat.

Sía com vulga, d'aquí se'n dedux que no fou del tot infructuosa sa estada á Tunis, y que si marxá d'alli, sigué perque'l desterraren, entornantsen llavors cap á Bugía.

XLVII

Martiri del Beat Ramón Llull

En Nicolau de Pax, home doctíssim y un dels primers catedràtics d'Alcalá d'Henares, en l'elogi del Beat Ramón Llull que anteposá á son llibre «De anima rationali», imprés en dita ciutat any 1519, diu qu'estant amagat al principi á Bugía entre'ls mercaders y traficants cristians, comensá el Beat per tractar secretament ab aquells moros de qui ja avans n'era amich per haver comensat á catequisarlos, y haventlos confirmat en la fé católica y arrebassant son amor á Christo els límits de la prudencia, sortí valerosament á la plassa pública de la ciutat predicant y alabant la lley cristiana ensemps que denigrava y judicava com una bogeria confiar en la lley de Mahoma, plena d'obscenitats. Y els reptava dientloshi: estich prompte á provarvos ab rahons ó ab la vida la veritat de lo que defenso, y que sols se pot alcansar la eterna gloria confessant la fé de nostre Senyor Jesuchrist.

Recordeuvos, els hi deya'l Beat Ramón Llull, que soch aquell matex que temps enrera tragueren d'aquí y de Tunis; aquell que'ls vostres prínceps desterraren, perque tenían por de que vos convencessen les meves rahons y, dexant la lley de Mahoma, vos fesseu cristians. Mes ara torno ab la sola esperansa d'encarrilarvos pel camí de la salvació ó de rebre entre vosaltres el martiri. Vinch decidit á predicarvos la veri-

tat, sens que'm fassen recular ni promeses, ni amenases, ni cap motiu de prudencia. No cregueu pas que Deu, esperit pur, plé de virtut y resplandor, miri ab bons ulls vostres bestials obsequis; ni que sa lley sia de goig y regalo sensuals en res conforme ab la virtut y la rahó. Desprecieu la lley de Mahoma, qu'es una farsa, y seguiu al menys la lley natural. No feu mal á ningú, y estimeuvos tots com fills d'un matex pare....; y per aquest estil anava descapdellant el Beat la seva arenga, manifestantlosi la veritat de la fé de Cristo y lo despreciable de la lley mahometana. Axís se deduex de les expressions que'n les composicions del famós Certamen poétich de 1502 s'hi llegexen, puix allí els qui hi prengueren part explican que, havent sortit el Beat á la plassa pública, molts foren qui, convertits, demanaren el Baptisme. (1) Ademés, queda per testimoni de que'l Beat Ramón Lull predicá á la plassa pública de Bugía, la pintura del altar de la Santíssima Trinitat de la iglesia dels religiosos trinitaris de Mallorca, hont se'l representa predicant des d'una trona á moros y mores, y en altre quadret se representa son martiri; les esmentades pintures son fetes prop de l'any 1326, onze després de son martiri, segons judici y jurament de périts; per lo qual merex complert crédito, ja que llavors era encara fresca la memoria d'aytals escenes y llurs circumstancies, sobre tot entre els mallorquins.

No obstant la conversió d'alguns moros y de que altres l'escoltaren piadosament, s'amotiná la gentada, y furiosa contra en Ramón Lull, entre insults y cops el portaren al palau del rey, diu en Nicolau de Pax; y en el esmentat Certamen s'hi afegex que, lligat fortament, el ficaren en horrible presó per manament del propi rey de Bugía; y explica en Gaspar Calaf, un dels qui prengué part en aquell Certamen, que li donaren tants assots que la carn se desfeya de sos ossos, y entre tant sufría tants crudels torments á imitació de son Deu y Senyor, pregava pels matexos que'l maltractavan. Un'altre hi afegex que no sols eran tals les llagues que's veyan sos ossos rajant d'elles molta sang, sino que fou tal la rabia d'alguns moros que fins el mossegavan.

(1) En el nombre 10 y següens de la «Revista Lulliana», explica mossén Salvador Bové el cóm y el qué d'aquest Certamen Poétich celebrat en la iglesia de Sant Francesch de Palma de Mallorca l'any 1502 en honor del Beat Ramón Lull, copiant les composicions premiajes, ab altres noticies que veurá el curiós lector.

Reuní, entre tant, el rey son consell, acordant qu'en Ramón Lull fos mort apedregat, com afirman els esmentats autors.

El tragneren de la presó per portarlo al lloch del suplici, fora les portes de la ciutat junt á la platja, y ja's pot un hom figurar els oprobis y maltractes que rebé'l Beat durant el camí, mentres éll, seré y valerós, com afirma Joant Od Menorca, els anava predicant encara la fé de Cristo, alegre y content de veurer finalment que recullía els fruyts de sos trevalls y desitjos oferint la vida á Deu, com tantes voltes ho havia demanat.

Solemne fou aquesta funció pels moros, autorisada per la presencia del rey, qui, assentat en son trono, feu ell matex executar la sentencia, com ho confirma la citada pintura de l'any 1326, puix en el quadret ahont s'hi representa'l martiri, hi ha pintat un rey ab corona y sentat en un trono contemplant com els moros apedregan á n'el Beat Ramón Lull.

Arrivat al lloch senyalat y ab tot l'aparato, el nostre Beat fou ficat al cep qu'estava allí preparat, y á presencia del rey, de sos ministres, servidors y grossa munió de gent, el butxí tirá dues coltellades á n'el cap d'en Ramón, y al instant tot el poble l'apedregá fins quedar son cós sepultat sota les pedres; axís ho explica en Pere Bennasser, doctor en teología y canonge de la Catedral de Mallorca, en son rescripte, confirmantho tots els escriptors que de la vida del Beat han parlat.

Aquestes circumstancies del martiri del Beat Ramón Lull, es comproban per un instrument actuat en 5 de Desembre de 1511 sobre el regonexement que'ls metjes y cirurgians feren de son cós comprobant son martiri. Aquestos declararen, donchs, ab jurament, que prescindint de les moltes ferides del cós, tenia dues d'arma blanca y altres dues de pedre al cap, totes elles greus. La opinió general ja'n tenia d'aquestes noticia, per quant en el Certamen de 1502, ja un dels pretendents del premi, parlant del martiri del Beat, digué: «e fonchs vostre marca del cap la fractura, quins fa morir mártir per gran maravella.»

Afegex el citat Bennasser que homes fidedignes li digueren que'n el lloch ahont fou apedregat el Beat Ramón, no s'hi fan arbres ni herbes de cap mena, com si la terra que doná un gran fruyt pel cel, se donés de menys de produir fruyts en profit dels descendents d'aquells butxíns. Y el P. Pascual afegex també,

que un home molt il·lustrat d'aquelles terres y que parlava bastant correcte'l catalá, li assegurá que á Bugía se conservaba la tradició d'haver sigut apedregat un Sant mallorquí, y qu'encara existía la presó ahont estigué pres y senyalavan axís matex el lloch ahont fou apedregat.

Com que Bugía era una ciutat molt comercial, sempre hi havia per'allí gent de tráfeh de per totes les costes del Mediterrani, y trovantshi en aquella ocasió uns mercaders genovesos qui conexían prou á n'en Llull—fent esment antigas memories de dos d'ells, anomenats Esteva Colon y Lluís de Pastorga—, demanaren permís á n'el rey de Bugía per emportarsen el cos del Beat Ramón Llull, tota vegada qu'havían de marxar aquella matexa nit. Obtingut el permís, els guiá, per trobar lo que cercavan, una resplendent pirámide de llum que queya sobre'l pilot de pedres, y apartantles tot seguit ab gros respecte, trobaren aquell cós encara ab vida. El portaren ab tot cuidado cap á la nau, fentli tots aquells remeys que cregueren necessaris y oportuns pera conservar aquell petit alé del mártir, dirigintse cap á Mallorca qu'era la terra de cristians més á prop y ahont ab major cuidado se'l podria curar; mes al día següent, y prop de la illa de Cabrera, entregá el Beat Ramón Llull sa ánima al Creador.

Allavors els genovesos volgueren emportarse aquell cós sant cap á la seva terra; però els vents els obligaren á ficarse á la bahía de Mallorca y donaren fondo á Portopí. Passada la tempestat, volgueren empendrer altre vegada la marxa; mes una forsa sobrenatural no'ls dexá arrencar tantes vegades com ho probaren, y veyent finalment qu'era aquella la voluntat de Deu, donaren noticia á la ciutat de Palma, qu'es allá un xich distant, del tresor que portavan.

Aquesta relació, diu el P. Pasqual, está conforme ab la tradició dels mallorquins y ab les antigues memories sobre les quals han fonamentat molts qui han tractat del Beat Ramón llurs escrits.

En el ja tantes vegades citat Certamen, qu'es un document molt respectable per sa antiquitat, diu Jordi Alber qu'en Ramón, essent prop de Mallorca, entregá son esperit en mans del Altíssim, y que la nau portadora de son cós se vegé precisada á donarlo á sa patria á causa d'una tempestat de vent contrari, perque fós més clar el miracle. Explica també en Nicolau de Pax, que volguent els genovesos emportarsen el benhaurat cos cap á Génova, se vegeren

precisats á entrarlo á Mallorca per impedirho el vent contrari.

Tot axó coñsta en un resúm que un religiós francescá feu d'un instrument molt antich, axó es, de quan se cremá la sagristía de la iglesia de Sant Francesch, en que, havent tot quedat fet cendra, sols quedá intacte l'arca ó sepulcre y cós del Beat, y aquell frare feu dit resúm en un llibre de la matexa sagristía. Diu axís el document: «Transumptum (supple ex instrumento) quòd inventum est partim imperfectum et deficiens, tum propter antiquitatem, tum propter blattas, tum adhuc propter litteras valde exesas, ut sequitur: Admiranda res Illuminati Magistri Raymundi Lulli: Ad finem anni 1314 transfretavit in Bugiam, et anno 1315 dictus Magister Raymundus fuit Bugiæ lapidatus: á Liguribus petitus, ac eorum navi huc advectus; at quando fuerunt in Mari Caprariæ, animam Deo reddidit die gloriosorum Petri et Pauli Apostolorum vigesima nona Junii; et propter valde manifesta magnaque miracula, quæ patrabat, non fuit sepultus in sepulcro sui Patris et Matris, quod est in Capella S. Marci Ecclesiæ S. Eulaliæ, eo quòd existimaretur citò canonizandus. Traditus fuit Fratribus Minoribus intus ligneam arcam, et positus in sacrario: contiguè ad ejus latus fuit separatim positum corpus Filii Regis Portugaliæ in alia arca, qui, veniens á sancto Sepulcro, Majoricis fuit mortuus; deindè, transacto multo tempore, in dicto sacrario accensus fuit ignis; qui fuit adeo magnus, quòd nihil evasit, cum totum fuerit combustum, adeo ut lapides et parietes reducti fuerint in calcem, calices verò Crux et alia argentea liquefacti fuerunt; et nihil aliud remansit ab igne illæsum, nisi arca, ubi erat corpus gloriosi Magistri Raymundi; et propter hoc miraculum facta fuit tumba lapidea, in quâ sub pulpito Ecclesiæ positum fuit corpus, sicut erat involutum habitu totaliter sanguine tincto. Frater Joannes Girard scriptor hujus memoriæ.»

Aquest document, diu el P. Pasqual, es tret del llibre de lletres reials des de l'any 1601 á 1610, y está reproduit ab la deguda forma en el procés de canonisació de 1612; y com ja hem dit, es un resúm, del modo qu's pugué fer, d'aquell instrument tan fet malbé y tant antich, puix datava del temps en quin se trasladá'l cós del Beat sota la trona de la iglesia, després d'haverse cremat la sagristía, y d'aquest incendi ja'n parla en 1373 la famosa informació del arquebisbe de Tarragona.

Tot lo qual queda confirmat per la tradició, puix sempre ha afirmat que'l martiri del Beat Ramón Llull tingué lloch el día 29 de Juny de 1315, y que morí l'endemá en alta mar, en quin día fá la Iglesia commemoració de Sant Pau Apóstol, y en el qual des de temps molt antich se celebra á Mallorca el martiri del Beat.

En el procés de canonisació de 1612 consta un document extret d'un llibre del arxiu de la ciutat de Palma, que tradit diu: «Memoria. El dissapte que's contava 29 de Juny de 1448, en quin día era la festa de Sant Pere y Sant Pau fou acabada la nova capella en el monastir de fra-menors de Mallorca, en la qual s'hi col·locá el cós del Reverent mestre Ramón Llull ab gran honor, essent presents el magnífich doctor en Drets Rodrigo Falcó, lloch-tinent general del Senyor Rey á Mallorca, y'ls honorables Jurats del present regne, ab gran multitud de gent, que ab gran devoció miravan el cós del dit mestre Ramón Llull, que fou trobat sencer en la tomba ahont hi era, de lo qual tothom ne quedá admirat, atenent que feya 133 anys que passá d'aquesta vida.»

En aquest document s'especifica determinadament l'any de sa mort, ja que de 1448 treyent-ne 133 quedan per 1315, qu'es quan morí el Beat. Ab lo dit se declara també quants anys tenia el Beat Llull quan morí; perque essent la opinió mes comú, y com hem probat, que nasqué en 1232, d'aquí'n resulta que fou martiriat y morí als 83 anys cumplerts.

La llegenda diu que aquell genovés Esteva Colon, que juntament ab Lluís de Pastorga reculliren el cós agonisant del Beat Ramón Llull, fou un dels ascendents del que després fou el célebre Cristófol Colon trobador de l'América en 1492; y que'n aquells últims moments el Beat li revelá que existia un altre continent oposat al nostre, com ho probá ja en vida y hem manifestat; y d'aquesta revelació, juntament ab els llibres que tenia dipositats á Génova, ne tragué'l célebre marí genovés que més tart vingué al mon, la certesa per empendre sa arriscada empresa.

XLVIII

Procés históric de la santetat y ortodoxia del Beat Ramón Llull

La nau genovesa que portava l'ensangrenat cós del mártir de Bugía, arrivá á Pórtopí,

ahont sortiren á rebre'l tot el clero secular y regular presidit pel bisbe de Mallorca, els magistrats y demés autoritats civils del regne ab nombrós concurs de poble. Les campanes tocaren á festa; y ab devota professó y festiu aparato'l trasladaren á la iglesia de fra-menors cantant l'ofici de mártirs, dexantlo després á la sagristia en magnífich sepulcre. Allí continuá essent venerat dels fidels, atrets per ses ferides sagnantes encare y pel gran nombre de miracles obrats per sa intercessió, esperant que prompte seria canonisat per la Iglesia.

La antiguitat del culte que's dona al Beat Ramón Llull, está testificada per moltíssimes persones de tots els estats y condicions, segons se pot veurer en els processos de canonisació dels anys 1612 y 1749.

El P. Pascual diu que'n la iglesia de religiosos trinitaris, que ja en 1299 residían en el matex lloch, hi ha en l'altar de la Santíssima Trinitat una pintura, que quatre périts declararen ab jurament pertener á l'any 1326, del Beat Llull ab corona de raigs al costat esquerra de la Beatíssima Trinitat y á la dreta Sant Antoni Abat. Sota d'aquesta imatge grossa, hi han dos quadrets: en un d'ells hi está pintat el Beat ab corona de raigs y dalt d'una trona predicant á ne'ls moros, y en l'altre també hi es ab corona de raigs axís matex, agenollat y molts moros que li tiran pedras en presencia del rey, y enfront del Beat Ramón un ángel, resplandent entre núvols, animantlo y confortantlo. En aquest altar ahont s'hi celebrava'l sant Sacrifici de la Missa y al costat de la Santíssima Trinitat titular de la ordre, que hi fos pintada la figura del nostre Beat demostra clarament el culte sagrat que se li donava.

Altre pintura casi tan antiga com la precedent, puix segons els matexos périts es de l'any 1331, se guarda en la casa hont visqué en Ramón Llull, estant també representat ab raigs y aquest rótul: *Beatus Raymundus Lulli*; per terra hi han pedres escampades que denotan el martiri. Aquest imatge demostra'l culte també, no sols per la corona de raigs sino pel títol de Beat que's llegex en la incipció, quines lletres de caràcters gòtics d'aquells temps designan la mateixa antiguetat; y com que, además, en aquesta imatge'l Beat Ramón té la cara en vers la Santíssima Trinitat de la que'n surten nombrosos raigs cap á n'ell, d'aquí se'n dedux la ilustració divina ab que Deu l'iluminá; y de un y altre es conex quan antiga es la casi possessió

d'en Ramón Llull en esser anomenat *Beat* y *Doctor illuminat*.

Altre imatge, que segons els esmentats quatre pèrits es del 1351, portant també al cap la corona de raigs, hi ha en l'altar de Sant Honorat en la iglesia de les Monjes de Santa Margarita, que de molt antich residexen en el matex lloch.

La relació d'aquestes tres imatges diferents antiquíssimes, puix la primera es de onse anys després de la mort del Beat, extreta del P. Pasqual, está confirmada y refermada per la relació d'altres innombrables d'escultura y de pintura que's veneran encara avuy á Mallorca, descritas en una série d'articles rotulats: «Iconografía luliana en Mallorca» pel sabi y entés catedràtic d'aquell Seminari Dr. Mateu Gelabert, Pbre. publicats en la «Revista Luliana».

Aquest culte sagrat que comensá y continuá en veneració del Beat Ramón Llull, no fou per tolerancia sino ab aprobació expressa dels bisbes de Mallorca, puix que si no ho haguessen considerat conforme al rito eclesiástich, l'haurían impedit, com era son dever, ja qu'allavors no podían aduhir estar ja enposessió de temps inmemorial. A n'en Guillém de Vilanova, que tractá á n'en Llull viu y l'honrá com á sant després de sa mort, el seguiren en la Seu Episcopal de Mallorca: frá Ramón de Corsavino, á l'any 1318; després d'aquest, qu'era de la ordre de Predicadors, el succehí en 1320, frá Guido Terrena, carmelita; aquest en l'any 1332 fou traslladat al bisbat d'Elna en el Rosselló, y'l d'aquest lloch, Berenguer Balle, vingué á Mallorca; en 1349 el succehí D. Antoni Colell; en 1363 el succehí D. Antoni de Galiana; en 1378 el succehí frá Pere de Cima, de la ordre de menors, qui dexá'l bisbat de Elna; en 1387 el succehí don Lluís de Prades, y á n'aquest succehí'l canonge de Barcelona D. Gil Sanxo Muñoz, qu'havía sigut elegit antipapa á la mort del aragonés Luna.

Además, no fou aquest culte particular d'alguns fidels, sino de tot el regne de Mallorca, com ho testifica en Nicolau de Pax nat á Mallorca y testimoni de vista d'aquest culte, y ho certifica que ja se li tributá á l'instant després de mort, per haver registrat y consultat documents antichs. Tingas present la ilustració d'en Nicolau de Pax, qui fou un dels primers catedràtics de la Complutense, y en un llibre editat á l'any 1519 y titolat «In encomiis Divi Raymundi Lulli», diu: «Volentes autem navis

Præfecti Ligures beatum corpus Genuam asportare, reluctantibus ventis, ac Deo ita disponente, Majoricas allabi coacti sunt. Cumque navis tam pretioso mercimonio læta venisset, totus Majoricensis populus, et conterraneo et martyri, obviam procedens, Corpus devotissimè susceptum in eminenti loco sacræ Ædis B. Francisci, cujus Tertii Ordinis consors fuerat, collocavit: ubi frequentibus miraculis illustres reliquias piâ omnes devotione prosequimur.» Y més avall afegex: «Si quid adversi Baleare Regnum timeat, statim ad gloriosam Praxedem, vel ad Raymundum Doctorem illuminatum et Martyrem, suis precibus liberamur.»

Aquesta aureola ó nimbe de santedat ab que la opinió comú rodejá son front, está assegurat per totes ses obres, quines respiran sempre caritat y amor á Deu, mostrantse son autor en totes elles fill sumís de la Santa Iglesia, subjectant son modo de pensar al judici de la autoritat Pontificia; per axó es, qu'aquell Guido de Terrena, carmelitá, qu'havía tractat personalment á ne'l Doctor Ramón Llull, que coneixia ses obres y ses virtuts, enrobustint aquexa bona opinió que d'ell havia format en sa gestió mentres fou bisbe de Mallorca desde 1320 á 1332 que fou traslladat á Elna, quan escrigué'l llibre de totes les heretjies, no hi posá pas el nostre Beat, sino que lo que'l feye més gran era la defensa de la Inmaculada Concepció de la Mare de Deu que sempre sostingué. Catalunya sempre fou devota entussiásta d'aquest honros privilegi de la Verge María, y per aquex temps aumentava la devoció á María Inmaculada particularment á la casa reyal d'Aragó, com se pot veurer en el «Armamentario seráfico», y en Guido de Terrena, bisbe ja d'Elna, qui publicá en 1340 un edicte manant la celebració d'aquesta festa en tota la corona de Catalunya y Aragó; végis l'apéndix de la «Marca hispánica» nom. 527. Altre testimoni d'aquell temps respecte á la devoció á la Inmaculada es el llibre «De innocentia V. Mariæ», de Pere Tomás, dels menors observants de Barcelona.

La controversia escolástica que respecte aquest punt sempre s'havía mantingut y que més s'havía encés de des que'l Beat Ramón Llull y més tart en Duns Scoto s'havían atrevit á defensar la Inmaculada públicament en la Sorbona de París, s'abrandá ara ab motiu d'haver nascut una criatura d'una manera irregular.

Prop de l'any 1350 se cremá la sagristia de Sant Francesch, consumintse tot lo qu'allí hi

havia exceptuat el sepulcre de fusta hont era enterrat el cós del Beat Ramón Llull, segons consta d'un resúm que un religiós francescá extragué d'un antich instrument que's el que's feu quan tingué lloch l'incendi y escrigué en un llibre de la matexa sagristía. Diu axís el tal resúm: «Trasllat, que s'ha trobat en part imperfecte ó mancat per sa molta antiguitat, tant per causa de les arnes com per estar les lletres des-pintades, y es com seguex: «Admirable cosa del illuminat mestre Ramón Llull. A la fi del any 1314 desembarcá á Bugía, y en l'any 1315 fou dit mestre Ramón apedregat á Bugía y embarcat en una nau genovesa que l'havía demanat; y quan foren pels mars de Cabrera entregá s'ánima á Deu, en el día dels gloriosos Apóstols Pere y Pau, á 29 de Juny; y per los molt manifestos y grans miracles que feya no l'enterraren en la sepultura de sos pares que está á la capella de Sant March en la iglesia de Santa Eularia, pensant que prompte fora canonisat. L'encomenaren á ne'ls fra-menors, dins d'un sepulcre de fusta, y fou colocat en la sagristía: á son costat y apart fou colocat el cós del fill del rey de Portugal que venía del Sant Sepulcre y morí aquí Mallorca; (1) passat molt temps es

(1) L'infant de Portugal, quin cos y arca en qu'estaba colocat es cremá en l'incendi de la sagristía, diuen alguns que fou D. Pere, fill de D. Sanxo I, á qui'l rey D. Jaume I d'Aragó cedí'l domini de Mallorca per el contat d'Urgell, qu'havía heretat de sa muller Aurembiax; y si be retorná al matex rey d'Aragó l'esmentat domini, es constant tradició que'l torná á tenir l'any 1254, y que morí en 1255, com ho manifesta el P. Cayetano de Mallorca en la Historia de Ibiza; qui assegura que fou aquest el que's cremá en el referit incendi; y lo matex diu Justiníá en el «Compendi de la Historia de Espanya», llibre 3, cap. 28, com també Rodrigo Méndez de Silva en la Genealogía Real de España; pero com en la esmentada escriptura es diu que'l qui's cremá en aquell incendi fou un infant de Portugal que venint del Sant Sepulcre morí á Mallorca, y d'aquest infant D. Pere, segons se veu per en Zurita y 'ls esmentats autors, no consta que sortís d'Espanya, sembla, donchs, que no es éll de qui's tracta en la escriptura, sino que potser seria un nebot seu, per nom Ferrán, anomenat l'infant de la Serpa, fill d'Alfons II de Portugal, puix Caramuel en el llib. Philippus Prudens, llib. I pág. 21, en la successió d'Alfons II de Portugal, tractant d'aquest infant de la Serpa, diu, citant á Brovio, any 1239, que'l Papa Gregori IX li concedí les indulgencies qu'antiguament se concedían á ne'ls qu'anavan á la Terra Santa; y axís, venint d'allí á Mallorca, d'ahont era ó havia sigut senyor son oncle D. Pere, si acás no havia mort, es probable que morí y fou enterrat á la sagristía de Sant Francesch, quan, segons afirma Caramuel, s'ignora hont fou sepultat; y signé'l que desaparegué entre les flames del incendi.—Nota del P. Pasqual.

calá foch en dita sagristía, y fou tan gros que res se salvá cremantse tot; les pedres y parets se tornaren cals, y 'ls calsers, creu y demés objectes de plata es derretiren, quedant únicament intacta del foch l'arca ahont estava'l cós del gloriós mestre Ramón, y per aquest miracle fou feta una tomba de pedra sota la trona de la iglesia posant allí'l cós tal com estava embolcallat ab el *alquicer* ó *alquicel* tot plé de sang. Fra Joan Girard, escriptor de la present memoria, etc.» Aquest document es tret del llibre de lletres reials desde l'any 1601 á 1610, está reproduit ab la deguda forma en el procés del Beat Ramón Llull de 1612, y es el document transcrit en el capítol anterior.

D'aquest incendi ne fá memoria l'arquebisbe de Tarragona en sa Informació del any 1373 que inserta integrament el P. Pasqual en el 1.er tomo de les «Vindiciæ Lullianæ», cap. 33, pág. 383 en la edició feta á Avignon de Fransa l'any 1778.

L'autor de les Disertacions históriques del B. Raymundi Lulli, Dis. I, cap. 3, §. 6, min. marg. 28, diu que vegé una nota antiquíssima que traduïda diu: «Títol de les sepultures del mestre Ramón Llull sota la trona de la iglesia de fra-menors de la ciutat de Mallorca, colocat en la tomba de son cos:

Raymundi Lulli, cujus pia dogmata nulli
Sunt odiosa viro, jacet hic in marmore miro:
Hic Me CCEC cum P. capit sint sensibus esse.

Aquest títol demostra que'l reverent mestre Ramón Llull morí en l'any 1315, y ho significa perque en la paraula Me CCEC la M significa mil; les tres CCC, trescents, y 'ls quinse se signifícan per la lletra P que's la décima quinta del abecedari.» Del matex modo ho explica en Vicens Mut en la Historia de Mallorca.

La disputa entre'ls dos bandos sobre la Inmaculada Concepció de María s'anava enfadant, distinguintse en la part contraria'l mestre frá Nicolau Aymerich de la ordre de Predicadors, home de ampla erudició, fogós é intrépit, qui's feu aquesta causa seva defensantla ab tanta sanya y furor que per estremordir á la gentada, fou el primer de proclamar esser heretjía'l sostenir que la Mare de Deu fós Inmaculada; y no sols ho declarava á la escola, sino que desde 1366 ho predicá á la trona. (Végis el P. Pere de Alva, llib. Radii solis verit., rad. 1.—Diago, Historia de la provincia de Aragon, llib. I, cap. 25.)

A ne'l Aymerich, que d'una revolada s'ha,

vía posat en front de la opinió contraria á la Inmaculada, se li oposaren á l' instant scotistes y lulistes, y no tenint aquestos últims tan apoyo com els primers, es dir, essent els més débils, contra d'ells tot seguit se giraren els cops de l'Aymerich y sos satélits. L'Aymerich, valentse de son empleo d'inquisidor general de la Corona d'Aragó que regentava desde l'any 1357, segons Diago (obra citada, cap. 24), procedí y castigá á alguns dels qui defensavan la Inmaculada Concepció tractantlos com heretjes, y axó éll matex ho confessa, puix en la dedicatòria á l'antipapa Benet XIII de son llibre «Contra calumniantes præminentiam Christi et matris ejus», diu: «Ecce, Beatissime pater, scribi, uti pharisei, hæretici insurrexerunt in medium., contra quos non nullos processi et punivi.» Ho testimonia l'Alva «Radii solis verit», Rad. 269.

L'Aymerich n'havía fet ja qüestió d'amor propi, y al toparse ab els lulians que li oposavan la doctrina de son mestre llavors tan venerat, jugá'l tot per tot y s'atreví fins á la calúnia declarant herética la doctrina del Beat Ramón Llull. Axís ho afirman Joan Riera, menorita, en son Memorial presentat al Papa y Cardenals, sec. I, preludi 13; Bordono, en Manuali consult., de la edició de 1693, sec. 56, nom. 26; l'arquebisbe de Tarragona en sa Informació, que prompte veurém, y molts altres.

L'inquisidor frá Nicolau Aymerich, desde á les hores empleyá son gran talent en desfer la veritat luliana, desfigurarla y emboyarla, puix doná á ne'ls textos sentit diferent ó contrari á ne'l seu propi, variant comes, truncant parafrats y suprimint signes gramaticals, fent axís afirmatius els conceptes que, segons l'autor, eran admiratius ó interrogants. L'odi d'escola se convertí en odi personal, les passions s'inflamaren, comensá la polémica d'intrigas, les sangs bulliren, y de l'un costat y l'altre's creuharen paraules groxudes, dicteris que ferexen, resortint tota la miseria humana del llot de les rancunies.

El rey de Catalunya, y Aragó llavors Pere IV del Punyalet, volgué apaciguar els ánims y restablir la sentència qu'afirmava la Inmaculada Concepció de María, y ab tal motiu escrigué, á 28 de Juny 1367, una carta al General de la Ordre de Predicadors y altre al dels Menors, queixantse dels irregulars procediments del inquisidor Aymerich.

La lluyta continuava encesa, y'l metex rey en Pere, per medi d'un document firmat á Va-

lencia á 10 d'Octubre de 1369, concedí la facultat pera que'n totes ses terres y dominis pogués ensenyarse sens cap destorb la doctrina luliana, á la que califica d'*útil, necessaria y verdadera*; anima als lulistas á que fassen sentir sa veu y que no s'encongexin devant llurs detractors, manant á sos oficials y subdits que ajudin á la propaganda d'aquesta doctrina. En el mateix dia y any firmá altre document, manant á sos oficials qu'autorisesen els trasllats de qualsevols escriptures que fossen en abono del art y ciencia luliana, *la que escrigué, afegex, el mestre Ramón Llull ab un cert instint diví, segons se creu.*

Acorralat l'Aymerich per aquestos decrets reynals, se valgué de totes ses manyes y acudí al papa Gregori XI, y aquest Papa des d'Avignon de Fransa, als 5 de Juny de 1372, enviá una Butlla á l'arquebisbe de Tarragona, en Pere Clascar, fentli saber que fra Nicolau Aymerich li havia manifestat que corrían molts llibres escrits en catalá d'un tal Ramón Llull, mallorquí, en els quals, segons deya'l matex Aymerich, hi havia molts errors contra la fé católica. En conseqüència, mana Sa Santetat que's recullin aquells llibres y que sian examinats per el matex Arquebisbe, en companyia del dit Aymerich, y d'altres subjectes, Mestres en les facultats de Teología y de Dret; y en cas de que realment s'hi trobin errors contra la fé, mana igualment que's cremin els tals llibres, demanant, si fos necessari, l'aussili del bras secular y castigant als contradictors ab censures eclesiástiques.

Diu mossén Bové: «Qui sápigal gran predicament qu'havian obtingut en aquells temps les doctrines lulianes per tota la nació catalana, y conega alguna mica'l caracter catalá, y la empenta irresistible de sos amors y de sos odis, fácilmente compendrà que'l cor de Catalunya va botre d'ira ai rebre's la nova d'una Butlla tant inesperada; com també's farà carrech de la inmensa antipatia que ab son acte malestruch se guanyá l'Inquisidor general de la Corona d'Aragó en el cor de tots els catalans.»

El matex Arquebisbe tenia també l'encarrech, ab el propi Aymerich, d'examinar els llibres d'en Ramón de Tárrega, qui de juheu s'havía fet cristiá, després religiós dominich y després apóstata, quina comisió se li havia conferit ab Butllas Pontificias del any 1371 y 1372, com se pot veurer en el «Directorium Inquisitorum», par. 2, qu. 10 y 27; Peña, ibi, comm. 52 ad q. 27.

Una y altre comissió foren executades; mes l'Aymerich en son «Directorium Inquisitorum» sols declara lo que s'executá ab Ramón de Tárrega, y cautament callá lo que's resolgué sobre en Ramón Llull: «no essent verossímil, diu'l P. Pasqual, que éll insistís contra un individuo de sa propia religió, encara que tant indigne, y callés respecte al Beat Ramón Llull, quina causa seguía ab tanta inquina; y axís aquest silenci, no sols de la resolució qu's prengué sino també de la esmentada Butlla del any 1372 ab que's doná la comissió en ordre als llibres del Beat, ja que no'n fa esment tampoch en son Directori, y sols li posá l'auditor Peña en sa edició de 1587, es indici manifest que no li convingué publicar lo qu'allavors se resolgué; mes lo que éll calla ho declara l'arquebisbe de Tarragona en Pere Clascar en sa Informació enviada al Papa, de data 15 Setembre 1373.»

Diu l'Arquebisbe que devant d'éll y del Inquisidor frá Nicolau Aymerich, s'han reunit molts teólechs y jurisconsults pera l'examen de les obres del Beat Ramón Llull que s'havían trobat y passavan de vint; pero que, després de mirades, en cap d'elles s'hi havían trobat errors contra la fé católica. Aquesta fou la resolució després del exámen; mes no havent quedat satisfet l'Aymerich, ensenyá á l'arquebisbe una informació que dirigia al Papa, que á n'aquell li semblá molt contraria á la veritat. Mogut, donchs, per aquest motiu, l'Arquebisbe de Tarragona fa una llarga informació explicant á ne'l Papa l'esperit de partit que animava á l'Aymerich, descriu la vida y progressos del Beat Ramón Llull y la integritat de sa doctrina, y per fi acaba dient que son dictamen era no parlar més d'aquesta causa y dexar el culte y doctrina del Beat en l'estat y possessió en qu'estava.

Perque es digne d'esser aquesta Informació coneguda y pels molts datos que'n ella hi han respectables tots ells, no sols per la persona de qui venen sino també per la molta antiguitat del document, el copiarém després apart, puix es massa llarch per formar una nota marginal.

Intrigá l'Aymerich ab els oficials del bisbe de Barcelona, y axís veyém que des de Vilanova d'Avignon y en 29 Setembre 1374 publica Gregori XI altre Butlla, dirigida al Prior de Santa Eularia del Camp y al Hospitaler de Tortosa, oficials abdós del Bisbe de Barcelona, manifestantlosi saber que élls y fra Nicolau Aymerich havían entregat, pera que'l guardés, á ne'l notari d'aquest Senyor Bisbe, Francisco Vidal,

cert llibre de Ramón Llull, escrit en catalá, en el que, semblava, hi havían alguns errors; per lo tant, els hi manava que quan més aviat millor li enviessen aquex llibre per persona fiada, y que élls se portessen en aquest assumpto sincerament y santament, sens negligencia ni defecte algun.

L'Aymerich de día en día s'entossudia ab sos procediments bruts, y el rey en Pere IV n'estava fins al cap demunt, com vulgarment se diu, com ho demostrá en un escrit dat á Tamarit 12 de Mars de 1375, enviat al Papa, ab moltes queixes contra l'Aymerich y fra Pere Requeno son substitut en l'ofici d'inquisidor.

Llavors el Papa Gregori XI des d'Avignon ab la data 8 de les kalendas de Febrer de 1376 (1) envía altre Bulla dirigida á ne'ls arquebisbes de Tarragona, Saragossa y Valencia y á llurs bisbes sufragáneos que busquin y manin cercar totes les actes, cartas, escrits, processos, instruments, registres, privilegis, tant en pro com en contra del Beat Ramón Llull, á fi de que, examinat tot detingudament, se puga definir la causa canónicament segons Deu y la Iglesia; entre tant queda en suspens aquesta causa, manant que'l culte y escola d'en Ramón Llull se conservin en sa pleníssima integritat de drets. Per la trascendencia qu'aquesta Butlla té, també la copiarém.

Aquesta disposició disgustá un bon xich á ne'ls lulians y al Rey, qui á l'any següent día 7 de Janer de 1377 escrigué al Papa suplicantli que aquest exámen se fés á Barcelona, hont hi havia périts en la llengua catalana y en la ciencia d'en Llull, ja que éll tindrà molt plaher si aquella doctrina es aprobada.

No se sap si's cumplí aquesta diligencia ni'l resultat; puix el Papa en aquest temps trasladá la Seu Apostólica á Roma, y allá marxá també l'Aymerich. Entre tant, á Catalunya y Aragó s'augmentava'l culte y devoció á la Inmaculada Concepció de María, y en un Sínodo que celebrá l'arquebisbe de Saragossa en 1378, declará aquella festa de precepte y hi concedí indulgencies.

L'infatigable Inquisidor escriu en 1384 des d'Avignon, segons Diago, cap. 26, un molt docte tractat de la concepció de la Mare de Deu, insistint en que sostenir la Concepció Inmacu-

(1) Consta per lo llibre: «Vera Artis Lullianæ Principia» de Honor Cordier de la ordre de Menors, edició de Colonia y Francfort, any 1771.

lada es erróneo y herético. Axó s'escriu quan ja havia comensat el cisme que per tants anys afligí á la Iglesia.

A l'any 1383 tornaba l'Aymerich á ne'l regne d'Aragó, y prompte escampá un folleto titolat *Condemnatio* hont hi estampá cent proposicions dient esser d'en Ramón Llull y condemnades pel Papa Gregori XI, qu'allavors ja era mort.

Axís que'l rey en Pere IV n'hagué esment (diu Bzovio, ad an. 1272), el privá del ofici d'inquisidor y'l desterrá de sos regnes.

Segons Diago, cap. 24, ja un altre vegada, en capítol general de sa ordre del any 1360 fou despullat d'aquest ofici, tornantlo á rehabilitar avans del 1366. No obstant, segons el mateix Diago, sempre que fou depositat d'aquex ofici, éll jamay dexá'l títol d'Inquisidor, perquè deya que'l tenia del Papa y, per lo tant, ningú li podia pendre; pero Diago ni cita, ni reproduex el tal Breu Papal.

Axís que comensá ferse pública la condemnació d'alguns articles del Beat Ramón Llull, sos dexebles recorregueren á ne'l nou inquisidor, frá Bernat Armengol, de la ordre de Predicadors, qui, juntament ab altres dos mestres de sa religió y sis més de la ordre de Menors, examinaren detingudament el llibre «*Philosophia amoris*», y unánimement declararen, en 19 de Maig de 1386, que'ls tres articles erróneos que l'Aymerich deya extrets de dita obra, no hi eran, y ni en tot ella hi trobaren cosa contraria á la fé católica. Advertint que sols examinaren aquest llibre d'en Llull, perquè sols d'ell pogueren haver l'original.

Morí á l'any 1387 el rey en Pere IV, y l'Aymerich, ab cínich desvergonyiment, sens contestar á la sentència que feren pública els á dalt esmentats examinadors, torná cap Aragó y ab perfidiosa manya obtingué de la cancelleria reyal un despatx pera procedir contra'ls llibres d'en Ramón Llull y les persones que'ls possehissen; mes axís que'l rey en Joan I, qui havia succehit en el trono á son pare, s'hagué informat de la veritat, enviá lletras ab segell secret á ne'l Cardenal-bisbe de Valencia, al governador y ministres, pera que impedissen els procediments de l'Aymerich, ab data á Saragossa, 5 de Juny de 1388, afegint en aquesta carta: «que tenia per un gran dó de Deu, el qu'hagués nat en son regne de Mallorca, aquell gran philosoph é ilustre teólech Ramón Llull.»

Entre tant l'Aymerich marxá cap Avignon

per defensar y ajudar al P. Joan de Montesono, frare predicador qui, en la universitat de París, havia sostingut moltes proposicions contra la Inmaculada Concepció de la Verge (segons se pot veurer al final del Mestre de les Sentències, impresió de París, any 1553), sostenint també qu'era contra la fé aquesta opinió. Maná la Sorbona que's retractés, y no volguent obehir, passá la causa al Bisbe, qui condemná les esmentades proposicions. Apelá llavors á Climent, que alguns reyalms cristians tenian per verader Papa, y en Montesono vingué d'amagat á Avignon ab l'esperansa de que aquí trovaria qui'l defensés, y'l Papa Climent confirmá la censura parisiensa y li maná que s'entornés á París sometentse á la correcció de la Universitat; axís prometé ferhó, mes á la nit fugí cap Aragó (com se pot veurer en Spondano, ad an. 1387, núm. 7) com tot lo demés que succehí.»

Per por del Rey, no's mogué l'Aymerich d'Avignon, des d'ahont escrigué (com diu Diago, cap. 25) á l'any 1389, el tractat «*Expurgate vetus fermentum*» y després altre «*Dialogus adversus lullistas*», ab dós contra'ls lulistas y'l rey, Aquest escrigué algunes cartas al Papa Climent contra'l Aymerich y en defensa de la doctrina luliana. En una d'aquestes, donada á Saragossa al primer d'Agost de 1391, diu que la escriu á súplicas de molts dels seus súbdits de Saragossa, Valencia y Barcelona, puix Aymerich iniquament perseguía'ls llibres del mestre Ramón Llull.

Aquest mateix rey D. Joan, á primers de Mars d'aquell any de 1391, havia manat celebrar festa solemne de la Puríssima Concepció de Maria cada any en la capella del Palau, pels de casa seva qu'eran confreres de la confraria ja fundada sots la invocació de la Inmaculada. També, á 12 de Setembre de 1392 y en 15 de Desembre del mateix any, doná unes reals ordres pera que sens contradicció s'ensenyés per tots sos reyalms la doctrina luliana.

L'Aymerich havia tornat á entrar á ne'l regne d'Aragó, y alguna n'hauria feta, quan el Rey, ab data á Valencia 8 d'Abril de 1393, li escrigué una carta en catalá, en la que li retreya sos excessos y que ja estava cansat de corretgirlo y de sufrir ses impertinències, per lo qual el desterrava de tots sos reyalms com á enemich seu y de tots sos vassalls; y com que entre les moltes expressions fortes que hi há s'hi llegex que difícilment lo tornarà perdonar, se seguex que altres vegades l'havia perdonat.

En altre document de 9 d'Abril de 1393, mana'l Rey á tots els seus súbdits, Bisbes y demés eclesiástichs, contes y demés nobles persones privades, com també á qualsevol de llurs oficials, que presentin l'esmentada lletra á l'Aymerich, á qui califica d'*home pervers* y de sospitós no sols á son respecte y honor real sino també á la fé católica; y que si passats deu dies de la presentació, encare'l trovessen per aquexes terres, l'agafin, y ben lligat y guardat li portin aquell fill de la iniquitat.

Sembla que'l Rey esperava encara alguna correcció de l'Aymerich, puix havent en el mes d'Abril resolt lo contingut en aquestos dos referits documents, no obstant no ho executá fins el 12 d'Octubre estant á Tortosa, des d'ahont despatxá sos propis ab les referides lletres manant les fessen executar.

Al 15 d'Octubre d'aquest matex any 1393, doná á Tortosa un despatx manant que son Palau real de Barcelona servis d'escola de la doctrina luliana y de casa pels lulistas.

Al 16 d'Octubre, ó siga'l día següent y allí matex, maná á n'els jurats y consellers de les ciutats capitals qu'executessen també'ls esmentats despatxos, que cada any el día de la elecció dels jurats y altres oficis se llegissen en alta veu, pera que tothom procurés el desterro de l'Aymerich.

Altre carta del matex rey dirigida á l'abat de Poblet á 22 del matex Octubre, se expressa en termes aspres contra l'Aymerich dient: *aquell diabòlic, inveterat de mals dies y públic enemic de la santa fé católica y nostre, frare Nicolau Eymeric.*

Mirant després el rey per l'honor de la Inmaculada Concepció de María, en l'any 1394 doná aquell célebre decret en el quin mana celebrarse solemnement per tothom la festa de la Inmaculada Concepció, qu'avans celebrava ja la casa reyal d'Aragó, y que ningú s'atrevesca pas predicar que la Verge contragué pecat original. Les circumstancies en que's publicá aquest reyal edicte denotan que'l desterro de l'Aymerich no fou sols per oposarse á la doctrina luliana, sino també á la sentència de la Concepció Inmaculada, lo que tácitament confessa Diago dient que partí'l desterro pel poder dels lulistas.

L'Aymerich s'amagá á la Seu d'Urgell y entrá després á Castella; mes á la mort del Papa Climent, ocorreguda el 16 de Setembre de 1394, y al cap d'un quant temps marxá cap

Avignon, y axís que fou elegit Benet anomenat vulgarment el Papa Luna, li presentá'l llibre: «*Contra calumniantes præminentiam Christi et Matris ejus*», en que, no obstant lo manat per son Rey, insistex en afirmar ser heretjía dir que la Verge fou concebuda sens pecat, y fent burla de son desterro diu que l'acaba en Avignon any 1395, que's el segon de son desterro per la fé de Cristo.

En aquest matex any de 1395 fou reconvingut l'Aymerich per Antoni Riera, valenciá, baxiller en lleys, devant d'un cardenal comissionat pel Papa, sobre una Butlla que poch há havia publicat, puix avans d'aquest temps no se'n fa esment, ab la data del sext any de Gregori XI.

Efectivament, buscada la dita Butlla en els registres Pontificis no s'hi trobá, ab tot y estar intactes, puix sols havían passat dinou anys des de sa data, ni sapigué l'Aymerich reproduirne cópia auténtica d'ella, com consta per instrument donat á Avignon en 10 de Juliol de 1395.

Segons un document donat á Avignon á 12 de Juny de 1395, (1) el P. Nicolau Aymerich, ademés d'altres punts respectius á la fé, fou novament acusat devant l'inquisidor d'Avignon (2) per Ramón de Cortillis, canonge d'Elna, sobre varies proposicions referents á la Concepció de María, que totes se decanten á donar per herética la sentència de la Inmaculada Concepció; insta l'acusat á l'inquisidor que ja altres vegades havia proposat la acusació, sens qu'hagués pogat alcansar un remey, per lo tant demana que's posi pres á l'Aymerich. L'inquisidor respon que si bé l'Aymerich está legítimament convenut dels punts oposats, y axís s'havía acordat en una junta de teólechs y canonistas, no obstant éll tenia les mans lligades per haverlo rehabilitat l'antipapa Benet XIII y comissionat á dos Cardenals. El Papa Luna necessitava de la intrepidés de l'Aymerich pera sostenir son Papat, y per axó en sos escrits, segons conta Diago, cap. 27, fomentava son partit.

El rey en Joan I d'Aragó no's donava un punt de repós pera propagar la devoció á la Inmaculada, y axís en 5 de Desembre de 1395 maná á ne'ls de Girona que celebressen la festa de la Inmaculada concepció ab la matexa solemnitat que'n les altres ciutats de sos reyalmes, y prevé que si'l mestre fra Miquel Despuig de la

(1) En l'arxiu de la ciutat de Mallorca.

(2) P. Joan Ansurre.

ordre de predicadors, ó cualsevol altre, s'atreuixi á impugnarla que'l fassen callar, y si no ho vol fer, que sia desterrat de tots sos regnes.

A l'any 1396 doná á llum l'Aymerich altre llibre, nomenat: «De admiranda sanctificatione Dei et Hominis Genitricis», impugnant en éll la Inmaculada Concepció, y per més mofa, segons afirma Diago, el dedica al rey d'Aragó.

Contra'ls lulistas, y en especial contra l'Antoni Riera qui li havia llensat á la cara la falsetat de la Butlla de Gregori XI, escrigué: «Incantamentum universitatis Illerdensis super viginti articulis quos ibi publicaverat Antonius Riera studens». Sabut es, en aquell temps la Universitat de Lleyda, la més famosa y célebre de tota la Península Ibérica, era luliana.

A l'any 1396 morí'l rey en Joan I, y'l succehí son germá D. Martí.

L'Aymerich, á principis de 1398, torná á Girona d'amagat (segons afirma Diago), y morí allí á 4 de Janer de 1399.

El rey en Martí, ab data de 17 de Janer de 1398 y á Saragossa, doná providencies contra 'ls impugnadors de la Inmaculada, y renová l'edecte de son germá en Joan I, protestant que s'adheria á la piadosa sentència, com se pot veurer en el Arment. Seraph., col. 292.; y no descuidá tampoch el rey la doctrina luliana, puix en 25 de Novembre de 1399 doná altre despatx á favor d'ella, recordant el de son pare 'l rey en Pere, y protestant que ho feya en culte y veneració de Deu, estenentse en llargues llohances en favor del Beat Ramón Lull y sa doctrina.

En 1407 el P. Joan Roca, lector dels frares menors, predicá en la Catedral de Girona, que María fou Inmaculada en sa concepció, y fou perseguit pel Inquisidor qu'era dominich; haventho sabut el Rey, en 20 d'Abril de 1408 escrigué á l'oficial eclesiástich de Girona, y li diu que fasse públich que l'esmentat religiós era immune de culpa, y li enviá l'edecte del rey en Joan del any 1394 y son despatx de 1398 pera que'ls fasse observar.

El foch contra la Inmaculada s'anava abrandant, y'l Rey prengué nova providencia ab despatx donat á Barcelona á 26 d'Abril de 1408, puix fent memoria dels esmentats despatxos anteriors, y vegent que'ls religiosos dominichs ab astucia y paraulas equívocas propagavan sa falsa opinió calumniant de passada á ne'ls que defensavan la Concepció Inmaculada de María, marejantlos ab judicis y altres medis, mana que

s'observin les ordres donades, y mana á ne'ls Bisbes y demás prelats que si s'haguessen de fer requisitories contra algú per lo que hagués dit, predicat ó disputat á favor de la Inmaculada Concepció, que no fassin la tal requisitoria'ls dominichs, que son els inquisidors ordinaris, sino que la fassin els matexos Bisbes ó llurs oficials que son inquisidors destinats pels cánons, ja que solsament els dominichs son singularment enemichs de lo que's conté en dits edictes, quan les demás religions y universitats els hi son en axó contraries.

A principis del sigle XV esplican la continuació del culte del Beat Ramón Lull dues imatges del matex, adornades ab corones de raigs y pintades, á judici dels esmentats périts, á l'any 1411: una á la iglesia del Hospital general, y altre en la iglesia ú oratori anomenada vulgarment de Sant Nicolauet vell, qu'allavors era la iglesia parroquial de Sant Nicolau.

També se poden treurer com á testimoni la veneració que'n aquexos temps se tenian als llochs en quins, vivint, consagrá en Lull ab sa presencia, particularment Miramar y la montanya de Randa, ahont la celda en que visqué contemplatiu estava convertida en oratori. Lo matex fou del quarto de sa casa, hont, segons ja hem dit, se li aparegué Christo clavat en creu, puix transformat en oratori (encara que sens facultat de celebrarhi missa llavors, ja que aquesta no s'obtingué fins en 1609), s'hi posá una imatge del Beat ab corona de raigs y demás senyes de santedat, que, segons els esmentats périts, judicaren pertanyer á l'any 1431. Altre semblant pintura fou colocada en la iglesia parroquial de Santa Eularia, en l'altar de Santa Catarina mártir, y altre en la capella de la Mare de Deu de la Puritat ó Puríssima de la iglesia de Sant Francesch, en quina capella s'hi construí el sepulcre del Beat; y abdues, segons els périts, corresponen á l'any 1451.

Entrat ja'l sigle XV, y haventse dissipat el cisme per la elecció del Papa Martí V en el Concili de Constansa, enviá aquell un llegat al regne d'Aragó, essentne rey en Alfons, encarregantli arreglés la causa del Beat Ramón Lull, com ho afirman Alfons de Proaza, Jaume Fabro Stapulense y l'Ilm. Arnald Albertí, tots élls autors coetanis; (1) y com que'ls contraris

(1) Alfons de Proaza, en la petició al oficial eclesiástich de Valencia pera que en sa curia s'hi guardés aquest instrument, que s'hi maná guardar, y l'imprimí ab alguns llibres del Beat, any 1510.

impugnaven la doctrina luliana apoyats ab la Butlla condemnatoria de Gregori XI que publicá l'Aymerich prop de l'any 1393, els parents y amichs del Beat Llull suplicaren al llegat apostólich que declarés *nulos* els atentats de l'Aymerich contra'l Beat Ramón Llull y sa doctrina per rahó d'aquesta Butlla fingida. El llegat encarregá aquest reconexement al bisbe de la ciutat del Castillo, y aquest, *constantli evidentissimament que dita Butlla es al menys sospitosa de falsetat*, y encara que fós verdadera, *era evident haverse impetrat subrepticament*, ab autoritat apostólica anula tot lo intentat contra Ramón Llull y sa doctrina per rahó de dita fingida Butlla, y restituex á n'en Llull y á sa doctrina en el primitiu estat, com si res s'hagués dit ni escrit en contrari, reservant á la Seu Apostólica la correcció ó autorisació de l'esmentada doctrina, com consta per instrument fet á Barcelona á 24 de Mars de 1419.

En els nombres 37-38 de la «Revista Luliana», corresponents als mesos d'Octubre-Novembre de 1904, hi ha una nota que diu: «Nostre sabí amich lo Pare mercedari Faustí Gazulla ha trobat en la Biblioteca-Arxiu del Senyor Marqués de la Manresana á Barcelona, lo document original y auténtich en lo que lo Cardenal dit Alamandus, deputat *ad hoc* per la Santa Seu Apostólica, delega al bisbe Bernat pera examinar si era verdadera ó falsa una Butlla á nom del Papa Gregori XI condemnatoria de las Obras Lulianas, havent fallat aquell Senyor Bisbe que dita Butlla era totalment falsa.»

El rey D. Alfons, en un despatx donat á Saragossa'l 15 de Janer de 1425, escrigué moltes llohances de la doctrina luliana; y essent després el rey á Nápolis, la reyna Na María, en un despatx donat á Barcelona á 30 de Janer de 1436, ab motiu de les insolencies comeses per fra Andreu Estevan de la ordre de predicadors, en el día de la festa de la Concepció de la Benaventurada Verge María del any 1435 en la

Jaume Fabro Stapulense, en la epístola prèvia al llibre de Ramón Llull «Arbor philosophiæ amoris» que feu estampar á París en 1516.

Arnald Albertí, inquisidor, bisbe de Pati, en el llibre: «Repetitio nova sive commentaria rubrice et cap. I de Hereticis lib. 6», imprés á Valencia, any 1534, en la questió 13, fol. 106 diu: *Articuli vero ei Raymundo temerarie adscripti, falso impositi sunt, nunquam enim in ejus libris reperti fuere, quamvis subtilis et scrupulosa indagatio á pluribus theologis, magnæ lectionis et authoritatis viris, jubente Summo Pontifice, facta extiterit.*

vila de Puigcerdá, mana que's publiquin de nou els edictes del rey en Joan I y del rey en Martí, y que s'executin sens falta les penes imposades en ells.

El Concili de Basilea, celebrat en 1431, declará dogma de fé la Inmaculada Concepció de María; mes les actes en que axó consta no foren firmades pel Papa.

Altre despatx del Soberá de la Corona d'Aragó, donat al primer de Desembre de 1439, maná publicar el decret del Concili de Basilea, y que se celebrés el día de la Concepció de María com el diumenge, castigant als contraventors.

Altres dos despatxos donats pel Rey des de Castelnuovo de Nápolis, l'un á 7 de Janer de 1446 y l'altre á 26 de Janer de 1449, escriuen grosses llohances en favor de Ramón Llull y sa doctrina, recapitulant en aquest segon totes les aprobacions de la matexa, constituintse protector dels lulians contra llurs enemichs y contradictors.

Entre tant, en la capella de la Mare de Deu de la Puritat ó Puríssima Concepció de la iglesia de Sant Francesch de Palma de Mallorca, s'hi havia fet un armari y comensat un magnífich sepulcre, y á 29 de Juny de 1448 s'hi trasadá, essent ja acabat, el cós del Beat Ramón Llull, segons consta en un document d'un llibre del Arxiu de la ciutat de Palma; y la gran honor qu'allavors se dedicá á ne'l Beat fou celebrant missa solemne y practicant les ceremonies que usa la Iglesia en semblants cassos, com ho esplica altre document del any 1481 extret del Arxiu de la ciutat de Palma y reproduits ab dós en el procés de 1612; y també's pot veurer en les «Disertaciones históricas del B. R. Lulio», Dis. 1, cap. 3, s. 12, núm. marg. 37. Entre tant, se perfeccioná'l sepulcre aquell, posanthi en dos llochs diferents la figura del Beat, ab corona de raigs, quina veneració fins avuy continuada se pot comprovar ab varies escriptures d'eixos temps, en quins se l'anomena *Beat y Sant*.

Per aquest temps se resava ofici propi del Beat Ramón Llull, com ho testifiquen el P. Mestre Jaume Janer, monjo cisteriense de Santes-Creus, en son llibre «Ars metaphysicalis», imprés á Valencia, any 1506, qui no ho sabia per haverho sentit á dir, sino per propia experiencia, com ell matex confessa que per llá l'any 1481 estigué á Mallorca essent dexeble del Doctor Pere Daguí. Y parla d'aquest ofici no

com una cosa nova, sino ja sapiguda y vella, copiant en son llibre, fol. 281, l'antífona al *Magnificat*, vers y oració propia, y en conseqüència lo demás deuria esser del Comú d'un màrtir. D. Vicens Mut, en la Historia de Mallorca, lib. 2, cap. 7, diu: en temps passats se li celebrava ofici particular eclesiàstich. No sols axó, sino que també se celebrava missa propia ab *introit, oració, epistola* de propis en la iglesia de Sant Francesch, com en el procés del any 1612 ho declara un religiós, senyaladament del any 1571, en que, essent novici, n'havía ajudades moltes de misses d'aquestes.

A la Catedral se celebrava la festa'l dia 30 de Juny, y's deya la missa *de festo omnium martyrum*, comensant axó l'any 1562.

En temps de D. Vicens Mut, que imprimí sa historia en 1650, les festes que's consagraban al Beat se li deya l'ofici comú de tots els Sants.

Aquesta diversitat en el modo de resar y de celebrar la missa á honra del Beat, no causa cap estranyesa al qui está á l'intrínquilis de les matèries liturgiques y de psalmodia, puix antiguament no sols disposavan resos y alteravan y ordenavan misses els Bisbes, sino també'ls mateixos religiosos, unificant aquest abús el Papa Pius V, estrenyentho molt més avuy encara la Sagrada Congregació de Ritus.

A l'any 1451, en les Corts celebrades á Barcelona, presidides per en Joan de Navarra, germá del rey y son lloch-tinent general, qui després fou rey d'Aragó, demanaren aquelles se instituís per lley que ningú s'atrevis á dir pública ó privadament que la Verge fou concebuda en pecat, ni impugnar la piadosa sentència, y axís se decretá, declarant á ne'ls contraventors enemichs del Rey y com á tals els hi imposa desterro perpetuo.

A l'any 1461, essent ja rey d'Aragó l'esmentat en Joan de Navarra, en les Corts que's celebraren, renová la lley anterior, y confirmá la protecció á la doctrina luliana donada per son germá'l rey en Alfons, y concedí varios privilegis.

A l'any 1477 el Papa Sixte IV comensá á posar la má respecte la opinió contra la Inmaculada; y des d'aquest temps els sectaris de l'Aymerich, no s'atreviren ja á portar la campanya tant á la descarada. Axís com fins aquí les dues qüestions anavan unides, axó es, els qui impugnavan la Concepció de María també eran adversaris del Beat Ramón Lull y de ses obres, des d'ara sembla que's destrían, la opi-

nió de la Inmaculada se generalisa apoyada més ó menys obertament per la Seu Apostólica; mentres que la figura del nostre Màrtir y ses obres continuan essen combatuts ab igual energia.

El rey en Ferrán el Católich, á Barcelona y á 16 de Mars de 1481, doná privilegi per la fundació d'una cátedra luliana á Mallorca, fent molts elogis del Beat Ramón Lull y de sa doctrina. El professor d'aquesta fou Pere Daguí pbre., á qui mogueren rahons fra Guillém Caselles, dominich, inquisidor de Mallorca y'ls seus frares, sobre una disputa de la Inmaculada Concepció; com també les havían hagudes ab el Doctor Pere Joan Llobet, segons representan al Rey els síndichs foráneos de Mallorca ab instrument de 9 de Juny de 1483.

Delatá'l matex Caselles al Papa un llibre del esmentat Daguí, titolat: «Janua artis excellentissimi magistri Raymundy Lull», imprés ja á Barcelona l'any 1473, y sabentho ó essent cridat, marxá també cap á Roma en Daguí, y fou aprobat el llibre é imprés altre volta á Roma en 1483, firmant l'aprobació: Antonius episcopus Fanensis, Noyanus episcopus Xephalensis, Ferdinandus Cordubensis subdiaconi domini nostri, Joannes abbas Sti. Bernardi Valentini, Jacobus Conill, Guillelmus Rodonil, quins foren destinats pel Papa Sixte IV, y morint en aquest entremitj, el succehí, any 1484, Inocenci XIII, qui'ls confirmá sa delegació per aquest assumpto.

Torná en Daguí á Mallorca, é instituit l'estudi general lulia ab privilegi del rey en Ferrán, donat á Córdoba á 30 d'Agost de 1483, no'l dexaren tranquil. Sapigut del Rey, per les queixes de Mallorca y d'altres parts, tractá lo que diu Zurita en els Anals d'Aragó, llib. 20, cap. 49; y'l Papa, en un Breu donat á Roma, any 1486 octavo idus februarii, privá del ofici d'inquisidor á sis mestres dominichs, entre élls á fra Guillém Caselles, qui, no obstant, s'empenyá en continuar en son càrrech fins que l'inquisidor general Torquemada ab carta des de Córdoba á 22 de Juliol de 1487 el destituí espressament, y'l Rey li maná ensemps comparagués á la Cort pera donar conte de sa conducta. Cumplida aquesta ordre, marxá á Roma y allí intrigá altre vegada contra en Daguí, qui també hi aná, logrant una aprobació per la doctrina luliana del Papa Inocenci VIII, segons afirma'l Rey Ferrán com prompte veurém, y allí l'esmentat Pere Daguí l'ensenyá publicament, y

essent cridat després per la Cort d'Espanya, fou constituït capellà d'honor dels Reys Catòlics.

El mateix Rey D. Ferrán, en un despatx donat a Sevilla a 27 de Janer de 1500, manà que's llegís a València la càtedra allí instituida de la doctrina luliana, que alaba molt, y entre altres coses, diu: que fou aprobada pel Papa Innocenci VIII.

El dia 1 de Febrer de 1503 y a Saragossa, dona'l mateix rey Ferrán, un insigne privilegi a favor de la doctrina luliana, y confirmant els dels seus antecessors reys d'Aragó, anomena al nostre Màrtir: *illuminati et divi doctoris magistri Raimundi Lulli*.

Sembla que per parà'l cop y desmentir a ne'l Rey, fra Guillém Caselles, despullat ja del ofici d'inquisidor, donà a llum, en aquest mateix any de 1503 y a Barcelona, l'llibre «Directorium inquisitorum» del mestre fra Nicolau Aymerich, ahont hi ha tot l'arsenal de tiros contra'l Beat y sa doctrina. Tan depressa fou feta aquesta impressió primera del llibre del malhaurat Aymerich, que l'auditor Peña en la segona edició esplicà que hi havia més de dos mil llochs equivocats, y axó que'l P. Caselles podia tenir present l'original, que, segons diuen, es guardava en el Convent de frares predicadors de Girona. No obstant, aquesta primera edició d'aquest llibre ha sigut l'origen de tot quant s'ha dit y escrit contra'l Beat, puix no's trova autor anterior a n'ella que l'hage notat ni en la vida ni en la doctrina, y tots els posteriors a n'ella únicament en sa autoritat se basan.

En el sigle XVI son molts els testimonis del culte y veneració d'en Ramón Lull. El certamen poètic celebrat en la iglesia de Sant Francesch a l'any 1502 en llohansa del Beat, es un abundant testimoni, y des del sigle anterior es molt freqüent donar al Beat Ramón Lull el títol de Sant, no sols en escriptures públiques y privades sino també en els llibres impresos, com D. Nicolau de Pax en el «Encomio de la vida del Beat Ramón» rotulat «Vita divi Raymundi Lulli», que dedicà al Nunci d'Espanya y fench imprés a Alcalá en 1519. Y en tots el que imprimí durant aquest sigle'l célebre catalá Dr. Vileta, y ls mateixos del Beat que s'imprimiren a València, any 1515, deguts a la munificencia del Cardenal Cisneros, com també a tots els demés del Doctor Arcangélich que's anavan donant a llum per aquest temps a Italia y Fransa, donantse ensemps en aquestes nacions, com en diferents llochs de Espanya, ensenyansa de doctrina lu-

liana. Instituit, ab l'autoritat del rey Ferrán, l'estudi general luliá de Mallorca, sembla fou aprobat per autoritat apostólica delegada a ne'l Nunci d'Espanya Ilm. Joan Ruffo Theodolo, segons indica la minuta del rescripte que'n l'arxiu de la ciutat de Palma está guardada, y a n'aquest Senyor es a n'a qui D. Nicolau de Pax dedicà'l llibre «De anima rationali» ab la vida del Beat.

El rey Cárles V, a Sevilla y a 11 de Maig de 1526, confirmá'ls esmentats privilegis de D. Ferrán y D. Alfons, en aprobació de la doctrina y estudi general luliá pels mateixos motius que'ells els concediren. També demostra'l culte que's donava'l Beat Ramón un epitafi que'n l'any 1541 es colocá en son sepulcre, en el quin se diu qu'allí s'hi celebrava missa y que's daba incens al sagrat cós, cantantse continues llohanses a ne'l Beat Lull.

..... cinerique beato
Ponuntur sacris thura cremanda focus....
Huic igitur tyria spectandus veste sacerdos
Concelebret laudes nocte dieque pias.

El Doctor Pere Daguí, capellà dels Reys Catòlics, en sa *Metafísica*, impresa a Sevilla any 1500, assegura que'l Beat Ramón está piadosament reconegut per Sant en tot el mon catòlich.

Cárles Bovillo, celebrat autor francès, en la vida del Beat Lull impresa a París any 1514, escrita en carta pera Ramón Boucheris, li proposa com a Sant del seu nom y patró a qui deu venerar.

En Lluís de Páramo, inquisidor, en son llibre «De orig. et progres. offic. S. Inquisit.», imprés a Madrid any 1598, en el llib. 2, tít. 1, cap. 5, núm. 19, dona a n'en Lull el títol de Beat.

L'astucia dels enemichs del Beat Ramón Lull, qui al mateix temps ideavan projectes contra la sentència de la Immaculada Concepció, conseguí un tiro fatal contra les obres del Doctor Arcangélich logrant posarles en l'Indice de llibres prohibits del papa Paulus IV, ahont s'hi llegexen aquestes paraules: «Raymundi Lullii opera a Gregorio XI damnata»; mes com que aquesta condempnació s'apoyava en un fals fonament, com era la Butlla de Gregori XI, d'aquí que l'esmentat Indice no's publicá a Espanya, ja que la Inquisició general d'aquest Estat ne publicá un altre sens inclourerhi aquelles obres (1) Se celebrá el Concili de Trento,

(1) Dominicus de Gubernantis *Orbis serap. mission.*, to. 1, lib. 3 cap. 1, núm. 157: quod autem Lulli doctrina

y així com en ell tingué defensa la sentència de la Inmaculada Concepció, la tingué també la doctrina luliana, puix davant dels delegats pel Concili per formar un nou Índice de llibres prohibits, el célebre teòlech d'aquell Concili Lluís Joan Vileta, català y lulista famós, defensá la causa del Beat Ramón Lull per espay de dos anys, logrant el decret de que no s'incluhissen les obres del dit Beat en el nou Índice que publicá Pius IV, en quin, entre'ls pochs llibres que s'borraren del de Paulus IV, foren les obres del Beat Lull.

Además, en les actes secretes del matex Concili de Trento, día 1 de Setembre de 1563, s'hi llegex: «Patriarcha Venetus, quatuor Archiepiscopi, quatuor Episcopi, Abbas unus, duo Generales Ordinum et quatuor Doctores, ex universo fermé Orbe christiano, á toto Concilio Tridentino selecti, post exactam excussionem, scrupulosumque examen per biennium feré non interruptum, approbarunt decreveruntque expurgandam esse quamcumque improbationem librorum Beati Raymundi Lulli.»

Els enemichs del Beat Ramón Lull no's donaren per vensuts, y es valgueren del espanyol Francisco Peña, auditor de la Rota, home molt sabi y sincer, pera que tornés á imprimir el «Directorium inquisitorum» de l'Aymerich, tal com s'havía publicat en 1503, corretgint solsamment els passatjes errats, y així ho lograren segons se despren del Prefaci que'n dita obra hi escrigué aquell y d'una carta á D. Pere Ximénez Morillo, secretari del duch de Sesa, embaixador d'Espanya á Roma. Així el Beat quedá altre volta difamat en una impressió romana per un llibre que per son assumpto peculiar estava destinat á correr per entre les mans de tots els intellectuals, sens que l'auditor Peña manifestés lo succehit en el Concili Tridentí respecte les obres d'en Lull. D'aquí que's fés prompte una instancia pera que aquelles obres tornessen á figurar en l'Índice de llibres prohibits, y com diu el cardenal Albicius (lib. De Inconstan. in fide, cap. 40, núm. 151,) día 9 Febrer 1583 el cardenal Sirleto, juntament ab el Mestre del Sacro-palau y altres, decretaren que no s'havian de permetre les obres d'en Lull, y á instancias

ia indice Pauli IV fuerit inter damnatas recensita, id adversantium industriæ adscribitur; sed illico per inquisitores Hispaniæ abrasum fuit et expurgatum, nec amplius vel Romæ, vel in Hispania, vel in concilio Tridentino fuit cum talibus reposita, imo nec in indice 88 Innocentii XI, summa diligentia recuso.

d'aquestos (núm. 149) Gregori XIII les volía tornar á l'Índice, mes no s'atreví per la ferma oposició dels espanyols y catalans; puix, segons diu el citat Peña, qu'ell respongué á la consulta del Papa, que no's podia pas pendre per fonament de la condempnació la falsa Bulla de Gregori XI, y com que únicament ab aquest document s'apoyavan, d'aquí que les obres d'en Lull no podían figurar á l'Índice.

A l'any 1585 se reimprimí altre vegada á Roma el «Directorium inquisitorum», y havent Sixtus V succehit en aquell matex any á Gregori XIII, se torná instá á la Congregació del Índice sens resultat, segons el referit Peña.

Sapigué el Dr. Joan Seguí, pbre. y després canonge de la Catedral de Mallorca, qui en aquells temps juntament ab altres lulistes era á Roma, que llurs adversaris tornaven altre volta instar prop de l'any 1589; y avisant aquells á ne'ls de Catalunya y Mallorca, aquestos recogueren tot seguit al Rey Felip II, qui ab carta datada en Aranjuez á 26 de Maig de 1590, escrigué al duch de Sesa, que fés totes les diligencies possibles per aturar l'intent dels enemichs del Beat Ramón Lull, y així ho executá. Mes havent mort en aqués any Sixtus V, el succehiren altres Papas de breu regnat y no s'apretá en el negoci, fins que'n temps de Climent VIII se torná á revifar un bon xich; allavors el rey, des de Madrid y á 12 de Febrer de 1594, torná escriurer al duch de Sesa, recomenlantli ab eficacia que s'oposés fortament á ne'ls adversaris.

En aquesta ocasió se tingué present la resolució del Concili de Trento, cosa que les altres vegades no s'hi pará esment, segons sembla; y per aquesta causa y per la intercessió del rey d'Espanya, segons diu el cardenal Albicius en el lloch citat, la Congregació del Índice, á 3 de Juny de 1594, decretá que'n el nou Índice no s'hi posés les obres de'n Ramón Lull, per les rahons que'ls delegats pel Concili Tridentí les entregueren.

Instant després l'embaixador d'Espanya pera que s'expedissen lletres compulsatories, y vist tot lo necessari s'acabés la causa luliana, á 11 de Juny de 1594 determiná la Congregació que'l cardenal Toledo consultés al Papa, qui doná son consentiment, y la Congregació decretá expedir dites lletres compulsatories á 16 de Juliol de 1594.

Els adversaris altre cop instaren, y segons el cardenal Albicius, á 4 de Mars de 1595 la

Congregació tornà decretar lo mateix recomençant la major brevetat, essent donades llavors les lletres compulsatories aquell mateix dia, dirigides al rey d'Espanya, qui per altre part, á 31 de Mars de 1595, escribía á son embaxador que posés tot son empenyo á favor de les doctrines lulianes, per la satisfacció, diu, que tenim del bé que d'ella'n resultarà á nostra santa religió católica. Rebudes les compulsatories, y per medi d'un despatx reyal donat á Madrid á 14 de Juliol de 1595, mana se executió; á 4 d'Octubre de 1597 confirmá els esmentats privilegis de la doctrina luliana, y ho firma'l príncep Felip III.

En executió de dites compulsatories, se compulsá lo que semblá convenient y s'enviá á Roma. Mort Climent VIII á l'any 1605, y succehintlo Paulus V després del breu regnat de Lleó XI, s'enrabiá la instancia contra en Ramón Lull. Ab data del 16 d'Agost de 1611, escrigué'l rey Felipe III á n'el Papa y á n'els Cardenals de les Congregacions del Indice y de Ritus, com també ja ho havia fet á son embaxador el dia 10 del mateix més y any; demana el Rey la canonizació del Beat mártir Ramón Lull y la expurgació del Directori de l'Aymerich ó de la calúnnia que havia axecat respecte d'alguns llibres d'aquest mártir; «per la devoció que li tinch». Se comensá llavors lo procés de 1612, demanat ademés ab insistencia per tot Catalunya y Mallorca y per la Universitat literaria d'Alcalá d'Henares. Molts y de verdadera importancia son els documents que s'aportaren en aquest Procés, en favor del Beat Ramón Lull. En el fòlio 87 d'aquest Procés de 1612. el Rnt. P. frá Andreu Ballester, religiós de Sant Francesch, de 56 anys d'edat, declara, manifesta y deposa ab jurament que, essent vius fra Rafel Manera, fra Nicolau Llabrés y fra Guillem Bertrán, els hi havia sentit dir afirmativament moltes y diverses vegades, que havían vist, llegit y tingut en les llurs propies mans, á Mallorca, la beatificació auténtica del gloriós Sant y Mártir Ramón Lull, pel Papa Lleó X. Mes aquest document s'ha perdut, puix no's troba en lloch.

Entre tant, s'havían examinat per alguns teólechs ells llibres d'en Ramón Lull denunciats per l'Aymerich, y no habenthi unanimitat de parers, segons compta'l cardenal Albicius, el dia 29 d'Agost de 1619 se reuní la Congregació de la Sagrada General Inquisició, á qui s'havía portat aquexa causa, y escoltades les censures

y'ls vots dels Cardenals, el Papa esperá que la part instés per la resolució, y per aquest cas maná que s'escribís al Nunci pera que tractés ab el Rey d'Espanya y ab l'Inquisidor General manifestantlohi que, segons la censura, havían d'esser prohibits els llibres d'en Ramón Lull. Entre tant, maná'l Papa que's busquessen les actes dels delegats pel Concili Tridentí, y á altre instancia del 6 d'Agost de 1620 per part del reyalme de Mallorca pera que's fes la correcció dels llibres d'en Ramón Lull, maná el Papa que's dexés correr. Y fou un miracle que no's dongués el decret, puix si'l Papa parla apoyant-se ab el judici desfavorable que s'havía presentat, á hores d'ara ja no hi hauria apelació. Ab tota veritat podem dir «Digitus Dei est hic.»

A 13 de Mars de 1625 el papa Urbá VIII publicá una Butlla manant que de les hores endavant no's donés culte sagrat y públich sino á les persones canonisades ó beatificades ó á les que gosessen d'un culte inmemorial, entenent per la paraula *inmemorial* cent anys no interromputs ni protestats per la autoritat competent.

En virtut d'aquest Document, els Prelats de Mallorca incoaren tot seguit varis processos pera averiguar si les persones no canonisades ni beatificades encare, á les qui en aquella Diócesis se'ls hi dava culte públich y sagrat, entre les quals s'hi comptava al Beat Ramón, gosa ven al menys de la inmemorialitat exigida per la santedat de Urbá VIII. Y resultat de tals Processos, que'n el bisbat de Mallorca s'hi dexá de donar culte á varies persones anomenades santes ó beates; pero es mantingué el culte sagrat y públich al Beat Ramón Lull, com se pot veurer per diferents documents del bisbes de Mallorca, extrets pel P. Pasqual y altres fervents lulistes.

XLIX

Documents importants que fan relació á la vida, santedat y ortodoxia del Beat

Informació del any 1373 pel arquebisbe de Tarragona Pere Clascar. (Se troba en les «Vindiciæ Lullianæ» del P. Pascual, tomo I, cap. 33, pág. 384.)

Butlla del papa Gregori XI manant á n'els arquebisbes de Tarragona, Saragosa y Valencia y á n'els bisbes llurs sufragáneos, una revisió de les obres del Beat Ramón Lull. (Se troba en les «Vindiciæ Lulianæ» del P. Pascual, tom. I, cap. 33, pág. 403.)

Végis ademés l'important aplech de documents que ha fet mossén Salvador Bové, y que han sigut publicats com Apéndix del folleto rotulat «Les doctrines lulianes en lo congrés universitari catalá». —Discursos pronunciats en el dit Congrés per los reverents doctors Salvador Bové y Antoni Caselles, y ademés un nombrós aplech de documents relatius á la Historia del Lulisme.—Barcelona, 1904.

L

Bibliografía Luliana

Diu en Menéndez Pelayo que's una mengua y fins ridícul tenir de contemplar com els quins s'anomenan escolástichs espanyols, s'inspiran en obres d'en Liberatore, Sanseverino, Kleutgen, Prisco y altres estrangers, aprenent á voltas, gracias á n'ells, que també hi hagué teologia y teólechs espanyols, y estimant en poch el rich llegat científich de nostres pares, desprecian llibres que jamay llegiren, y escoltan ab sarcástica burla els noms d'en Lull, Vives, Suárez y Fox Morcillo.

¡Ab quanta rahó se quexa l'ilustrat catedràtich de la Universitat de Madrid!... La ignorancia en que estém de nostre passat intelctual fa que no estimém y dexém arreconats obras y autors que per tots haurían d'esser venerats. Nos deuríam sentir orgullosos de nostres homes que han enriquit ab llurs conexements las ciencias. Y fa enrogir les galtes quan s'ouhen fortes declamacions, entre nosaltres matexos, pera apartarnos de son estudi como á cosa baladí que no val la pena, llensant envenenades invectives contra els que son honra de nostra patria y contra d'aquells altres que'n els nostres temps esmersan ses forces pera desenterrar el saber llur. Mes tots quedarán aplastats per la tradició

forastera esmicolada per la fama dels nostres genis.

Avuy, donchs, que'l geni de la investigació històrica s'entafura per tots els recones que la humanitat dexa en el temps, y considerant lo molt que hi ha que fer dintre casa nostra; sens fer cas de las *milocas* y despreciant als quins s'obstinan en aclucar els ulls, nos proposém ajudar als molts que á Catalunya fá ja estona están enfeynats espolsant y renovant nostres gestes científicas é històricas; puix es indecorós é indigne que dexém arreconats nostres pensadors, sens investigar sisquiera els elements aprofitables del cabal filosófic reunít per tantes generacions.

Pera borrar la frivolitat passada y destruir afirmacions gratuïtes y desbaratades, aném á treurer dels recones del olvit els llibres del més gran sabi de la terra catalana, d'aquell que fins ara fa poch pera molts era desconegut y avuy encara ása obra cap importancia se li dona; aquest es el geni del sigle XIII, el Beat Ramón Lull, qui tant calumniat ha sigut en tot temps.

Amorosament entretingut el Beat Ramón Lull ab son Amat allá'l cim de la montanya de Randa, se sentí un día repentinament il·luminat per la gracia divina; y gran fou sa alegría al notar la inspiració del Cel, puix cregué benedida per Deu la idea que ja avans había concebut de fer una obra molt bona, escrivint llibres pera la conversió dels infidels.

Segons confirmació d'ell matex, lo que l'inspirá Deu fou l'*Art general*, que consistex en uns principis universalíssims, que segons llurs propietats, conexions y respectes que tenen entre sí y ab les coses particulars, poden servir de fonament pera desentranyar la veritat que de les coses se pot saber. Aquest primer fonament, segons el Beat, es Deu y ses perfeccions, y el fi que ab l'Art se proposa es ferlo conixer y estimar. Héus aquí l'*Ars Magna*.

Considerant llavors que'l camí que s'había de fer pera descobrir en aquells principis universals les veritats particulars (no les veritats concretes é individuals), era el devallament ó baxada y contracció á les coses particulars; mes axó no's pot fer sens conixer la propietat de les coses segons quina tenen el sér y es distinguen de les altres, per lo qual es necessari també el conexement per inducció; apoyat ja ab aquest

conexement, y comparant aquestes propietats particulars ab els universals principis de son Art, contrayent aquestos per medi de aquelles, resolvia felisment totes les qüestions d'una manera nova y desconeguda fins allavors.

Meditant y reflexionant les coses que havia de tractar, recullí y amagatzemá en sa intelligenza una munió de materials pera escriurer no sols la ciencia que Deu li havia manifestat, sino també lo que per sí mateix havia adquirit. Veyent, donchs, que son Art general se podia ensenyar de moltes maneres, posá per primer el método més universal que á tots els compren y del quin tots se derivan, manifestantlo en l'*Ars compendiosa inveniendi veritatem*: allí hi han les nocions transcendents é ideas generals que procedexen de la divina il·luminació, y compara les nocions de les coses particulars, ó sian les veritats de les ciències particulars, ab los universals principis del seu Art, y ab les contraccions ja esmentades resol totes les qüestions. A n' aquesta Art se referexen mediata ó immediatament tots els demás llibres que després escrigué; no feu més que desenrotllar y especificar lo dit ó apuntat en l'Art compendiosa de trobar la veritat.

Pera obrir el camí que devían seguir aquells que volguessen compéndrela, formá ses lectures ó comentaris, ahont, explicant més algunes coses, ensenya la manera de profundisar en les altres, y per'axó idea la *Lectura artis compendiosae inveniendi veritatem*, á la quina anomena també *Ars universalis*.

Després d'exposat axís son método, creyé completar-lo posant en práctica aquexa Art, ja que per medi d'exemples sempre es més fácil comprendre'l mecanisme, y axí escrigué el «*Liber demonstrationum*» pera solidificar el conexement dels misteris de la Unitat y Trinitat de Deu y de la Encarnació del Verb. Está dividit en quatre llibres, subdividits cada hù en cinquanta capítols; en el llibre primer manifesta que nostre enteniment pot entendre per rahons necessaries els articles de fé, y cita á Sant Anselm, Ricardo de Sant Víctor y altres; en el segon tracta de la existencia y unitat de Deu; en el tercer, de la Trinitat de persones; y en el quart, de la encarnació del Fill de Deu.

També escrigué llavors «*Liber de gentili et tribus sapientibus*»; en éll se va de dret á la conversió dels infidels: un gentil ignorant á Deu y la immortalitat de l'ànima racional, trist y desconsolat perque tenia de morir y tornar al

no-res, esdevingué á un lloch ahont disputaban tres sabis; l'un juheu, l'altre cristiá y l'altre mahometá, y parlaban sobre la religió de cada hù d'ells; se'ls escolta primer el gentil, y ab interés crexent els hi fá algunes preguntes, els hi posa després algunes sobtills objeccions, y fentlos hi exposar á cada hù llurs creencies, acaba adquirint el conexement d'un Deu y d'una vida futura.

Aplicant ab més extensió son Art inspirat per Deu, perfeccioná les ciències especials, subjectant els principis de les quatre principals, Teologia, Filosofia, Dret y Medicina, al método de son Art compendiosa de trobar la veritat. En aquestos quatre llibres escull setze termes propis á cada una d'aquelles ciències, els explica, ensenya el modo de combinarlos pera descobrir llurs respectives veritats, y resol á la fi vint qüestions. S'ha d'advertir que'n el dels Principis de Filosofia, encara que se servex dels mateixos termes que l'Aristótil, son molt diferents llur significació y solucions.

Comensa el *Liber Contemplationis* invocant l'auxili diví, y de la mateixa manera que hi ha dues naturaleses en Christo, l'escriu ab dues intencions: la primera pera donar llohana á Deu, y la segona pera rebre d'Ell gloria y benedicció. Dividex aquesta obra en cinch llibres, perque cinch son les llagues de Christo; y axís com foren quaranta'ls dies que dejuná, quaranta son les distincions. Els capítols son 366, que son els días de l'any bissest; dividit cada hù en 30 paragrafs, com 30 foren els diners pels que fou venut Jesús.

El primer capítol es de la alegria que ha de tenir l'home per la existencia de Deu, y l'últim es de la bondat y utilitat del llibre de Contemplació.

Aquestos nou llibres fins aquí apuntats, ó sian:

Ars compendiosa inveniendi veritatem,
Ars universalis, seu lectura artis compendiosae inveniendi veritatem,

Liber Demonstrationum,

De Gentili et tribus sapientibus,

De principiis Theologiae,

De principiis Philosophiae,

De principiis Juris,

De principiis et gradibus Medicinae,

Liber magnae contemplationis,

foren compostos simultáneament á Palma de Mallorca, desde'l any 1272 fins al 75; els escrigué en llatí, exceptuant el *De Gentili et tribus*

sapientibus y el *Liber magnæ contemplationis*, que ho feu ab llengua arábiga pera adquirirne la perfecció; á n'aquest últim hi passá un any pera dexarlo llest, puix cada día apuntaba lo que había sigut objecte de sa meditació, y forina dos volums *in folio*; é immediatament passá un altre any, trasladantlo á la llengua vulgar, ó sia al catalá.

Mentres el matex Beat Ramón s'entretenia en instruir als frares menors que'n el Monastir de Miramar se preparaban para convertir als infidels, escrigué *Alchindi* y *Feliph*, dos llibres que servexen pera manifestar la vanitat de la secta mahometana y la veritat de la lley cristiana; y ho feu en llengua arábiga, pera que axís aquells religiosos, al matex temps que s'anessen formant en la doctrina per la que habían de convencer als sarrahins, s'instruissen també en la llur llengua. D'aquestos dos llibres, diu el P. Pascual, sols nos ha quedat la noticia que'l Beat nos dona en el llibre *De fine* (dist. 2, par. 7); y afegex el religiós cisteriench, podria esser se trobéssen en la Biblioteca de la Catedral de Valencia junt ab els que escrigué el celebrat lulista Joan Martí Figuerola, de qui'ns ne parla D. Nicolau Antoni; donchs en el Protocol de Guillém Romeu, notari valenciá, hi ha una transacció de 20 de Desembre de 1540 entre Joan Martí Figuerola y Joan Gilabert López de Anso ó Anyo, en quin se referex que Gabriel Bellviure valenciá, en sos codicils de 4 de Janer de 1540, per haber dotat la cátedra luliana de Valencia, mana que'l catedrátich sia l'hereu dels llibres de Ramón contra'ls juheus y moros, y com l'esmentat Figuerola era'l quin tenia la cátedra, éll fou, donchs, qui entrá en possessió de dits llibres del Beat, y de creurer es que aquestos, juntament ab els seus, passaren, á sa mort, á la Biblioteca de la Catedral de dita ciutat de Valencia.

Allavors, y també ab l'objecte d'instruir als religiosos de Miramar, traduhí al catalá el llibre *De gentili et tribus sapientibus*.

Liber de Spiritu Sancto, que's una disputa d'un llatí y un grech sobre la processió del Esperit Sant, en quin prólech se confessa un home culpable é infelís, quin nom no s'atreuex escriure'l á n'aquest llibre. Ne tenim noticia pel Blanquerna (cap. 93.)

Sermones de virtutibus et vitiis. Sols sabém sa existencia y un extracte de lo que'n ell tracta, per lo cap. 100 de son Blanquerna, puix tam-poch en Salzinger el trobá. En éll, donchs, s'hi explica per rahons naturals com les virtuts y

vicis son oposats, del modo que una virtut concorda ab una altre y un vici ab un altre, y com l'home pot mortificar un vici ab una virtut ó ab dues, y com pot vivificar una virtut ab una altre, segons el método ensenyat en l'Art compendiosa de trobar la veritat.

Doctrina principis in suo regimine. Encara que aquest llibre tampoch l'ha trobat en Salzinger, diligentíssim investigador que enraigá y en part portá á cap la monumental edició de Maguncia, composta per deu tomos *in folio* tota de les obres del Beat, y tenintne sols conexement pel capítol 123 de Blanquerna, creu'l P. Pasqual que, donada la familiaritat d'en Llull ab en Jaume coronat recentment rey de Mallorca, y atesa la bondat d'aquest príncep, com son desitj d'acertar en el govern, el sabi mallorquí á sos prechs escrigué l'esmentat llibre, y conformantse á n'ell, disposá el rey les lleys de son palau y govern, que extensament posa per escrit son net el rey Jaume III, les quines foren impreses en l'obra *Acta Sanctorum* al principi del tomo III, mes de Juny, ab el següent titol: *Promulgatio Constitutionum sive ordinationum atque legum editarum per Illustrissimum Dominum D. Jacobum II Regem Majoricarum, comitem Rosilionis et Ceritanie, atque Dominum Montispelerii, super bono statu et regimine atque ornatu et justicia sacre sue domus regie*; donchs les sabies y santes disposicions que'n elles s'observan, convenen y donan motiu prudent pera creurer que, un home desenganyat de la fastuositat del palau com ho era el Beat Ramón Llull, fós qui hagués exposat llur original. Y seguex dient el P. Pasqual: Foren publicades aquestes lleys á Mallorca en 9 de Maig de 1337, y en un diploma que les precehex, confessa'l rey que mudá algunes coses respecte als Ministres de lo que habían observat sos antepassats, lo qual significa llur antiquitat per lo que mira á la substancia de les matexes.

Liber de orationibus et contemplationibus intellectus, en el quin contempla y explica alguns misteris de la fé católica. Al final d'aquest llibre, nos promet el

De actualitate divinarum dignitatum, que no s'troba en lloch.

De angelis, que l'escrigué en catalá y promet traduirlo després á la llengua arábiga. Al principi diu que'l fé pera entendre millor els actes de les perfeccions divines, y en éll manifesta el sér, propietats, locucions y gloria dels àngels bons y pena dels mals. També diu en éll que's

un miserable pecador, encara que sens nombrarse; y al final, que está atrafagat en compondre llibres per medi dels quals pujan venir en conexement de Deu.

Chaos, llibre que escrigué pera entendre millor la figura elemental, que posá en l'Art compendiosa.

De definitionibus et questionibus.

De petitionibus, principiis et solutionibus; d'aquestos dos llibres sols sabem sa existencia pera estar citats en la *Doctrina pueril*, mes no se sap ahont paran.

La Lògica en rimas vulgars, axó es, escrita en versos catalans, tampoch s'ha trobat, puix sols sabem per la *Doctrina pueril* que promet ferla per son fill. El P. Pascual diu que potser es la *Lògica breu*, que molts l'hi atribuexen y sols se troba en llatí, á quina llengua acás se traduhí de les rimes vulgars.

Liber de ordine equestri, del quin en Salzinger no'n tingué noticia, si be'l P. Pascual diu que's troba á Mallorca y está dividit en set parts: la 1.ª es del principi de la caballería; 2.ª del ofici del cavaller; 3.ª del examen del escuder; 4.ª de la manera com ha d'esser armat el cavaller; 5.ª de lo que significan les armes del cavaller; 6.ª de les costums que deu tenir el cavaller, y 7.ª del honor que's deu al cavaller.

Ademés, com al final de la segona part se diu que aquest llibre fou escrit á requisició d'un noble escuder qu'havía d'esser armat cavaller, l'esmentat religiós cisteriench creu probable que'l rey D. Jaume de Mallorca, que per aquest temps era al Rosselló ahont hi tingué Corts, y per consegüent segons costum hi armá cavallers, volguent que aquestos fossen bons, recomená al Beat escrigués el dit llibre, en el quin s'hi manifesta quant obligats están á son princep els armats tals. D'aquest matex llibre diu el P. Pascual, que, essent una obra tant rara, trevalla pera imprimirlo traduït al castellá juntament ab el text catalá, pera poguer axís conservar un monument tant venerable de la antiquitat, ilustrantlo ab algunes notes que li semblaren oportunes.

Liber de ordine clericali, que no deu confondre's ab el *Clericorum*, que escrigué després; no s'ha trobat en cap llibrería, ni en Salzinger ne tingué noticia; sols se conex perque, al final del llibre anterior, nos diu que's disposa á escriure'l.

Plany de madona Sancta Maria, que'n vers

catalá escrigué sobre la passió y mort de son Fill Santíssim.

De les Hores de madona Sancta Maria, també en vers catalá: prevé en aquest llibre pera cada hora una confessió, y que's diga una Ave-Maria al principi. En les Matines, considera'ls set articles de la fé que pertenenen á la divinitat; á Prima, els set de la humanitat; á Tercia, els dons del Esperit Sant; á Sexta, les set virtuts; á Nona, els set vicis; á Vespres, els set sacraments; y á Completes, altres set punts que son: recordar, entendre, volguer, ángels, imaginar, sentir y pregar. Totes aquestes consideracions van barrejades ab diferents alabances á la Mare de Deu, y moltes instruccions pera la virtut. Aquest llibre y el precedent no arrivaren sa noticia á n'en Salzinger.

De la doctrina pueril, que traduïda al castellá fou impresa á Salamanca l'any 1742, ab varies indulgencies de diferents Bisbes pera aquells que la llegissen ó escoltessen sa lectura. Aquest llibre l'escrigué el Beat Ramón pera son fill, y proposa la manera d'ensenyar als noys é introduirlos en la llengua llatina, dient que'l noy componga en sa llengua materna lo que aprengué, pera que entenga lo que fá, y després que traduexi al llatí la composició. Aquest llibre, com ja ho diu son títol, es una doctrina cristiana explicada, no sols pera que l'aprenquin de memoria els joves, sino y millor pera que l'entenguin, y axís els va pujant per graus de lo sensible á lo intelectual, pera que aprenquin á adorar á Deu en esperit y en veritat: axís explica primer els articles de la Fé, els deu Manaments, els Sacraments, els dons del Esperit Sant, les Benaventuranses, els goigs de la Verge, les virtuts y els vicis, la salvació y la condempnació. Exposa, després, les lleys natural, vella y nova; dona noticias de Mahoma, de sa secta y sos progressos; dels gentils y cismátichs.

Declara en breu compendi les arts lliberals y ciencias majors, prevenint els esculls en quins se pot topar, puix tot s'ha de dirigir á conixer y estimar á Deu: per'axó no aconsella á son fill la astrología, per perillosa; ni la geometría ni l'aritmética, perque portan molt ocupat l'enteniment, que s'ha de donar en contemplar á Deu. Tracta breument de les arts mecániques, y aconsella al jove n'apregue alguna, perque sili vé algún revés de fortuna, tinga de qué viurer.

Descriu varis estats del home, el govern polítich, la educació y costums que deuen seguir, ensenyant la subjecció y amor que deuen

tenir á son sobirà. Finalment, exposa les set edats del mon, y parla del Antichrist, dels àngels, del paraís y del infern.

Tots aquestos altres llibres fins aquí esmentats els escrigué estant encara á Palma de Mallorca y fins al any de 1278; quan no's diu en quina llengua ho feu, s'ha d'entendre es la llatina.

Essent tant viu son desitj de conquistar la Terra Santa y demás regnes ocupats pels infidels, sobre tot si no's rendían á la predicació del Evangeli, determiná anarhi éll matex per allá l'any 1279, portat per les xardoroses flames de l'amor á Deu de convertir aquella gent y donar sa vida per Christo, ensemps que per enterarse personalment de llurs creencies, costums y modo de viure, com també de la forsa y estat de ressiencia ab que contaban els dits regnes; tot ab l'intenció de que si no derramaba allá la sang per son Amat, pogués escriure algun llibre parlant d'aquestos assumptos ab plé coneixement de causa, y presentarlos al Papa, Cardenals, Prelats y Prínceps cristians, quins, convenuts de la necessitat d'extendre'ls dominis de nostre Senyor, se resolguessen portar á la pràctica els medis per éll ideats; axís ho feu, y per lo que respecte á la conquesta de la Terra Santa, ho apuntá en un llibre que compongué després d'aquest viatge, y á quin se refereix quan en el cant. 55 de son *Desconhort*, diu «d'axó n'he escrit un llibre», referintse al esmentat viatge á la Terra Santa, de quinas paraules no s'ha d'entendre que vulga significar el llibre *De fine*, com ho cregué D. Nicolau de Pax en la traducció del *Desconhort*, puix el *De fine* fou escrit l'any 1305, ó sien, molts anys després del *Desconhort*. Aquest, segons sembla, s'ha perdut; encara que'l P. Pascual creu que lo substancial está contingut en altres dos llibres que'n temps posterior escrigué sobre l'*Adquisició de la Terra Santa*, y com éll no'ls ha pogut veurer, per'axó no'ns pot donar el resúm de son contingut.

Liber ducentum versus ad Regém Balearium. Aquest llibre l'escrigué el Beat Lull en versos catalans, trobantse l'any 1282 á Perpinyá, á proposta del rey de Mallorca D. Jaume, qui, habent passat moltes tribulacions, exposá á son amich y antich servidor dues qüestions: Primera, si Deu per sa infinita bondat no pot tenir cap defecte, ¿cóm se pot entendre que hagués donat aquell manament del Paradís terrenal, sabent que habían de desobeir nostres primers pares? Segona, ¿cóm es que, essent Deu sumament bó,

no disposá les coses de modo que ni l'àngel ni l'home haguessen pecat, per axís poguer salvar á tothom? La resposta á n'aquestes dues preguntes del rey, es el dit llibre dels *Doscents versos al rey de Mallorca*.

Liber de conquisitione Sancti Sepulcri. Aquest llibre l'escrigué també per aquest temps y en la mateixa ciutat de Perpinyá, després d'haver visitat aquells llocs; axís nos ho diu en el cant. 55 de son *Desconhort*.

Blanquerna, llibre compost á Montpeller per 'els anys de 1283, y en forma de poema heróich, encara que escrit en prosa catalana, quin protagonista es Blanquerna, nom que en moltes ocasions y passos que explica, oculta l'autor; puix el Beat Ramón Lull escullí aquest nom, que significa flexible, que fàcilment se dexa governar. Lo primer que s'representa en aquest llibre, es la vida cristiana dels casats ab la educació de llurs fills, en les persones de *Evast* y *Aloma* y en *Blanquerna* son fill. Lo segon es la vida religiosa en abdós sexes, expresada en *Cana*, esposa que sos pares tenían destinada per'en *Blanquerna* y que éll feu inclinar á l'estat religiós; y en *Blanquerna*, que's feu monjo y després sigué abat. Lo tercer, es la perfecció que s'ha d'exigir á n'els Prelats, representada en *Blanquerna* fet bisbe. Lo quart, es el matex *Blanquerna* elegit Papa, enseyant la manera de governar la Iglesia. Lo quint, es habent el matex renunciat la tiara, se retira á un desert y nos ensenya la vida eremítica. Es clar quel'ls dits fets que'n aquest llibre s'esplican no corresponen al estat del Beat Ramón, puix son purament doctrinals y no històrichs y sols li correspon la vida eremítica; mes com en la representació del senyorío apostóich y Cort romana hi entran altres personatjes, nombrantse éll matex varies voltes ab el de *Ramón boig*, y altres se disfressa bax la figura d'un *llech*, d'un *jutglar* y d'un *alarb*, ó millor dit, d'un entés en llengua arábica, tots aquestos passos, donchs, encaminats á ne'ls fins que éll menaba, s'han de reputar prudentment passos històrichs propis, com alguns altres que allí se referexen y que per les circumstancies se coneixen no esser purament doctrinals.

Intercalats en aquest llibre hi han diferents tractadets, com son: en el cap. 30, *Ars electionis*; en el cap. 68, *Liber de Ave-Maria*; en el cap. 107, *Liber de Amico et Amato*; y en el cap. 108, *Ars contemplationis*.

Tot el temps que sigué á Montpeller, que fou desde'l any 1283 fins al 85, escrigué varios lli-

bres, ja simultàneament ja'ls uns poch després dels altres, com ho havia fet de bon principi; aquestos llibres son els següents:

Liber de prima et secunda intentione, que, com afirma en el *Arbor Philosophiæ desideratæ* (dis. 1, par. 3), envià á son fill ausent, y en la depreciació del principi diu: «Deu infinitament intel·ligible y amable, un home vil, desconegut, pobre de virtuts y amichs, indigne per ses culpes y pecats, fá en ta virtut aquest llibre de la *intenció* pera son aymat fill.» Explica llavors quína ha d'esser en totes les coses la primera y segona intenció, pera procedir en tot ab rectitut, y acaba ab aquestes paraules á son fill: Te prego y't recomano eficazment, ab justicia, amor y temor, que ploris, fill, y't dolguis del dany que se'n seguex en el mon, del no tenir els homes recta intenció en ses obres; y no sols te prego, fill, que ploris y't planyis, sino que además te prego y't mano que desitjes homes molt sabis y devots, atrevits y fervorosos, que vingan prompte y que vagin predicant pel mon, ab la intenció de restablir la veritat, consciencia, ordenació, honor y perfecció.»

Ars demonstrativa, deduida de l'Art compendiosa; y sens separarse dels principis establerts, ensenya un altre sistema ó método, á quin ajusta'ls llibres que després compongué, y fins l'ensenyá públicament en dita ciutat de Montpeller. En la dist. 3, Ino. 6, núm. 4, d'aquesta obra, diu: que no convé esser terch, ni flux, ni fluctuant, ni enamorarse massa aviat y sens una rahó poderosa de les sentencies dels filosofhs, perque ells, creyent dir la veritat en totes les coses, erraren en moltes; per axó s'ha de mirar primer si hi ha algun error en les antigües ciencies, ó si'ls que les descobriren tingueren la instrucció sufficient, ó si les ordenaren conforme la rahó natural. Notable es també lo que diu en el matex lloch, núm. 7: «Ensenya ab agrado á ne'ls quins desitjes que ab la gracia divina se convertescan; sías ab élls amable y no orgullós, terrible ó avar, ni'ls estimes ab amor mondanal; no'ls injuríes ni parles malament entre ells, perque ab aquestos vicis s'engendra moltes vegades l'odi á la virtut y á la veritat.»

Introductoria Artis demonstrativæ, que l'afegí pera que aquesta art fos més fàcilment entesa, puix hi posa documents extrets de la experiencia que ja tenia en ensenyarla. Axís aconsella que se servescan de les figures que hi han en l'Art, puix alguns, creyentse ja enterats, no fan cas de les condicions ó máximes, y volen pas-

sar endevant sens estar ben solidificats. D'aquest modo, y per medi de documents, ensenya el modo d'apendre en aquest llibre que ja ideá al principi, y que també anomena el Beat *Art notatoria*, pera que en les breus notes de les lletres del abecedari, distinguides ab senyas especials, s'escribissen ab facilitat els discursos, en una paraula, una especie de taquigrafia, y mediant aquesta lleugera apuntació pogués l'enteniment penetrar més coses, y girar en un instant sobre la varietat de molts objectes.

Lectura figurarum Artis demonstrativæ, llibre que hi afegí, com ja ho diu son matex títol, pera fer més fàcil la lectura de les figures de dita Art, y per acabarho de vulgarisar, escrigué *Les regles introductories á l'Art demostrativa*, en versos catalans.

Regulæ introductoriæ Artis demonstrativæ, que 's el matex anterior posat en prosa y afeginthi algunes coses pera explicar millor lo que per la concisió del vers no estava prou clar.

Ars inveniendi particularia in universalibus.

Liber propositionum secundum Artem demonstrativam, son dos llibres quin objecte es declarar y especificar més el metodo de l'Art demostrativa; y com á complement de tots aquestos es el *Compendium seu commentum Artis demonstrativæ*. En aquest comentari explicá el Beat clara y distintament el método de la seva Art, essent, segons el P. Pasqual, el més fàcil, puix ab les regles que posa (dist. 2) y les qüestions que resol (dist. 3), propositantse y solventant varios arguments que oposa, dona un exacte conexement de tot alló que pot capir el nostre enteniment, donant el fonament pera discorre de lo que explica á lo que se calla per rahó de la brevetat.

Segons l'estil que seguí ab l'Art compendiosa, també escrigué alguns llibres pera demostrar la práctica de l'Art demostrativa en les principals ciencies; y alguns d'aquestos llibres foren escrits avans d'alguns que habém apuntat.

De quatuordecim articulis sacrosanctæ romanæ catholicæ fidei, es l'Art demostrativa aplicada á la teología. En el principi, sens nombrarse, se confessa culpable pecador, pobre de ciencia y de mérits y de tot lo que diu rahó ab les virtuts; subjecta el llibre, com fidel cristiá, á la correcció de la Iglesia; excusa les locucions y termes estranys, y acaba dient que servex pera conixer y amar á Deu, y en especial pera la conversió dels infidels, y per'xó l'encomana á Christo Senyor nostre y á sa Mare Santíssima.

Afirma que li costà molt temps y estudi la composició d'aquest llibre; y no es estrany, perque admira la molta varietat de rahons ab quines manifesta els articles, lo qual denota la inagotable feconditat de son enteniment y de sa art.

Liber de figura elementalí, es l'art demostrativa aplicada á la philosophía, en quin manifesta la varia habitut dels eiements, y respecte del matexos hi afegí el

Tractatus de retentiva, que s'ha perdut, puix ni en Salzinger pogué trobarho, y sols sabem sa existencia per las referencias que se'n fan en el

Ars compendiosa medicinae, ahont si comprenen en pocas paraulas sos fonaments, y explica com d'ells se'n han de deduir els punts particulars y axis trobar els remeys profitosos.

Ars juris, escrit també segons el método de l'Art demostrativa y comensa: Quoniam vita hominis est brevis..... á diferencia d'altre, del quin oportunament parlarem, que te un altre comensament. En aquest llibre tracta de reduir tota la extensió del dret á uns principis determinats, donant l'art y el modo com d'aquells principis se'n han de pendre solucions pera'ls casos particulars, y per'axó posa algunes qüestions prácticas, que resol segons aquells principis. Reforma en aquest llibre (par. 2, Regu. 7, y par. 3, quæst. 1) els principis del dret natural, que comunment suposan els juristes, y diu que son precisament aquestos tres: Amar á Deu, Viurer honestament, Donar á cada hu lo que li pertoca; y no'ls que se suposan.

Los cent noms de Deu, llibre que escrigué en catalá essent á Roma, y que'n el prólech suplica al Papa y als Cardenals el fassen traduir al llatí, puix éll no'n sap pera ferho ab elegancia y pulidament, pera axis poguerlo contraposar á l'Alcorán, del quin diuen els mahometans esser la obra més elegant que hagen pogut fer els homes. El motiu per quin el feu, sigué perque havent viatjat per terra de moros y vist son llibre sagrat, notá que Mahoma posa en éll noranta nou noms de Deu, dient que qui sabés el que fá cent, sabria totes les coses; y com que'l Beat Ramón Lull posa en aquest llibre els cent noms de Deu, y no obstant, no sap encara totes les coses, cau per terra lo dit per Mahoma. Está aquest llibre compost en vers, conté cent capítols, y va disposat de modo que's puga cantar tot ell com en set hores canóniques, y per axó al ff de cada hu posa una alabansa de Deu, com si fós el Gloria Patri. Aquest es també'l primer llibre ahont el Beat explicá son nom. Any 1286.

Liber super psalmum: Quicumque vult salvus esse, ó Del tartre y cristiá. Llibre que compongué també á Roma per aquest temps, y ahont explica per parábolas y metáforas que un tartre philosoph, desitjant saber la verdadera lley, se trobá després de voltarla molt, ab l'ermitá Blanquerna, qui estava resant el símbol de Sant Atanasi de Prima, y amb aquesta ocasió li manifestá l'ermitá la fé católica, probantli la veritat de cada hu de sos versets, y per últim li declara'l Sagrament del Altar, quedant convensut el tartre, y abessant la fé católica se'n va á Roma, essent batejat per el Papa posantli per nom Llarch, oferintse y marxant á convertir als infidels. En el prólech, exposant la necessitat d'ensenyar als infidels ignorants pera que Deu sia glorificat y axis ells s'escapin del infern, diu: «jo pobre y pecador indigne de llohansa y honra, que ja fá molt temps que continuament trevallo ab fervor sobre aquest negoci, etc.....»

En 1286 ensenyá el Beat Lull son art á París, després de sa aprobació rebent el títol y grau de Mestre; y en aquest temps escrigué'l llibre *Disputatio fidelis et infidelis*, y el proposa: Ramón indigne sirvent de Deu é insuficient Procurador dels infidels á la Universitat de París, y li suplica que escullexi llurs sabis y varons devots pera que vagin á convencer als philosophs infidels; quines objeccions, que sabia'l Beat Ramón per haver tractat ab ells y disputat llarch temps, les posa en aquest llibre y les desfá afegint ses rahons pera convence'ls. Els hi subjecta son llibre y demana correcció si ha errat, y insta pera que l'ajudin en lo que éll procura pera'ls infidels y pera'l bé de tota la cristiandat.

Liber de placida visione, que escrigué també per aquest temps y sols nos n'ha quedat el nom; y segons nos diu en el Félix de les maravelles (Tract. 8, cap. 15, núm 5) que'n dit llibre hi havia pintadas figuras é historias, ab que contenia el plaher corporal y espiritual que te l'home: el corporal, per contenir moltes y diverses figures fetes ab gran art y de tants modos y maneres com l'home pot pensar, de la disposició de les criatures y de llurs obres, essent en éll figurat el cel empiri y la disposició de Sa Magestat y dels Sants de la Gloria; hi es també la figura del firmament, sol y lluna; conté la historia del Vell testament y del Nou; hi son figurats els philosophs y les obres de la naturalesa, com en homes, bestias, aus, pexos y plantes y de llurs operacions; y lo matex dels homes com dels

Prelats, prínceps, clergues, cavallers, mercaders y de totes les arts mecàniques, y axís per ordre hi ha la figura de cada cosa diferente de l'altre, conforme al modo que'ls homes, bestias, aus y pexos viuen y obran pera viurer. En aquest llibre, per figuras fa memoria de totes les coses antigues que han passat en el mon. Aquell ermitá, que era philosoph, composá aquest llibre, extrayent de tots els quins pogué trobar totes les histories que pogué, y posaba en figuras tot lo que veyá fer á ne'ls homes, besties, aus y plantas; miraba sempre aquest llibre pera tenir plaher corporal y espiritual: corporal, per esser el llibre hermós, ben pintat y figurat ab molta varietat de figuras; y espiritual, perque de tot quant veyá ab els ulls corporals, se giraba á veurerho ab els ulls espirituals, y ab ells veyá á Deu y les obres que había fet en les criatures, y tenia plaher de considerar les coses pasades y les obres que fan les criatures. El sabi y devot rey á quines mans arrivá aquest llibre de la *Visió deleitable*, l'estudiava de bona voluntat; y trobant un dia en una figura en que estava pintat un rey sentat á taula, menjant en un gran palau ab molts cavallers, haventhi molts jutglars que tocaban varios instruments: devant del rey hi había un lleó y vna serp que's barellavan, y á la orella del rey hi tenia la boca un dimoni: lo que significava que la serp combat al rey, significat pel lleó, fentli sentir lloances y vanitats; aquest pas, per abreviar, posá al rey molt pensatiu: se desenganyá de les vanitats del mon, edificá un monastir ahont s'hi ficá pera llohar á Deu ab els monjos y contemplar tota sa vida en aquella *visió deleitable*. D'aquest llibre, com que'l tenia, ne fa memoria el Mestre Joan Bonlabii, pbr., en el prólech del *Blanquerna* imprés á Valencia any 1521.

Félix de les maravelles del mon. Está compost en estil poétich, y l'héroie es un personatge, anomenat Félix, que va pel mon meravillantse de ses maravelles. Entra en escena l'ermitá Blanquerna, de qui ja se'n ha fet menció altres vegades, y altres ermitans innominats, com també altres representants. El llibre es misceláneo y dona noticia de tot. En el tractat 1.º tracta de Deu, en el 2.º dels àngels, en el 3.º dels cels, en el 4.º dels elements, en el 5.º de les plantes, en el 6.º dels metalls, en el 7.º dels animals, en el 8.º del home, en el 9.º del paraís y en el 10 del infern. Fou traduhit al castellá é imprés á Mallorca any 1750.

Ars inventiva veritatis, llibre compost á

Montpeller en 1287, dirigit tot éll á conexer y amar á Deu, reduhint les setze figures ab quines exposava son sistema, á quatre. Y perque'l creu mol convenient pera la conversió dels infidels, al final desitja sia traduit á llur propia llengua, y convoca á sos dexebles pera que treballin també para dirigir als miserables infidels y obtingan axís el conexement y amor de Deu.

Questiones por Artem demonstrativam seu inventivam solubiles, escrit també á Montpeller per aquest temps: es una práctica de les dites arts, ahont s'hi veuen palpablement resoltes moltes qüestions segons els fonaments que'n aquelles se donen. Es un llibre *quodlibetal*, en quin tracta de totes les matèries. Escusa en el prólech sos modos de parlar, y diu que si en lo que escriu s'hi troba sospita d'error, axó no es per defecte del Art, sino per sa impericia; y per'axó'l subjecta á la correcció de la Santa Mare Iglesia, puix no tira sino á la utilitat del bé comú y á que Deu sia conegut, estimat y llohat.

En 1288 era á Génova, hont traduhí á la llengua arábica l'Art inventiva, que era de bastanta magnitud.

Investigatio generalium mixtionum, que sembla será el *De mixtionibus Principiorum*, anomenat en un llibre escrit l'any 1299, y del primer ne fa referencia en les Llohanses á la Verge María.

Dictatum de Trinitate.

Fons Paradisi divinalis. Segurament escriuria aquestos llibres per l'any 1289, trovantse á Génova ó pel camí.

Ars amativa boni, escrita l'any 1290 á Montpeller, y es el complement del Art inventiva, puix essent aquesta dirigida al enteniment pera conexer lo verdader, va dirigida l'Amativa á la voluntat pera amar lo bé. Son objecte, com diu en el prólech, es pera que Deu sia conegut y estimat més que totes les criatures, y pera que's procuri més per la utilitat pública que per la propia; y axí l'ordena á amar á Deu, á sí mateix, y al pròxim. Desitja posarla en llatí, ja que l'escrigué en catalá, y proposa traduir-la també en árab y que ho puga esser en les llegendes dels juheus, cismátichs y tartres, puix ab aquesta obra y ab la gracia de Deu poden convertirse á la fé católica. Y la subjecta á la correcció de la Iglesia.

Llohanses á la benaventurada Sancta María, escrit per aquest temps y en el mateix lloch; son estil es parabólich, y se introduexen en un colloqui la llohansa, la oració, la intenció y un

ermita. Tot va dirigit á alabar la Verge Santíssima, á qui confessa concebuda sens mácula; y está plé tot ell d'aquelles exclamacions tant frequents en el Beat Lull, de procurar el bé de la cristiandat, la converssió dels infidels y particularment dels tartres, puix molts se feyan moros.

Compendium Logicae Algazellis, que'n l'exemplar que vegé en Salzinger está notat que'n Montpeller lo traduiren de la llengua arábiga á la catalana.

Quæstiones quas quæsiuit quidam Frater Minor á Raymundo.

Liber contra Antichristum, quins llibres el P. Pasqual no ha pogut trovar, y suposa escrits á l'any 1291 també á Montpeller.

Arbor philosophiæ desideratæ, llibre que dirigí á son fill pera que éll y els demás s'apliquin á conixer y amar á Deu, y ho fá mogut de la tristesa que sent perque Deu es tan poch conegut y estimat en el mon, y molt deshonorat pels homes. Explica en el prólech les utilitats del tal llibre; y entre altres, que pot servir pera manifestar la fé católica als quins la ignoran y destruir els errors. Diu á son fill que, com fa molt temps que no l'ha vist, no sap si s'ha aprofitat del llibre de «La primera y segona intenció», que ja feya molt temps li había enviat, y li dona aquesta advertencia (dist. 1, par. 1.) «L'aigua ab que has de regar aquest arbre, prové de tres fonts que son: Fé, Esperansa, Caritat; y del riu que s'en forma d'aquestes tres fonts, provenen quatre arroyos, que son: justicia, prudencia, fortaleza y templansa: has de regar l'arbre deu vegades, segons que son deu els preceptes de Deu; y has de donar de son fruyt set vegades, segons que son set els dons del Esperit Sant.» També li diu: que l'*art memorativa* es molt necessaria á ne'l mon, y per axó desitja tenir temps y oportunitat pera ferla; «mes ara estich massa ocupat en altres negocis que no puch arribar á cap», quina ocupació era ensenyar á ne'ls moros de Nápoli son Art inventiva traduïda al árab.

Tabula generalis. Era'l setembre de 1292, y amagat al port de Túnez fugint de la persecussió dels moros, quan comensá aquest llibre, acabantlo després á Nápoli: axís ho diu éll matex en una nota que posa al final, y diu: Aquesta ciencia fou comensada en el mar, en el port de Túnez, á mitat del mes de Setembre, any de la encarnació del Senyor 1292; y fou acabat en el matex any pedit, en l'octava de la Epifanía, en la ciutat de Nápoli.»

Lectura compendiosa Tabulae generalis, compost en aquest matex any á Nápoli.

De levitate et ponderositate elementorum, que escrigué á Nápoli, any de 1293, á petició d'alguns metjes d'aquella ciutat, ahont, esplicadas admirablement les disposicions dels elements y cossos simples pera que's pugan graduar les medicines compostes, resol 30 questions dificultoses de física y medicina.

Liber de affatu, escrit á Nápoli 1294, en el quin manifesta que la potencia locutiva es un sentit especial distint dels cinch comunment coneguts, y axís l'anomena el sext sentit.

Llibre dels cinch sabis, també per aquest temps y en el matex lloch; y son aquestos cinch sabis: un llatí, un grech, un nestoriá, un jacobita y un serrahí. En la primera part, el llatí manifesta al grech que l'Esperit Sant procedex del Pare y del Fill; en la 2.ª al nestoriá, que'n Cristo sols hi ha una persona; en la 3.ª al jacobita, que'n Cristo hi ha dues naturaleses, y en la 4.ª al serrahí, els articles de la fé católica.

Flores amoris et intelligentiæ, també per aquest temps y á Nápoli. En el prólech de las flors del amor diu que Ramón Lull indigne les envía al Sant Pare Celestí V y al seus cardenals pera que ab amor cuiden d'executar lo que'ls hi demana, pera que Deu sia conegut y estimat per tot el mon; y en el prólech de les flors de la inteligencia diu que'ls hi entrega pera que vegin com se poden destruir els errors dels infidels y manifestarlos hi la veritat de la fé romana.

Lectura artis inventivæ et tabula generalis, que's un art pera fer y solucionar questions y pera cercar y trovar els secrets naturals y propietats de les coses. Lo comensá á Nápoli, 1293, y l'acabá á Roma, 1295; es molt voluminós.

Desconhort, á Roma, 1295, escrit en vers catalá. Está dividit en 69 cants, y es un resúm de sa vida que con mou per la grandiositat del sentiment que tot ell traspúa, animat per intensos sospirs d'amor de Deu.

Arbor scientiæ, á Roma, 1295, en quin prólech se descriu en un bosch cantant son Desconhort pera alleugerir ses penes sota d'un arbre, y havent sentit sa dolorosa veu un monjo que per allí passava, l'obligá á escriurer aquest llibre, quin lo titolá Arbre de la ciencia per haver sigut inspirat sota l'ombra d'aquell arbre, y al final d'ell diu que l'escrigué á la ciutat de Roma, lo posá á l'altar de Sant Pere y l'encomená á Jesuchrist, á la Mare de Deu, als Angels y'ls Sants quins cossos allí descansen: diu també

que'l comensá l'any de la encarnació 1295 en el día de Sant Miquel, y s'ocupá ab éll fins á les calendas d'abril, en que ja había comensat l'any 1296, empleanthi axís sis mesos, puix es bastant voluminos. En éll declara (Arb. quæst., tít. de quæst. temp. Arb. matern., q. 1.) que la Verge Santíssima fou concebuda sens pecat original. Suplica finalment al Papa que l'accepti ab agrado y'l corretjexi si hi ha algun error, y espera que algun sant varó el presentarà al Papa y Cardenals á honra y gloria de Deu. Segons el títol, conté aquest llibre 16 arbres, y en éll hi están tractades totes les ciències y arts y, fins hi han apuntats alguns preliminars pera les arts mecàniques. En l'últim arbre, que's el questionari en el quin se resolen les quèstions als 15 arbres precedents, hi resolt 4 mil questions. Confesa en el prólech que'ls seus llibres son poch apreciats, y suposant el monjo ab qui parla que axó era perque no'ls éntenían, l'obliga á que'n fasse un ab quin els altres pugan esser entesos y apreciats. Afirmar en Llull que había treballat molt y de diferents maneres en investigar la veritat, que per la gracia de Deu había trovat y escrit en sos llibres. No nega que son Art general le mana molta sutilesa per esser entesa; y conforme á la petició del monjo, escriu aquest llibre de manera que fàcilment puga esser entés, y per éll l'Art general y totes les demés ciències; y axís al final (Tít. de quæst. habit. hujus Scien., q. 4) escriu que'l fi d'haberlo compost es pera que ell, que no té ningú á qui puga manifestar perfectament son Art general, puga significar la general inteligencia de totes les ciències que's poden alcansar ab la seva Art, donchs per aquest Arbre se pot conèixer aquella general inteligencia; y el qui tinga l'enteniment fundat, humil y lleal, podrà per sí mateix estudiar y aprendre aquest Arbre.

Llibre dels Proverbis. Roma, 1296. Está dividit en tres parts, y en cada una 100 capítols, y cada capítol 20 proverbis, quin total suman deu mil, y tals com ho prevé en el Prólech que'l Proverbi es una proposició breu que conté en sí molta sentència y ciencia.

De articulis Fidei sacrosanctæ et salutiferæ legis christianæ, que acabá á Roma á la vigília de Sant Joan Baptista, any 1296; l'escrigué en catalá y en llatí pera presentar-lo al Papa no paraula per paraula, sino en quant al sentit y explanant-sí un xich més, no obstant ab dós tenen la mateixa conclusió. El vulgar comensa: *Antequam probemus,* y el llatí comensa ab una introduc-

ció: *Aliqui christiani;* y perque en aquest ab un apóstrofo parla al Papa, regularment s'anomena aquest llibre Apóstrofe.

De anima rationali. Roma, 1296. En éll tracta ab tota claretat y extensió de la naturalesa, virtuts y operacions de l'ànima racional.

Tractatus novus d'astronomia. París, 1297. Molts en temps d'éll n'hi havían que estaban persuadits del gran poder dels astres y del acert dels astrónoms en llurs pronóstichs, y per desenganyarlos á tots, particularment als prínceps y grans senyors, escriu aquest llibre manifestant la incertidumbre de tot y senyaladament dels fonaments que suposan els astrónoms.

De decem modis cantandi Deum, París, 1267, que ofereix al claustre de teologia d'aquella universitat y que'l corretjexi si hi ha alguna falta, perque intenta presentar-lo al nobilíssim Senyor Felip rey de Fransa.

Declaratio conscientiæ ó De gradibus conscientiæ, París, 1297; folleto que en pocas paraules diu moltes coses sobre aquest assumpto.

Declaratio Raymundi per modum dialogi, edita contra aliquorum Philosophorum et eorum sequacium erroneas opiniones, et damnatas á Venerabili P. Episcopo Parisiensi, que més breu s'anomena *Liber de articulis Parisiis damnatis.* Aquestos son aquells 219 articles proscrits per Esteua, bisbe de París, any 1226, dominica Lætare, que solen anar relatats al final del Mestre de les Sentències, París, 1298. En aquest llibre comensá á combatre á Averroes y á sos deixebles, de qui eran tots ó la major part d'aquells articles. El subjecta als teólegs d'aquella universitat, que califica de columnas de la fé cristiana, y afegex: «ab tota la humanitat y devoció que puch, com un criat frágil pot suplicar á sos senyors, jo'ls hi suplico corretjexin, declarin, acceptin y ordenin mes paraules, puix encara que no ho hauré fet bé, ni'l llatí es eloquent, perque no soch gramátich ni retórich, no obstant espero que l'acceptarán y pulirán y hermojerán les rahons exposades, com l'artífice pulex les pedres precioses que'n brut troba un pastor ó cassador.» Finalment, presenta'l llibre al bisbe, canceller y rector de universitat de París y als claustres de Teologia y Filosofia, protestant de que ho havia escrit per amor de Deu y pel bé públich, «pel quin he treballat molt temps y espero treballar fins á la mort.» Está escrit en llatí.

Disputatio Raymundi et eremite super aliquibus dubiis questionibus sententiarum Magistri

Petri Lombardi. París, 1298. Aquest llibre, que llegí y ensenyá á París seguint el método de la teología escolástica, defensá en quèstió especial la immaculada Concepció de María Santíssima, essent el primer mestre parisiense que, escrivint sobre'l Mestre de les Sentències, ho haja clara y específicament defensat. Confesa en el prólech que, estant á París aplicat á l'estudi, y considerant el mal estat del mon, ne tingué molt sentiment, y de no haber pogut promoure, com desitjava, el bé públich de la Iglesia; y axís estava molt trist y capficat, y figura que, passejantse per la vora del riu Sena pera aliviar son dolor, trová un hermitá, que l'obligá á escriurer aquest llibre, y en totes les 140 questions que resolt li proposa varies objeccions.

Arbor philosophiæ amoris. París, 1298. El motiu d'escriure'l es per veure si per el modo d'amar podia conseguir el gran be que no había pogut conseguir per el modo de saber, pera reduir el mon al bon estat de servir á Deu en que deu estar. El presenta á ne'ls Mestres y dexebles d'aquella universitat, pera que'l corretjessin si hi há alguna falta y'ls servexi pera donar fruyts de bon amor. Proposa posarlo en llatí y presentarlo al nobilíssim y molt bo rey de Fransa, y en francés á la nobilíssima, sapientíssima y molt bona reina, pera que en son reyne l'escampin á honra y gloria de nostre gloriosíssima Senyora la Verge María, que's la suprema senyora del amor.

Brevis practica Tabulæ generalis, que comença: Alphabetum tabulæ..... y acaba: cum quo imaginari movet sentire; per lo tant se conex es diferent del que ab el matex títol posa en Salzinger, qui no tingué noticia d'aquest. Es un folleto escrit á París, 1298.

De nova et compendiosa Geometria. París, 1299, en que tracta la geometria més á lo filosóphich é intelectual que á lo sensual, que's el modo propi de la geometria usual, si be se servex de sos termes y tractat dels asuntos que li pertenenen.

De quadratura et triangulatura circuli, París 1299, que per altre títol s'anomena: Principiis Teologiæ; donchs, prenent intelectualment alguns termes de la teología, senta les máximes ó principis d'ella y resol varies questions, comprenent en aquest llibre tota la teología. Com que jamay dexaba l'intent de convertir als infidels, proposa al fi d'aquest llibre el modo de tractar ab els serrahins, y essent la major dificultat el persuadirlos el misteri de la Santíssima Trinitat,

diu que quan se'ls proposa que Deu, entenentse á sí matex, concebex el Verb, que es son fill, responen ells que d'axó no se'n seguex distinta persona produida, com se veu en un home, que s'enten ell matex; per'axó aconsella als teólechs que's valgan dels actes de la bondat, grandesa y demés perfeccions divines, puix d'aquestos arguments no se'n poden escapar.

Super questiones Magistri Thomæ Atrebatensis, París; y en el prólech diu que l'acabá el juliol 1299. Aquest fulano Th. Atrebatensis era dexeble d'en Llull, y en una carta li demana solució d'aquelles questions que son graves, dificultosas y utils, y son quodlibetals; y se conex era son dexeble, perque en Llull li diu que als que no entenen son art, els hi espliqui aquelles questions que resolt segons l'art de modo que ells el pugan entendre bé.

De congruo adducto ad necessariam rationem, París, 1299. Aquest llibre l'escrigué pera contestar á alguns que disputavan ab éll sobre punts controvertibles entre teólechs, puix deyan ells que les rahons que proban els misteris de nostra fé sols manifestan que's congruo suposar aquella veritat, y en Llull d'aquesta matexa congruitat que's manifesta dedux la rahó necessaria de la veritat del misteri; y ho declara en la Trinitat, Encarnació y Creació, manifestant primer la veritat pel Símbol dels Apóstols y el de Sant Atanasi.

Cantus Raymundi, folleto en vers, París, 1299, escrit pera consolar-se dels desenganys que había rebut referent al sant negoci per portava sempre entre mans. Está dividit en 14 estrofas de sis versos cada una, y resumex alguns passos de la seva vida.

Dictatum Raymundi. Barcelona, 1299, en vers catalá.

Orationes, ó de tretse orations, Barcelona, 1299: l'escrigué á petició del rey d'Aragó Jaume II y sa muller D.ª Blanca, que li demanaren pera que donés doctrina y ensenyansa pera apendre de pregar á Deu els que no saben fer, y pera que'ls que no estiman gayre á Deu y desitjin ferho sápigán també honrar y servir á la Mare de Deu, «quina per sa bondat pregui á son fill gloriós que multipliqui aquest llibre que li está encomenat y escullit pera honra seva y son amor; á quin Fill, que s'anomena mon bon Jesús, ab amor adoro y benehexo.»

Principia philosophiæ complexa, quina primera part l'escrigué á París y l'acabá á Mallorca, 1300, com ho veu al final del llibre. Establex en

Llull aquells principis y máximas de filosofia que concordan ab la teología, pera oposarse y desvanexer la errada opinió d'alguns filosophs. No'l feu tan difús com sembla'l tenia ideat, per que estava ocupat ab l'estudi de l'arab.

Compendiosus tractatus de articulis fidei, que's la traducció en llatí del llibre «Dictatum Raymundi», fentho, no paraula per paraula, sino segons el sentit.

Medicina del peccat. Mallorca, 1300, en vers, en que tracta de la contrició, confessió, satisfacció, tentació y oració, que son els remeys que proposa.

De l'es de Deu. Mallorca, 1300, explica'l ser de Deu.

De cognitione Dei, que'n alguns exemplars te per títol «De investigatione Dei».

De homine, Mallorca, 1300. en quin no sols explica el ser físich de l'home, sino de les costums d'una exacta ensenyansa; y axís, al final diu que l'ha escrit pera que l'home se conega á sí mateix y ab sí mateix sápigam honrar á Deu, á qui encomana aquest llibre.

De Deo et Jesu-Christo.

Aplicatio artis generalis ad varias scientias, que sembla esser el mateix que'n Nicolás Antonio (Bib. Vet. Hisp., Lib. 9, cap. 3, núm. 61) nota: «Ars generalis rithmica», y sembla fou escrit en vers. Mallorca, 1300.

Retórica nova. Chipre, 1301, en el monastir de Sant Crisóstomo; molt distinta d'aquella altre retórica que ab son nom fou impresa á París l'any 1513, quina obra no sembla pas d'en Llull sino d'algun altre que'l volgué imitar,

De natura, folleto escrit á Famagosta; 1301.

Quid debet homo credere de Deo, Armenia, 1302: habent trobat allí cristians poch instruits en lo que deuen creurer, per'axó, com diu en el prólech, escrigué aquest llibre per ells; y explica d'un modo especial els catorze articles de la fé y els 7 sacraments. Tot el llibre'l funda en aquest principi: Deu es qui te en sí tota la perfecció, y res necessita.

De mil proverbis, que, segons diu ell al final, l'escrigué venint d'ultramar, 1302.

De confessió, Mallorca, 1302, en el quin dona el modo d'examinar la consciencia pels sentits, potencias y demás circumstancies y de fer una confessió fructuosa.

De Trinitate et Incarnatione (Setembre) . . . . . }
De sermonibus factis de decem præceptis (Octubre) . . . . . } Mallorca, 1302.

Disputatio fidei et intellectus (Octubre) . . . . . }
De lumine, compost com un art general que tracta de totes les coses (Novembre) . . . } Montpeller, 1302

De regionibus sanitatis et infirmitatis (Desembre de 1303, a Montpeller.)

Ars juris naturalis, escrit á Montpeller el Janer de 1303. S'ha de tenir en compte que'l Beat comptava'ls anys de la Encarnació. Aquest llibre comensa: «Quoniam scientia juris est valde prolixa et difficilis»; y acaba: «procedendo secundum modum istius scientiæ.» El P. Pascual fá notar el comensament y l'acabament d'aquest llibre per distinguirlo d'altres que tenen el mateix títol y perque en Salzinger no'n dona noticia. Además diu que's troba en el Colegi de la Sapiencia de Mallorca, en l'arxiu dels Protectors de la Causa Pía Luliana.

Lógica nova.

Lectura artis quæ intitulatur brevis.

Practica Tabulæ generalis.

Liber ad probandum aliquos articulos fidei catholice per sillogisticas rationes, que per altre nom se diu: *Liber ad convincendum infideles*.

Aquestos quatre últims llibres son escrits de l'any 1303 á Génova, mentres que'ls que segueixen ho foren á Montpeller.

De significatione . . . . . }
De intellectu, ó Ars intellectus . . . . . } Febrer de 1303

Liber de consilio. Mars de 1303.

De investigatione actuum divinarum dignitatum, escrit á l'Abril de 1304, y en ell cita, además d'alguns ja apuntats, altres dos titulats: *De memoria* y *De voluntate*, de quins en Salzinger no'n dona nota.

De modo applicandi novam Logicam ad scientiam Juris et Medicinæ.

Ars magna predicationis ó *De predicatione*, en el quin se donan instruccions pera fer ab profit els sermons, donant avans una general noticia de totes les coses, y l'acaba ab cent sermons de les dominicas de l'any y festes dels sants, donant apuntes pera formar el sermó del modo previngut. Diu el P. Pascual que al final del llibre promet altres sermons prenent el tema de les epístoles de Sant Pau, que no sé si doná á llum.

De conceptu B. Virginis Mariæ, escrit al Desembre de 1304 á Avignon. Representa aquest llibre una disputa entre un seglar y un dominich en presencia d'un canonista, tinguda á la iglesia de frares dominichs d'Avignon el día 7

de Desembre. En ell se defensa clara y terminantment la Concepció Inmaculada de Maria.

De ascensu intellectus, en quin ensenya á pujar de lo sensible á lo imaginable y de lo imaginable á lo intel·ligible, y en ell hi tracta totes les coses.

Demonstratio per æquiparantiam . . . . .

De prædestinatione et libero arbitrio . . . . .

Ars generalis ad omnes scientias . . . . .

escrits á Montpeller any 1304

De fine, escrit á Montpeller l'any 1305. Tracta en aquest llibre de persuadir la necessitat de la conversió dels infidels per medi de la predicació y disputa, y la conquesta de la Terra Santa y demés regions que foren dels cristians.

De erroribus judeorum, escrit á Barcelona l'any 1305. Al final d'aquest llibre demana en Ramón Lull que s'hi ajuntin el «*Demonstratio per æquiparantiam*» y el «*De Trinitate et Incarnatione*». Està compost en cinquanta sermons; no obstant, en l'exemplar que vegé en Salzinger solsament n'hi havia dinou. Per convencer á ne'ls juheus se val de les autoritats de la Lley antiga, dels deu preceptes del Decàlech y de problemes de filosofia; encara que la major part d'ell està dedicat á impugnar als juheus; també combat un xich á n'els moros ó mahometans.

Ars generalis última; fou comensat aquest llibre el mes de novembre de 1305 á Lyó, y l'acabá en el convent de frares predicadors de Pisa al principi de l'any 1308.

Petitio Raymundi pro conversione infidelium, escrit pel novembre de 1305 á Lyó. En aquest llibre, diu el P. Pascual que segurament hi hauria lo que demaná en Lull á n'l Papa Climent V, el qual ell confessa no haver vist.

Ars brevis, que est de inventione mediourum juris civilis.

Introductorium magnæ Artis generalis; escrits ab dós á Montpeller, l'un pel janer y l'altre pel mars de l'any de la Encarnació 1305.

Liber facilis scientiæ . . . . .
Questiones super librum facilis scientiæ . . . . . } escrits á Paris, mes de Juny de 1306.

Dominus, que pars? Diu el P. Pascual que, apesar de les moltes diligencies que ha fet pel regne de Fransa y per la ciutat de Tolosa, ahont, segons l'abat Joan d'Aubri, el vegé en la

biblioteca dels franciscans, no l'ha pogut trobar. Y lo pitxor es, continua dient, que n'hi havia un exemplar á Mallorca que's tenia per original, en poder d'un senyor, qui, sense treuren copia el regalá á un virrey de Mallorca, y se l'emportá; els seus successors diuen que no'n tenen noticia.

Suplicatio Raymundi venerabilibus et subtilibus sacratissimæ Theologiæ professoribus ac baccalaureis studii Parisiensis. En aquest llibre excita á ne'ls teólechs y'ls persuadex de que han d'extirpar la opinió de que la nostra santa fé es més improbable que probable per forsa de la rahó; y axis en el prólech diu: que suplica tant humil com fervorosament pot á la facultat teològica dels venerables mestres, que sia de llur gust posar per escrit aquelles rahons que á n'ells més els hi sembli que confirman la fé catòlica. Suplica també que vulgan confirmar y ratificar les rahons que posa á n'aquest llibre, pera que ab més seguretat pugua entrar á discutir ab els moros, perque, com que sap la llengua arábiga y está ja acostumat á disputar ab ells, proposa tornarhi, pera que ab la llum del foch diví pugua ferlos hi veurer llur error y convertirlos á la fé de Cristo, que's el camí de la veritat. En ell prova el misteri de la Trinitat y de la Encarnació, que son els dos punts principals més dificultosos pels moros, y solventa varies objeccions.

Aquestos dos últims llibres citats son escrits á Paris, l'any 1306.

Liber de angelis, que l'any 1277 havia escrit en catalá, ara en 1307, y á Paris ó Pisa, el traduhí al llatí.

Ars brevis, Liber ad memoriam confirmandam: aquestos dos llibres foren escrits en el convent de frares predicadors de Pisa l'any 1307, com també hi acabá l'Art general última, com ja hem dit.

En el mateix convent de frares predicadors de Pisa, y en l'any 1308, posa en el llatí el llibre *Disputatio Raymundi cristiani et Hamar sarraeeni*, que's aquella disputa que tingué á Bugía y en quin, proposades en la 1.ª part les rahons d'Hamar contra la Trinitat y Encarnació, en la 2.ª prova aquestos misteris y desfá els arguments d'aquell; hi afegex una tercera part ahont, per quaranta senyals ó motius, persuadex la veritat de la lley cristiana. Aquest llibre, que primer l'havia escrit en árab, l'enviá al mufti de Bugía.

Liber de centum signis Dei . . . . .
Liber clericorum . . . . . } escrits á Pisa l'any 1308.

Ars divina, seu ars Dei.

Tractatus multiplicationis.

Liber de novis fallaciis.

De experientia realitatis Artis generalis.

De aequalitate actuum potentiarum animæ in beatitudine.

Liber de investigatione vestigiorum productionis divinarum personarum.

Tots aquests llibres els escrigué á Montpeller l'any 1308; y aquests dos últims folletos, de quins no'n tingué noticia en Salzinger, els subjecta á la correcció dels mestres de París, en honor de qui'ls ha fet.

Excusatio Raymundi, en quin s'escusa ab Deu de no arribar á la perfecció de sos desig-nis: en la 1.ª y 2.ª parts prova la Trinitat y la Encarnació; la 3.ª es *de decem quæstionibus fratris Thomæ de Aquino magistri in theologia*; la 4.ª *de decem quæstionibus fratris Richardi magistri in theologia*; y la 5.ª *de decem quæstionibus fratris Egidii magistri in theologia*; les resol del modo que allí proposa. Aquest llibre, que fou desconegut d'en Salzinger, fou escrit pel mes de Desembre de 1308 á Montpeller, y es un apén-dix del *De experientia realitatis artis* ja citat.

De venatione substantiæ et accidentis.

Liber de convenientia quam habent fides et intellectus in objecto.

De actibus propriis et communibus divinarum dignitatum.

Tots tres escrits á Montpeller l'any citat de 1308.

De acquisitione Terræ Sanctæ, en quin final diu que fou presentat al papa Climent V, y l'es-crigué á Montpeller pel Mars de 1309.

Ars mixtiva theologiæ et philosophiæ: en aquest cita, ademés del *De acquisitione Terræ Sanctæ*, altres dos llibres: l'un prova que'n Deu hi han tres persones, ni més ni menos; y l'altre mani-festa que la una es el Pare, l'altre'l Fill, y l'altre l'Esperit Sant. Suposa el P. Pasqual que aques-tos dos llibres son els qui titula: *De Trinitate in unitate permansive in essentia Dei* en Salzinger, y el *Quod in Deo non sint plures quam tres per-sonæ* en Nicolau Antoni.

De conditionibus figurarum et numerorum.

Ars Kabbalistica ó de auditu kabbalistico.

De perversione entis removenda.

Metaphisica nova.

Liber novus phisicorum.

Tots ells escrits á París l'any 1309.

Encara que'n molts dels llibres fins aquí apuntats ataca ja el Beat Ramón Llull á ne'ls

averroístas, no obstant, en els anys de 1310 y 1311 els hi mogué una guerra oberta, y tots els llibres que'n ells escrigué á París foren contra les proposicions que'ls averroístas simulada-ment havian infiltrat á les escoles católiques.

De prædestinatione et præscientia, contra'ls qui, suposant que tot succehex per necessitat, no's cuidan d'obrar el be ni d'apartar el mal.

De efficiente et effectu, en quin prova que Deu es causa eficient y el mon son efecte, y l'oferex á la Universitat de París.

De naturali modo intelligendi.

De venatione medii inter subjectum et predi-catum.

De conversione subjecti et prelicati per me-dium.

Liber reprobationis aliquorum errorum Aver-rois.

De possibili et impossibili.

De fallaciis, quas non credunt facere aliqui, qui credunt esse philosophantes, contra purissimum actum Dei verissimum et perfectissimum.

Disputatio Raymundi et averroistæ.

De natali parvuli Christi-Jesu.

Liber contradictionis.

De syllogismis contradictionis.

De correlativis innatis.

Lamentatio philosophiæ.

De unitate et pluralitate divina.

Sermones contra errores Averrois.

De Deo ignoto et mundo ignoto.

De forma Dei.

De existentia et agentia Dei.

De quæstione valde alta et profunda.

Liber de Concilio.

De ente quod simpliciter per se et propter se est existens et agens, que també se'l anomena «De perseitate et finalitate Dei», que l'escriu per pre-sentar-lo al Concili de Viena, fent avinent en ell els mals que ocasionan á la Iglesia els juheus, els moros, pagans, cismátichs y falsos filosofhs, y pera que's dictin disposicions oportunes. Aquest y els altres sis anteriors apuntats, enca-ra son escrits á París y en l'any 1311.

Phantasticus ó Dis-putatio Petri et Raymun-di. . . . .

Benedicta tu in mu-lieribus. . . . .

De ente reali et ra-tionis. . . . .

Petitio Raymundi in Concilio generali. . . . .

} escrits á Viena, 1311.

De ente simpliciter absoluto, escrit á Viena l'any 1312.

De locutione angelorum, escrit á Montpeller l'any 1312.

De participatione christianorum et sarracenorum.

Liber differentie correlativorum divinarum dignitatum.

De quinque principiis quæ sunt in omni eo quod est.

De novo modo demonstrandi.

De septem sacramentis Ecclesie.

De Pater noster.

De Ave Maria.

De virtutibus et peccatis, que també s'anomena «Ars major prædicationis»; en el prólech diu que 's molt estrany que hi haja tants pecats á ne'l mon ab tot y els molts sermons que fan homes instruits; per lo tant, creu convenient que's prediqui dels pecats y de les virtuts, de manera que's fassin conexas les unes y els altres, manifestant el modo com neixen, crexen y disminueixen, pera que tothom sápigua guanyar les virtuts y destruir els vicis. Tots aquestos llibres son escrits á Mallorca l'any 1312, com també ho son els següents:

Ars brevis prædicationis; es un resúm del anterior, qu'es molt voluminos.

De operibus misericordie.

Ars confessionis ó *Liber de confessione*, en el quin proposa un perfecte exámen de conciencia respecte á les potencies y sentits, pera que, ben examinada la conciencia, se fagi una bona confessió.

De septem donis Spiritus Sancti.

Ars infusa.

Quæ lex sit melior, major et verior.

De virtute veniali; insuper de peccato veniali et mortali, escrit á Mallorca l'any 1313.

Ara tots els que venen apuntats de l'any 1313 son escrits á Mesina.

De compendiosa contemplatione.

Consolatio eremite.

De definitionibus Dei.

De divinis dignitatibus infinitis et benedictis.

De ente absoluto.

De actu majori.

De medio naturali.

De venatione trinitatis per substantiam et accidentem.

De Trinitate trinissima.

De Esse infinito.

De divina sanctitate.

De inventione divina.

De perfecta scientia.

De loco minori ad majorem.

De potestate infinita et ordinata.

De natura divina.

De concordantia et contrarietate.

De essentia et esse Dei.

De creatione.

De quinque prædicabilibus et decem prædicamentis.

De potestate pura.

De intelligere Dei.

De Deo majore et de Deo minore.

De voluntate Dei infinita et ordinata.

De majori fine.

De affirmatione et negatione.

De divina justitia.

De vita divina.

De esse perfecto.

De objecto finito et infinito.

De memoria Dei.

Tots aquestos llibres del any 1313 son folletos poch voluminosos.

De perseitate Dei.

De multiplicatione quæ fit in essentia Dei per divinam Trinitatem.

Liber de civitate mundi.

De consilio divinarum dignitatum.

Aquestos quatre últims també foren escrits á Mesina l'any 1313, y dels dos últims no'n tingué noticia en Salzinger.

De Deo et mundo.

De majori fine intellectus, amoris et honoris.

Aquestos dos, son dels últims que's te noticia, y, segons en Salzinger, foren escrits á Tunis l'any 1314.

FI

JOAN AVINYÓ,

Rector de Cabrera de Pierra.